aart van der leeuw

ik en mijn speelman

nimmer dralend

IK EN MIJN SPEELMAN

NIMMER DRALEND REEKS

ENKEL DEEL

NO 6

AART VAN DER LEEUW

IK EN MIJN SPEELMAN

EEN LUCHTHARTIGE GESCHIEDENIS

DERTIGSTE DRUK

NIJGH & VAN DITMAR
'S GRAVENHAGE - ROTTERDAM

500270 / ISBN 90 236 5023 9

I

Wat handelt over de vreugden van een edelman en over een gebochelde tovenaar

Ik houd er van, om in een bloemruiker een distel te steken, of op een fruitschaal tussen de vruchten één schubbige sparappel te leggen. Daarom had ik in het huis, waar voor de liefde betaald wordt, de gebochelde muzikant, die zoëven, als uit de hemel gevallen, voor mijn stilhoudende draagstoel stond, en mij behulpzaam is geweest bij het uitstijgen, mee naar binnen genomen.

In de feestzaal waren alle kaarsen aangestoken, en deden hun lichtjes in het kristal van de spiegels, in de juwelen van kapsels, keurzen en de gevesten der degens weertintelen. Vijf vrienden, vijf vrouwen. De komst van mijn speelman werd met handgeklap en gejubel begroet. 'Het is maar gemakkelijk,' werd er geroepen, 'om je vioolkist aan je vastgegroeid bij je te dragen, zodat er geen kans is, dat je hem ooit zult vergeten,' en een ander vroeg hem, of hij op het hoofd kon staan als de nar van de koning. Lachend zette hij zich op een lage taboeret in een hoek van de kamer, en stemde zijn gitaar.

Ik schudde de kaarten. Ik zou de bank houden. De winst moest ons, de bezoekers, in kussen worden uitgeteld, ons verlies zou betaald worden in gouden dukaten.

Wij lieten de muzikant van de wijn brengen, en wierpen hem, zoals je een hond een brok geeft van de maaltijd, af en toe een geldstuk voor de voeten. Daarvoor zong hij met een hees geluid de gebruikelijke liedjes, ze op zijn instrument begeleidend. Sommigen neurieden het refrein mee, anderen riepen kwinkslagen, of namen schaterend de bestraffing in ontvangst voor hun vrijpostigheden. Somtijds, plotseling, viel een stilte in, zo een, die je weemoedig maakt en verlegen, en waarbij vergeten dingen je in herinnering komen: een groene bank onder een linde, kinderen, en het jubelend roepen van je naam in de

verte. Wij schertsten dit weg, of we een lastig insect van ons afsloegen.
Het werd warm in de kamer. Wij gaven de speelman een teken. Hij opende een venster; meteen sprong de deur uit het slot; een vochtige windvlaag voer binnen, en de kaarsen doofden uit. Wij zaten in duister. Uit de nacht werd een klacht over ons gesproken, een kreet van een vogel, een ruisen, een zuchten. Toen zong de man dat lied. Eerst deed hij de snaren donker dreunen, en dan zwol een klank aan, die wij niet meer herkenden, zo vol en schoon was die stem. Wij zaten in roerloze stilte te luisteren. Bij het einde hoorde ik snikken, en een van mijn vrienden vloekte, alsof hem een wond was toegebracht. Ik voelde een hand op mijn schouder.
Een ogenblik later stond ik op straat naast de speelman. Mijn draagstoel was er nog niet. Geen ster ontbrak aan de stralende hemel. Ik volgde mijn geleider door buurten, waar ik nooit tevoren was geweest. Flambouwgloed over wemelend water, nachtgespuis, dat zich om vuren had gelegerd, de dreunende stap van de wacht, met de haakbus geschouderd, een mompelend man voor ons uit langs de huizen; krotten, bouwvallige puien en een vrouw voor een drempel, die in een donker trapgat wees. Ook eenzame stegen, waar wij haastig achter twee schaduwen aansnelden, een slanke en zwierige, en een, die door een spotvogel op het plaveisel scheen te zijn geschetst. Alles, wat ik tegemoet trad, maakte mij licht en gelukkig; het scheen me, of mij lang geleden een belofte gedaan was, welke nu eindelijk werd ingelost.
Bij een omhoog rankende kerk, die aan het lied van daareven deed denken, nam hij de muts in de rechterhand, zijn gitaar droeg hij mee in de linker, en dan maakte hij een buiging, waarbij zijn bult boven zijn hoofd rees, als de koepel boven de domkerk daar naast ons. Zo nam hij afscheid.
Spoedig verloor ik hem uit het gezicht in het warnet der straten. Mijn huis was niet ver.

2

Hoe ik verstoppertje speel met een geldbuidel

De volgende morgen werd ik door mijn kamerdienaar gewekt, en zo begon er dan weer een dag voor mij, gelijk er al honderden door de opengeschoven gordijnen bij mij binnen waren gelaten. Basque, de knecht, schenkt het lauw gemaakte water in, hij reikt mij de satijnen kousen, het schoeisel, dat kostbaar gegespt is, het ondergoed van zijde en de fluwelen jas met kantwerk aan de mouwen en knopen uit edelsteen. Nu schikt hij mij de krulpruik om het weerbarstige haar. Het morgenmaal wordt opgedragen in vaatwerk van zilver en email uit Limoges, dat ik van mijn moeder geërfd heb.

De koets is voorgereden ondertussen, en ik laat mij naar een dame brengen, die ik een handkus aan ga bieden, en een compliment, dat ik gedurende de rit heb bedacht.

Van de bezoeken ben ik weer thuisgekomen, en nauwelijks zit ik, met over elkander geslagen benen, een pamflet door te bladeren, dat een van mijn vrienden bespot, of een lakei reikt mij op een presenteerblad een brief over, waarvan ik dadelijk het vaderlijk handschrift herken. Ik mompel een verwensing, maar wat baat mij dit. Ja, zoals ik verwacht had, mijn huwelijk; immers al sinds mijn tiende jaar ben ik voor de dochter van de markies van Almonde bestemd, nú tel ik twintig, en nooit heb ik haar nog met de ogen aanschouwd. Hartelijk moet ik er om lachen, wanneer al die mislukte pogingen, om ons te zamen te brengen, in mijn herinnering opduiken. Ik zie me weer in onze galakaros naast mijn vader het slotplein van het kasteel van Almonde oprijden. En dan verschijnt op de bordestrappen een soort major-domus, die wanhopig de handen boven de krulpruik in elkander slaat. Meer dan een week al, meldt hij, is zijn meester wegens een hardnekkige jichtaanval bedlegerig, en nu heeft juist deze morgen ook zijn dochter het nodig gevonden, om haar kamer te houden. Wat ze man-

keert, begrijpt niemand; fris als altijd komt haar gezicht boven de dekens te voorschijn. Maar wie van opstaan spreekt, stuurt ze de deur uit.
Mijn vader maakt zijn opwachting bij de gekluisterde gastheer, en van uit de verte hoor ik diens kijvende stem de kuren van de kleine feeks, want zó wordt ze betiteld, verwensen. De volgende morgen onverrichter zake reizen wij af.
En dan nog dat tegenbezoek van vader en dochter een paar jaren later!
's Ochtends op de dag van hun aankomst heb ik in mijn beste lijfrok moeten kruipen, hoewel ik het mij meteen al had voorgenomen, dat enkel een spinnekop er tussen de mazen van zijn web van zou genieten, of een muis, die de kop door een gat van de vloer steekt.
Speurlustig, als jongens dàt plegen te wezen, had ik niet lang nog geleden achter de gobelins van de ontvangzaal een verborgen trap ontdekt, die naar een torenkamer voerde, waarvan het bestaan door geen sterveling vermoed werd. Allerlei dingen had ik daar naar toe gesleept, boeken, een oud vuurroer, een strozak, een drinkkan, wat vaatwerk, en dikwijls sloot ik mij er op, in het gezelschap alleen van mijn adembeklemmende dromen.
Terwijl nu alles voor een plechtige ontvangst in gereedheid werd gebracht, stal ik een brood en een koude kip uit de keuken, en, juist toen de slotdeuren voor het doorluchtige tweetal werden open geworpen, trok ik mij met mijn buit voor een paar dagen terug in mijn schuilhoek.
Eerst toen de zweep beneden mijn tralievenstertje ten afscheid klapte, en ik de wielen van een reiskoets de poort uit hoorde rollen, verwaardigde ik mij, me weer te vertonen. En de strengste straf bleek niet in staat me mijn geheim te ontwringen.
Nog meermalen ben ik aan de hinderlagen, die me gelegd werden, om mij in één strik met Mathilde d'Almonde te vangen,

ontsnapt. Waarom eigenlijk? Het is moeilijk te zeggen, want rijk moet ze wezen, en haar goederen rijdt ge op geen dag rond in gestrekte draf. Een staan op mijn vrijheid misschien, op een vrijwillige keuze? En nu dit bevel hier: over drie maanden trouwen!

'Mijnheer,' schrijft de balsturige grimbaard, 'onttrekt ge U nogmaals aan de ernstige wil van een beledigde vader, dan zal hij weten, wat hem te doen staat, en van alle middelen zal hij gebruik maken, die hem in de hand gegeven zijn.'

Dit riekt naar het water en brood van de kerker, naar een jaar lang in pace. Al mag ze een gezicht hebben als de draak van de kerkgoot, en zo zuur zijn als een appel, die half groen van de tak is gevallen, ik zal moeten zwichten.

Gezeten voor mijn lessenaar, telkens de punt van mijn ganzepen brekend, en verscheurend wat ik juist geschreven heb, tracht ik een antwoord, dat toestemt noch weigert, in elkander te knutselen.

Dan weer een maaltijd, en het is donker geworden.

Een tik op de deur van mijn kamer. Een huisknecht komt mij berichten, dat het bestelde orkest zich aangemeld heeft en beneden wacht. Ik sla mij tegen het voorhoofd, ik was het vergeten. Op het voorplein vind ik ze samen, twee magere slungels, een dikke, en één, wie het overvloedig gebruik van de wijnkroes de wangen en de neus beschilderd heeft: Een viola d'amore, een dwarsfluit, een bas, en een fagot. Ik geef een wenk, dat zij mij volgen moeten. De afstand is kort. Ik breng ze naar het paleis van mevrouw de Soubise, de gulle brunette, benijd om het vuur van haar blikken, en de blindheid van een echtgenoot, die als Mozes met horens op het hoofd is geboren. Stillekens stel ik de muzikanten op onder een verlicht venster, dat aanstaat. Ik hef langzaam de hand op, en nu breekt het geboer los en het gekakel van de wanluidendste serenade, die ooit de nacht verschrikt heeft en de maan heeft doen blozen. Nog vóór die aanroep een slot heeft gevonden, zie ik, hoe een

ontblote arm de gordijnen vaneen schuift, en een roos naar omlaag wordt geworpen. Bij het lantarenlicht lees ik het briefje, dat er aan vast blijkt gebonden. Mijn bede vind ik verhoord, maar wat overkomt me, dat het me geen vreugde geeft?
Beu ben ik, mompel ik, van kussen, die niets kosten, en van het gastmaal der liefde, waarbij het waarachtig verlangen als een bedelaar van de deur wordt gestuurd. Ik erger mij er over, dat ik mijn genoegen bederf met belachelijke gedachten, doch plotseling besef ik het nu, dat het lied het is, de herinnering aan het hartroerende zingen in duister, toen de kaarsen waren uitgegaan, dat mij al, van 's morgens af, de ganse dag tot een schimmenspel van ceremonies gemaakt heeft, en een zuiverheid in mij bewaard heeft van fris geschept bronwater.

3

Spreekt van het ware goud uit bovenwereldse gewesten

Ze beweren, dat het beste bewijs ervoor, of iets in je hart heeft wortel geschoten, en er tot bloei is gekomen, dit is, dat je er over droomt. Die nacht heb ik met mijn gebochelde speelman de stad in alle richtingen doorkruist achter een ongelofelijk geluk aan, een hert met gouden horens, een godengestalte, een veelkleurige wolk, wat het precies is geweest kan ik niet zeggen, want bij elke straathoek, als ik meende, dat ik het eindelijk bereikt had, en met de handen kon grijpen, was het verdwenen, had het zich opgelost.
Teleurgesteld en vermoeid werd ik wakker. Ik dacht over het lied na, maar de melodie zowel als de woorden was ik vergeten, ofschoon mijn bloedklop zacht de maat aangaf. Ik moest de dag beginnen; hij kwam mij als een geweldenaar voor, met wie ik, zeker van een nederlaag, had te worstelen. Stil bleef ik liggen, starend naar de betimmering van eikenhout langs de wanden, het behangsel met zijn goud en purper en de bal-

ken van de zoldering. Ik kende er iedere barst van, ieder vlekje.
In dit zelfde bed heb ik als kind al geslapen. Voor de dood van mijn moeder hebben wij altijd hier samen geleefd. Toen ze was gestorven, heeft mijn vader zich op zijn bezittingen op het land teruggetrokken, niet alleen om in de eenzaamheid zich te verdiepen in het verlies, dat hij had geleden, maar ook omdat hij er toe gedwongen werd door de ongepolijstheid van een optreden, dat tot zelfs het hoogste gezag had beledigd, terwijl de koning nu eenmaal ieder steentje, waarover hij ook maar één enkele keer is gestruikeld, onverbiddelijk uit de paden van zijn park laat wegharken. Ik echter bleef achter, opdat ik, zoals mij gezegd werd, de gebruiken en manieren van de wereld leren zou. Niemand mag zeggen, dat ik geen goed leerling geweest ben.
Maar ik kon mij toch niet de ganse dag lang onder de dekens verstopt houden. Ik kleedde mij, en ik nam mijn maal, dan in mijn doelloosheid keek ik het raam uit, met de handen op de rug gevouwen.
Onder mij bloeide de tuin, de fraaie parterre, een cascade van kleuren, de figuren der perken, door hagen van buksboom omzoomd, met in het midden de zilveren straal uit de mond van een Triton gespoten; langs de einder de rivier. Smetteloos blauw straalde de hemel, alleen in de verte doken grote, witte wolken op, als een kudde beladen kamelen. En mijn hart schrikte. Over de hemel kunnen allerlei legerscharen, horden en landverhuizingen trekken, ja, alle dieren bij elkander uit het aardse paradijs. Dikwijls dan ook had ik in die nevelige reizigers over azuren heirwegen kamelen herkend, maar ik had er geen verdere aandacht aan geschonken. Nu echter werd ik op hun ruggen meegenomen, en op wonderdadige wijze naar een lang vergeten uur teruggevoerd. Hier voor dit venster, als een knaapje, dat mij nauwelijks tot het middel reiken zou. De onachtzaamheid van het dienstpersoneel heeft me vergeten,

vader en moeder zijn op reis gegaan. En deze zelfde wolken verheffen zich boven de kimlijn, ze hebben een eendere gedaante, maar het verschil is, dat ze werkelijk in de bultige kemels veranderen, die me uit mijn prentenboeken vertrouwd zijn, en dat ze aan de oever van het water door halfnaakte mannen met waren uit het ruim van de schepen bepakt worden. En dan stappen zij de tuinpoort binnen, en naderen dwars over de bloemperken. Onder mijn uitkijkpost knielen ze neder, en de kisten en koffers gaan open, de touwen van de balen springen los. Heel de kleurige rijkdom, waarmee een verbeelding van vijf jaar de wereld vervuld denkt, sprankelt en stroomt voor mij neder. De ene karavaan volgt de andere. Tot aan de avond; want wanneer ik eindelijk door een kamenier word gevonden, valt al de schemering, en als ze me naar bed draagt, slaap ik op haar armen in.

Even, een dromen. Een stemmengerucht riep mij wakker, vrouwen, die het vaatwerk spoelden bij de regenput. De hovenier en zijn knechtjes torsten tot de rand gevulde gieters aan. Ik tuurde door tranen. Doodarm voelde ik mij naast mijn kleine broeder, aan wie de aarde haar schatten gebracht had. Geen enkele belofte was in vervulling gegaan.

Daar zong weer het lied op. Met een triomfkreet draaide ik mij op de hielen om. Ik kon mijn muzikant immers opzoeken, en hem vragen, wat hij met mij voor heeft gehad. Ik kende de kerk, waarbij we afscheid hadden genomen. Ik wist de richting, die hij ingeslagen had. Haastig greep ik mijn stok, een oude half versleten steek en een afgedragen mantel, en liet ik een klinkende beurs in de zak glijden.

4

Waarin ik leer begrijpen wat een taak het voor Columbus moet geweest zijn, om Amerika te ontdekken

Maar als ik eindelijk een weg had ontdekt, en tot in het hart

was doorgedrongen van een stadswijk, waar ik nooit van tevoren een voet had gezet, en als mij de straatventers de lof van hun waar in het oor schreeuwden, de bedelaars de hand uitstaken, kwajongens mij vlak voor de benen krioelden, lieremannen hun bedroefd lied langs bouwvallige gevels op deden treuren, en een haastig deerntje langs mij heen schoof met een sprankje van spot in de blik, werd het mij duidelijk, hoe ik eigenlijk was uitgetogen om een vlo in een hooiberg te zoeken, al vergemakkelijkten dan ook de bijzondere kentekenen van de verscholene de taak. Daaraan klampte ik mij vast, en ik noemde ze een koopvrouw die naast een boeket tomaten, kersen, penen en slakroppen op de stoep van haar winkel in de zonneschijn zat. Ze kon mij niet helpen, noch iemand uit de menigte, die zich nieuwsgierig om ons heen had geschaard.
Ik werd naar een steeg verder verwezen, naar een kaaszaak, waar ze met gans de buurt bekend moesten zijn. Toen ik daar het belletje van de onderdeur had laten rinkelen, werd ik overrompeld door een toonschaal van geuren, een allegro, een grave, een presto van welriekendheid, die mij de ogen deden overlopen; maar als de bediende de naam van de gezochte speelman wilde weten, kon ik het antwoord niet geven, en toen hij naar de leeftijd van mijn vriend vroeg, haalde ik de schouders op. Ook hij haalde de schouders op, en keerde zich kalm tot zijn klanten.
Zo kwam het, dat ik opnieuw weer een eind verder mijn stem boven het straatrumoer uit moest verheffen, om een vraag, die geen baat bracht, te stellen, en die op het laatst tot een refrein werd in vrolijke monden.
Daar wenkte mij een kleine jongen. Door een nauw gangetje volgde ik hem, en eensklaps keek ik rond in een kamer, waar een kromme snijder met gekruiste benen op zijn tafel zat. Juist haalde hij zijn naald door een stuk laken, en keek mij streng aan over de ronde brilleglazen. In waarheid gebocheld dat was hij.

'En een gitaar,' beet ik de knaap toe, terwijl ik mij wegpakte. Overal bij steeghoeken en waterpompen hadden zich groepen gevormd, die zich met ernstige gebaren en veelbetekenend naar mij knikkend, over mijn geval schenen te onderhouden. Raadgevingen werden mij toegeroepen, en plotseling voelde ik mij aan een jaspand getrokken. Als ik mij omdraaide, staarde ik een oude heks in rood omrande ogen.
'Een muzikant en bultenaar,' verduidelijkte ik.
Ze knikte geheimzinnig. Ze ging mij voor op een trap, die bij iedere schrede een zucht gaf, welke een benauwende stilte verschrikte, een deur kreunde open, en toen ik er over de uitgesleten drempel trad, vond ik een meisje, dat bijna een kind was, op de rand van een bed zitten; enkel had ze een dun hemdje aan, dat een van haar borsten ontbloot liet. Zij lachte mij tegen. Ik vloekte, en duwde de koppelaarster op zijde.
Buiten haalde ik diep adem. Nu begreep ik wat het betekende, om naar paarlen te duiken op de bodem van de oceaan, of goud uit rivierzand te wassen. Moe was ik geworden en duizelig van het komen en keren, het opstijgende stof, de reuk uit de sloppen en al dat vergeefse. Maar juist toen ik mijn plan wilde opgeven, en de kant naar huis uitging, daagde er redding op in de gedaante van een moeder met een kind op elk van haar armen, en aan iedere rokkeband nog een dreumes. Zij droeg een hagelwit mutsje, en een blank gestreken halsdoek over de boezem geplooid. Toen zij een dienaresse maakte, en haar beide dochtertjes het haar nadeden, was dit zó'n hups en hartverblijdend schouwspel in het dansen van de zon, dat mijn moed weer opsprong.
'Valentijn, de speelman?' zeide ze. 'Onze buurman boven. Gistermorgen is hij ziek geworden, en ook vandaag is hij niet opgestaan.'
Ik knikte, en toen ik naast haar voortliep, drukte ze, ten koste van de zuigelingen, mij de handen, alsof ik haar een groot geluk had beschoren.

In de dakkamer, waarheen ik gebracht werd, herkende ik de gitaar het eerst. Aan een spijker opgehangen greep hij naar mij met de spinnekoppoten van twee snaren, die gesprongen waren. Dan ontdekte ik hem zelve, de gezochte, tussen de kussens, als een gehavend fregat, dat op de werf is gesleept. Hij stak mij een hand toe. Ik drukte die, dan zocht ik de polsader, waar ik de koorts voelde kloppen.

5

Waar de gave der elfen machtiger blijkt dan de ellende des levens

Op een stoel met drie poten was ik naast hem gaan zitten, en omdat ik in het geheel niet kon bedenken, hoe ik het doel van mijn bezoek duidelijk zou maken, begon ik er maar mede, verslag uit te brengen over de avonturen, die ik zoëven op mijn ontdekkingstochten had beleefd. Toen ik met mijn verhaal tot de verblijdende buiging in de zonneschijn genaderd was, hoorde ik mompelen:

'De kloek en de helft van haar kuikens, hier thuis heeft zij er acht te gast,' en daarbij gleed er zulk een fleurige glimlach over het moede en zieke gezicht van de speelman, alsof het Mei wilde zijn in het hart van de winter.

Die glimlach was een goudstuk waard. Ik riep de vrouw bij ons boven en ik gàf haar dat goudstuk. Ik durfde háár niets aan te bieden, en daarom vroeg ik, of zij de geneesheer wilde roepen, vertrouwende, dat zij bij de betaling zichzelve niet vergeten zou. Maar uit de spoed en ijver, waarmee de geroepene dadelijk opdaagde, begreep ik, dat geen penning hem onthouden was.

Een figuur uit een blijspel, de dokter, zwart gemanteld, en het mondstuk van de klisteerspuit, dat hem uit een zijzak stak. Over de bedstee gebogen, prevelde hij het latijn, dat een zaal pleegt te doen schateren, en toen hij mij zijn bevindingen mee-

deelde, volbracht hij dit op zulk een gewichtige wijze, dat de koning er in zijn loge voor in de handen zou hebben geklapt. Rust schreef hij voor, en een kooksel van kruiden.

Zodra we alleen waren gelaten, keek de zieke muzikant me een beetje spottend van terzijde aan.

'Neen, in dat lied steekt er werkelijk niets,' verzekerde hij. 'De woorden er van heb ik op een lentemorgen verzonnen, toen ik de koeien naar de melkbocht dreef, en de muziek op een herfstavond bij het vullen van de ruiven; lang geleden, toen ik op de hofstee woonde, waar ik ben geboren.'

Maar meteen sprong hij op van zijn strozak, houterig staken zijn knieën naar voren, scheef zakte zijn bochel, als de mand van een marskramer, die juist van de ene schouder naar de andere is verschikt, en hij wees naar mij met een benige vinger. 'Geboren, ja, mag ze die naam hebben, de vlag, waaronder ik de zee van het leven ben binnengezeild?

Eens, een kind was ik nog, toen ik niet inslapen kon, sloeg oude Maarte, de melkmeid, het gebedenboek toe, waar ze naast mijn bed in had zitten lezen, en onthulde mij het geheim van mijn afkomst. Maar als ik bij het slot van haar verhaal mij opgericht had en haar aanzag, riep ze Christus en alle heiligen aan om vergiffenis voor wat ze gedaan had.

De volgende morgen, heel in de vroegte, ben ik op mijn knieën gevallen achter het erf in de boomgaard en: Mijn God, heb ik gebeden, mijn God, wie ik ben, weet ik. Een zoontje kwam er ter wereld, zó liefelijk, dat de kamperfoelie, die zich om het venster slingerde en zijn schaduwbeeld over de weg wierp, opnieuw begon te bloesemen, hoewel hij al vrucht gezet had. Doch op een morgen, toen wie het laatst in de kamer geweest was, het raam had vergeten te sluiten, heeft het kleine volk, dat onder de heuvelen huist op de heide, de jongen gestolen, en er mij voor in de plaats gelegd.

Dus dit is de reden, waarom het nooit goed is gebleken, mij in de buurt van moeders bedrijvige handen te wagen, of het

dorstig gezicht – en de dronk had dan een glimlach moeten zijn, of een liefkozing – naar haar toe te keren; en dìt is de reden, waarom mijn schoolkameraden mij met benen als ooievaarspoten en een rug als een toren op de schutting uittekenen, en omdat ik een wisselkind ben, dekken de meiden, zodra ze mij in het oog krijgen, de roomvaten af, of maken, zijn ze juist met het vee bezig, een kruis tussen de horens der dieren.

Mijn God, bad ik, mijn God, de zon is mild en mijn hart klopt, wat moet ik alléén doen. Kan niemand mij helpen, en is er geen middel om op te staan, om diep de adem in te halen? Is er geen wijs om te leven?

Zo heb ik, geknield onder een weelde van glanzende appels, gebeden, hoewel ik de lippen niet ontsloten heb. Toch moet ik warm gepleit hebben, want op dat ogenblik vlogen de duiven op van het dak van de hoeve, en werd de gave in mij wakker, die het erfdeel van de elfen is. Het duizelde mij, het leek me, of ik bezwijmelde, en plotseling had mijn hart zich in een klokhuis herschapen, waarvan al één pit rijp was geworden, en de overige de kleur hadden van wilde kastanjes, en om deze schatrijke kluis heen zwol geurig het sneeuwwitte vlees op, doorzaligd van zuren en sappen, totdat ik als de mooiste van de bellefleuren hoog in het lover mij zonde.'

Mijn speelman ligt te ijlen, dacht ik, zeker is de koorts gestegen; en terwijl ik naar de manier zocht, om hem voorzichtig in de rede te vallen, piepte de deur open, en de moeder van het achttal, die onder haar vleugelen nog voor een negende beschermeling een plaats leek recht te willen schikken, bracht een dampende kom binnen, waarvan de kruidenreuk de gedachten verfriste. Daarom rees ik haastig op, gaf haar een handkus als een edelvrouw, en riep naar de bedstee: tot morgen!

6
Over de troostrijkheid van herscheppingen

Ja, en geschaamd heb ik mij er over, dat de ganse dag tot aan dit: 'tot morgen,' niets voor mij geweest is, dan een grijze, oneindige zeevlakte, met enkel een man in de mast op de uitkijk. Maar toen ik ten laatste dan land had gevonden en al de steile trappen opgeklommen was, werd ik begroet door een wonderlijk schouwspel.

Rechtop in zijn bed zag ik mijn vriend zitten met een vuurrode slaapmuts op een vuurrood gezicht, druk gesticulerende met allebei de handen, en het achttal van beneden rond hem op de bedrand, de stoel met drie poten en de vloermat gelegerd. Een gezellige reuk van pas gewassen linnen vervulde het vertrek, en het liefst zou ik al die acht monden gekust hebben, zo ademloos met het verhaal meelevend had de aandacht ze gemaakt. Maar ik dacht aan de kruidenman en zijn voorschrift. Dit deed mij onverbiddelijk wezen, en 'kinderen!' riep ik streng.

Tegelijk sprongen ze op, schaarden zich in een rij van twee aan twee achter elkander, de oudsten voorop met ieder een wicht op de armen, en zo stapten ze langs mij, alsof er een kloosterschool uitging, verdwenen en sloten de deur.

Valentijn was stil onder de dekens gekropen, en toen ik mij ernstig naast hem gezet had, glimlachte hij tegen mij. Op hetzelfde ogenblik begreep ik, vol schuldgevoel, dat ik eigenlijk dáárom alleen een geschiedenis had onderbroken, om zelf naar een volgende te kunnen luisteren. Dadelijk begon hij. Een betovering hield mij gebonden, ik vouwde gelaten de handen, en stuurde alle medicasters en hunne vermaningen uit mijn geweten weg.

'Gisteren ben ik er, geloof ik, bij gebleven, dat ik als een appel aan de takken hing. Dit was de eerste gift van Gods genade, doch niet alleen in vruchten en in bloemen verschool ik mij

voor de hardheid van mijn medemens, vaker en veel liever nog in het wezen der talloze dieren.

Hoe dikwijls heb ik een strak gespannen uier naar de melkbocht gedragen, met de rustige stap van een pelgrim, die de eeuwige vrede gevonden heeft. Hoe heb ik gedraafd door de weide, wijd open de neusgaten, de borst als een beukelaar, de manen wuivend op de wind, nog een herinnering in mijn bloed aan een steppe en een naakte ruiter, die mij voortjoeg achter de droom aan van de eerste jagersman. De grijze bok ben ik geweest, en, gebaard als een oeroude bosgeest, heb ik mijn sprongen gemaakt als van rotspunt tot rotspunt, hoewel het land daar vlak was van de grens der hoeve tot de horizont. In het zwijnskot heb ik de aarde lief gehad, een snuit, die zowel op een spa lijkt als een wortel, diep in haar ingewand borend, en als op een warm bed mij in haar modder wentelend. Boven op de strovaalt heb ik hof gehouden, de purperen hertogshoed van mijn kam schuddend, of een worm aan de kop grijpend, als een schooljongen, die bij het oor wordt gepakt, om een ogenblik later mij fier op de tenen te heffen, en zulk een trompetstoot ten hemel te zenden, of ik Michaëls slagorden aanvuurde, en Satan mijn uitdaging in het gelaat slingerde. Dan, nog geen zucht later, knipte ik naar de haan, die ik zo juist zelf geweest was, met de amethysten ogen van Peter, de kater, ik likte mij een glansstreep over de donkere pels, daarop vouwde ik de poten onder een sneeuwwitte borst samen, sloot langzaam de ogen, en lag daar zo volkomen van vrede en schoonheid, of God mij met de eigen hand geboetseerd had, en de Rust had genoemd.

Toch bleef het mijn grootste vreugde, om in de harige huid van de wolfshond te kruipen, achter vader aan te rennen, de tong uit de bek, hem te volgen op zijn tochten, en hem te beschermen, als het nodig was, váder, die als ikzelf een eenzaamheid te bezeilen had, die vaak met zijn hand op mijn schouder naar een zonsondergang heeft gestaard, en van wie ik ook dik-

wijls vermoed heb, dat hij niet anders dan ik, was verwisseld, hij met zijn al te groot hoofd, een rug die al evenmin recht was, en zijn dwalende ogen; door de sterren gezegend, door de mensen geschuwd.'

Hier zweeg de verteller, en toen ik een tijdlang geduldig op het vervolg had zitten wachten, merkte ik, dat hij ingeslapen was.

Behoedzaam rees ik op, en terwijl ik bij het weggaan de kamer rondkeek, zag ik een jas aan de muur hangen, die tot op de draad was versleten. Ik haakte hem af van de spijker, verborg hem onder mijn mantel, en nam hem mee.

7

Waarin ik toegeef niets van de dichtkunst te begrijpen, en haar toch een reeks van gedenktekenen sticht

Zó vergenoegd werd ik wakker, zo dankbaar en met zulk een jubelende moed om de dag te beginnen, dat ik het besluit nam om, ter gedachtenis aan mijn ontmoeting met de gebochelde speelman, de weg van mijn huis naar het zijne, zo vol moeite gevonden, door een reeks van gedenktekenen te eren.

Ja, ik wist het nu wel, dat er geen geheim in het lied school, en dat het bij stallucht gemaakt was, en ook moest ik toegeven, dat het een wonderlijk tijdverdrijf is, om, als naar wijsheid, naar de koortsfantasieën van een ijlende te luisteren; maar wat kon mij dat schelen, de eentonige tik van het uur was gebroken door een soort heilige dwaasheid, waarvan ik mij de waarde bewust was geworden.

Het eerst dus toog ik naar de groentevrouw. Ik geloof niet, dat ze zich nog iets van de gebeurtenissen van eergisteren herinnerde, zo kalm en rustig bleef ze naast haar in het zonlicht stralende koopwaar zitten, toen ze door mij aangesproken werd. Twee grote manden deed ik haar met het smakelijkste van haar voorraad vullen. Ik ben er wat bang voor, dat ik na

de tomaten een kool koos, alleen maar omdat hij zo verrukkelijk bij de vruchten kleurde, en er dan veel te veel penen liet bij doen, enkel terwille van hun oranje. Maar toch vormde alles tezamen ten slotte een deugdelijke versnapering voor acht kindermonden en die van een moeder, en tevreden pelgrimeerde ik verder, nadat ik de plaats van bestemming uitgeduid, en zonder afdingen betaald had.

In de kaaszaak deed ik zorgvuldiger mijn keus. Van een geweldig blok, groen geaderd als marmer, uit de koele grotten van Rocquefort aan het daglicht gedolven, liet ik een duchtig stuk afsnijden, en bovendien moest er nog een goudgele bol aan toegevoegd worden, waarvan de room nog niet gans leek gestold, zo zacht voelde hij aan in de vingers, en zo zoet rook hij; dan gaf ik de bediende, die jammer genoeg een andere was dan die ik bij mijn dwaaltocht naar de weg gevraagd had, hetzelfde adres op van de eerste bezending.

Nu sloeg ik het nauwe gangetje in, waardoor mij de jongen geleid had, en dat mij naar de werkplaats bracht van de kleermaker. De man op zijn tafel herkende mij dadelijk, misschien wel omdat ik hem gegriefd had, en hij dit pijnlijker moest voelen dan iemand, die er welgevormde schouders voor had kunnen ophalen.

Ik begon er mee, hem mijn verontschuldigingen aan te bieden, terwijl ik hem uitlegde, waarom ik zo plotseling in zijn kamer was verschenen, en er even snel weer uit verdwenen was.

'Mijnheer,' sprak hij, 'wie een genoegdoening geeft aan hem, die er geen recht op kan doen gelden, is meèr dan rechtvaardig. Hij komt een geschenk brengen.'

En hierbij maakte hij een buiging, die naast de dienaresse van de vriendin van mijn speelman tot de kostbaarste dingen is blijven behoren, die in mijn herinnering bewaard zijn.

Ik liet hem Valentijn's jas zien, en vroeg hem, om er juist zo een uit het beste laken te vervaardigen. Hij bekeek hem aandachtig, en toen, op de rug van het kledingstuk kloppend, zeide hij glimlachend:

'Te meer zal ik mijn best doen, omdat ik daar merk, dat mijn arbeid voor een broeder in de bijzondere noden des levens zal dienen.'
En wij groetten elkander.

8

Over de bootvaart van een koene dromer

'Nu heeft me die vent uit een klucht van Molière wel een emmer vol bloed afgetapt, en me er evenveel water voor in het lichaam gespoten.'
Ik knikte tevreden, de branding van de koorts scheen weggeebd te wezen, hij lag op het kussen met een bleek gezicht.
Wij zwegen. Ik wilde niet spreken over de avonturen, die ik als knecht van de voorzienigheid had beleefd, en mijn speelman scheen naar voorbijtrekkende gedachten te turen. Ikzelf keek naar de gitaar met de gesprongen snaren en naar de ledige plek op de muur, waar de oude jas had gehangen, dan wist ik verder geen raad meer met de stilte.
Voorzichtig naar mijn woorden zoekend, merkte ik op, dat mij nog altijd het verslag er van was onthouden, waarom de hoeve door hem was verlaten en hij de grote weg was opgegaan.
'Ja,' zei hij, 'monseigneur heeft recht om veel van mij te weten, en op mij voel ik de plicht rusten, om te voldoen aan een gewettigd verlangen. Later zal de reden daarvan, ik denk het, duidelijk worden.'
Een wijle peinsde hij na, en dan vervolgde hij zuchtend:
'Ze vinden, geloof ik, dat elke mismaakte in de winter is geboren, en in de winter zal sterven, en er op zo'n manier voor hem geen sprake van een lente is. Daarom misschien riepen de paren, die op Meiavonden achter de hagen zaten te fluisteren, mij een spottend woord toe, als mijn kromme schaduw over het nest van hun verborgen zoetheid viel.
Als het dan waar is, wat grappenmakers verzekeren, dat een

bochel een kist is waarin het kostbaarste bezit wordt meegedragen, dan hadden ze het deksel er van maar eens open moeten sluiten. Wat een bloemenruikers, minnebrieven, kettinkjes en duizenden kleine geschenken waren hun dan voor de voeten gerold.

Hoe dikwijls heb ik in de karnmolen naar het geblinddoekte paard liggen kijken, steeds maar de rondgang van een verlangen vervolgend, en hoe vaak ook heb ik aan de zoom van het water op het wonder van een vervulling gewacht.

Ja, achter de hofstee stroomde een smalle rivier, en een paar maal op een zomer verscheen daar de Marianne Pierrette. Was er iets fleurigers ter wereld te vinden dan dat scheepje met zijn beschilderde boorden, zijn voorsteven, die met koper was beslagen, de vlag van de achterplecht wapperend, en de rode wimpel op de top van de mast? De bemanning bestond uit een meisje, dat dezelfde naam droeg als het schip, en bovendien uit haar vader, een verwant van ons.

Zodra zij aan wal waren gestegen, en ik met een goedig meewaren begroet was, verschool ik mij voor Marianne Pierrette, en zette mij vol smachtende dromen in de buurt neer van het vaartuig, dat háár woning was.

Eénmaal, op een stille, warme namiddag, ontdekte ik, terwijl ik naar de vertrouwelijke dingen staarde op het dek, tussen een rijtje van helderwit wasgoed, een kooitje met een vink er in aan een lijn opgehangen. Wat een kans was voor een waagziek hart. Op hetzelfde ogenblik had ik mij in het gevederde harlekijnspak van mijn hupse vriend gestoken! Dadelijk daarop zeilden wij weg.

Tot de zon zonk, had ik het meisje vlak bij mij, nu eens met haar bruine armen in de tobbe knedend, dan weer naar de roerstang grijpend, of, de handpalm boven de ogen, naar de voorbijvarende schepen turende.

Toen het donker was geworden, haakte ze mij los van de lijn. Ze klom een laddertje af naar beneden, en dan hing ze mij op

in het roefje, waar ze slapen zou. Klein was het daar alles, en dicht bij elkander, een doos leek het, om door een kind op zijn feestdag met kloppend hart te worden uitgepakt. Er brandde een walmende vetpit, maar meer was er niet nodig.
Neuriënde deed ze haar halsdoek af, en ik moest aan de appels denken, waarin ik mij het eerst had herschapen, dan trok ze haar jakje uit, en liet haar saaien rok op de grond glijden, haar keurs sloot zij open, en ademde diep van bevrijdheid. Voor een verweerd spiegeltje schudde zij de donkere haren los. Zij glimlachte om wat zij gezien had, maakte een danspas op de blote voeten, en knipte met de vingers in de lucht.
Dit bleek te veel voor mij. De halsvederen opzettend, begon ik te zingen, zo schel en luidruchtig, dat het meisje snel de kooi bedekte, en ik dadelijk daarop insliep, gelijk het van een rechtgeaarde vogel verwacht màg worden, dat hij zich gedragen zal.
De volgende morgen werd ik snikkend wakker met mijn gezicht in het kussen.
Marianne Pierrette heb ik nooit meer weergezien. Ze trouwde, en bevaart nu andere wateren.'

9

Over een boekenkist, een leeuwerik en een stad in de verte

Het dampend brouwsel van de lavement-spuitman, dat door het oudste dochtertje van beneden behoedzaam binnen wordt gebracht. Het kind geef ik een kus voor haar moeite, en de speelman doe ik van de bitterheid des levens proeven, helaas niet zonder leedvermaak.
Waarop hij, na minachtend de mond te hebben afgeveegd, onverstoorbaar weer voortgaat:
'Alleen dít wou ik nog zeggen, dat ik sedert die nacht van mijn vinkschap ermee ben begonnen, om mij op de oude gitaar, in een hoek van de zolder boven de koestal gevonden, dagelijks

te oefenen, en er de woorden van een liedje bij te dichten en de melodie meteen.
Nog een andere heuglijke ontdekking heb ik op die zolder gedaan: een kist boeken. Wie hem achterliet moet tot die garde, de hugenoten, behoord hebben, die gloeiende zielen, die niet genoeg hadden aan gééstelijke zwerftochten, maar aan wie ook de wéreld wijder dunkte dan de plek, waarop zij hun huis hadden gebouwd.
Avond aan avond zat ik gebogen over telkens weer een ander reisverhaal. Er was een Oud en Nieuw Testament bij de boeken. Dit werd mijn klokspijs. Leerde ik er de hoop niet door koesteren, dat de vriend, naar wie ik verlangde, en nooit had bezeten, God zelf zou kunnen zijn? Waarom zou hij niet evengoed mijn drempel betreden, als die van Abraham, en 'Ik ben God, de Almachtige' zeggen. Kon ook ìk niet zijn rede vernemen, en door hem uit de slaap worden geroepen, gelijk hij het Samuel deed?
Vooral in de vroegte, eer de melkers achter het vee aanjoelden, liep ik met het hart van een minnaar naar buiten, en droomde van een glanzend voetspoor langs bedauwde halmen, van een lichtschijn, die de nevelen brak. Doch ik vond niemand.
Komt hij tot míj niet, dan zal ìk naar hem uitgaan, en stort mij aan zijn borst. Eenmaal op een morgen poogde ik zó mij te troosten, en juist vloog een leeuwerik zijn nest af. Ik werd die vogel. Ik kweelde en klom uit boven mijn zingen, weer jubelde ik, en verhief mij boven mijn lied, en nogmaals en nogmaals, zodat ik als langs een stralende ladder van tonen omhoog steeg. Ik voelde het blauw tot een zee worden, en dat tot een afgrond; maar niets nog, zelfs de simpele zoom niet van een kleed. Het werd mij donker en hooploos te moede, de kracht van mijn vleugels verlamde: als een steen in het water geworpen, tuimelde ik neer.
Toen ik de ogen weer opende, lag mijn hoofd in de schoot van

een meisje. Ik kende haar niet. Terwijl ze mij het zweet en het bloed van het gezicht wiste, vertelde ik het haar, hoe ik was opgevlogen en naar wie ik gezocht had. Ze streek mij met de hand door het haar. Voor het eerst, sinds mij de gaaf der elfen was geschonken, waagde ik het een menselijk hart te ontsluiten, en daar aarzelend in binnen te gaan. Wat ik er vond was een eerbied, en mij gold die eerbied. Als een boompje zag ik het opschieten, het stille ontzag, terwijl een enkele bloesem van liefde al wit werd. Tot vrucht is die geworden, en eer de zomer was verlopen, hadden we elkander een gelofte gedaan. In die tijd trok een ziekte het land over. Toen zij tot ons dorp was gekomen, behoorden vader en ik tot de eerst getroffenen. Nadat ik dagen bezwijmd had gelegen, hoorde ik zeggen: 'nu wordt hij het huis uitgedragen.' Dadelijk begreep ik, dat van vader werd gesproken, en zodra ik alleen was gelaten, waggelde ik duizelig van koorts en van zwakte naar het raam. Ik zag de begrafenis het erf overtrekken. Het verbaasde mij echter, dat de kist niet groter dan die voor een kind was, en dat hij niet op de schouders rustte van mannen uit de nabuurschap, maar op die van lieflijk vreemde wezens, welke mij niet tot de knie zouden gereikt hebben, en van wie de tengere gestalte met rozeblaren was bekleed. Op doedelzakken en schalmeien werd er geblazen, een kleine, gebochelde koning, betoverend schoon, schreed gekroond en geschepterd tussen de speellui, terwijl aan het hoofd van de lijkstoet een wolk kapellen vloog. Bewusteloos ben ik opgenomen, en naar bed gebracht.
In werkelijkheid werd mijn vader op dat uur begraven, en toen ik weer aan de dis at voor de eerste maal, hoorde ik onder de namen der doden ook die van Catharina, mijn geliefde, noemen. Toen, alleen met mijn gitaar om de schouders gehangen, heb ik de hoeve verlaten, en ik deed dit, om naar een verre en schone stad te gaan zoeken, waarvan ik in de heilige boeken had gelezen, die, ik wist het, aan gene zijde van de horizont was gelegen, en waar ik Catharina terug hoopte te vinden.'
'En ze is gestorven,' riep ik verbaasd.

10

Waarin een dag staat beschreven, zoals die uit de geborduurde zak van een fluwelen lijfrok wordt verloren

Soms als je uit bed komt, lijkt het wel, of je de nacht, met kettingen aan je vastgebonden, de dag moet binnenslepen, en dan weer of je uit de armen van Aurora zelf bent opgestaan. Op de laatste manier nu ben ik uit mijn lavendelgeurige lakens gekropen, en een even grote vreugde schep ik er in, om, terwijl ik aangekleed word, naar de dubbelzinnige geschiedenissen van die schavuit van een Basque te luisteren, en daarna samen met de zon, die over de dis ligt te fonkelen mijn maal te gebruiken.

Goed ook is het, om, wanneer ik verzadigd ben, voor mijn schrijfbureau te gaan zitten in de gemakkelijke stoel, waarvan het velours d'Utrecht zo zacht als een strelende hand is, de Gazette de Hollande en de Mercure galant naar nieuws door te bladeren, en dan het hoofd te schudden over de stapel brieven, die ik àl deze vier dagen, of waren het weken, ongeopend liet.

Dadelijk herken ik een handschrift, dat mij een avond in de herinnering roept, waarop het kwartet, dat de dorst van mijn hart moest vertolken, de onschuldige sterren beledigd heeft. Mevrouw de Soubise nodigt mij uit op een tuinfeest, en dan voegt ze er nog bij, dat mijn vrienden, voor wie ik onzichtbaar blijf, zich bezorgd over mij maken.

'Richt ik mij tot een zieke,' zo zegt ze, 'laat hij mij een wens doen weten, waarvan de vervulling zijn beterschap verhaasten zal.'

Ik neem een fraai vel velijn, om haar te antwoorden. Er is haast bij, vanavond immers heeft het plaats, dat feest.

'Inderdaad heeft een lichte ongesteldheid . . .'

Ik spreek geen onwaarheid. Want hoe anders die gril van me te noemen, die me in een oude mantel door stank en stof van

achterbuurten heeft gedreven, mij bestellingen heeft laten doen bij groentevrouwen, en mij gedwongen heeft, om dagelijks de zestig treden van een steile trap op te klauteren, alleen maar om me mijn broek te laten scheuren aan de spijker van een stoel, die op drie poten onder me wankelde, en me te laten luisteren naar de wartaal van een gekke muzikant. Bij God, ja, wat zou het geweest zijn, behoefte aan prikkeling van een gehemelte, dat al te verwend was, of anders . . .

Tevreden rek ik mij uit, totdat het kraakt in mijn gewrichten, me verheugende op de genietingen van een lange ledigheid.

Dan, met moeite, rijs ik op, ontsluit een rozenhouten kistje, en neem er mijn klarinet uit. De stukken schroef ik in elkander, en nu beklaag ik met enkele lokkende tonen de stilte, en nodig haar tegelijk uit, om mijn genoeglijke stemming te delen.

Een van mijn lakeien, die aanklopt, stoort het concert. Mijn schermmeester dient hij aan, en meldt me, dat hij hem in de wapenzaal heeft gelaten. De begroeting, het kruisen der degens, de nieuwste der stoten, die me geleerd wordt, en een eerlijk verdiend zweet, dat ik me van het voorhoofd mag wissen.

De middag gebruik ik, om mijn correspondentie af te wikkelen. Ik schrijf aan mijn vrienden, die met mij samen dat kaartspel van kussen en goudstukken hebben gespeeld. Ik maak grappen over het lied van de bultenaar, en spreek af voor een volgende bijeenkomst.

Een modiste op het Kloveniersplein bestel ik twaalf paar roodzijden kousen, met het naschrift, dat het bedrag er van aan de brengster persoonlijk voldaan wordt, de brengster, van wie de voetjes zo klein zijn, dat één handgreep ze samen omsluit. Verder tracht ik nog enige ongeduldige schuldeisers te kalmeren, door ze op mijn aanstaande huwelijk te wijzen, en de schuld van mijn talmen op mijn ziekzijn te leggen.

Plotseling brengt mij dit op de gedachte, dat ik dit zelfde ziekzijn ook wel als schild tegenover de misdadige haast van een vader kon bezigen. In elk geval kan ik mij er achter verscholen

houden, tot ik een nieuwe krijgslist heb verzonnen, en kan ik het zo nog verhoeden, om ten buit te vallen aan de onvermurwbaarheid van een mismaakte erfgename. IJverig hoor ik mijn pen krassen.

Intussen is het tijd geworden, om aan de uitgang te denken. Basque laat ik mijn klederen uit de toogkast halen, dat ik er een keus uit zal doen; de blauwe rok met zijn geborduurde lovertjes, het zwart habijt, waarvan de lubben aan de mouwen van echt Mechels maaksel de vrouwen in bewondering plegen te brengen, zodat ze zich er over heen moeten buigen, en het niet laten kunnen, om ze te betasten; het gele kamizool met zijn robijnen knopen. Alles een vreugde van kleuren, die de kamer in gloed zet als een bos in het najaar. Ik kies een groenfluwelen jas, een goud-bruin vest, en bruine kousen, en mijn driekante steek moet er bij met zijn struisvogelveren.

De draagkoets wacht mij buiten al. En als ik ten slotte gekleed ben, en langs de gekromde ruggen van een dubbele haag dienaars de hoge koetspoort uit ben getreden, dan is het niet de onnozele zonderling, die een snijder zijn verontschuldigingen aan heeft geboden, maar Claude, vicomte de Lingendres, die in het wiegelend voertuig stapt, zich terecht schikt in de zijden kussens, en er een behagen in schept, om zich op de schouders van twee boomsterke kerels over het ongelijke plaveisel te laten dragen.

II

Van een ruiker, waarmee ik mijn kamer tracht op te vrolijken

Nog weer een morgen, maar na een nacht nu, die in niets op zijn donkere broeders geleek.

Ik heb mij voor één tafel neergezet, waarop ik de ruiker, aan mevrouw de Soubise ontstolen, uit elkaar heb gespreid naast een vaas, die ik met fris water vulde.

Van de bloemen, die geplet zijn en half verwelkt, zal ik de

beste bijeenzoeken, om ze nog wat bloeiend te houden tot een aandenken aan een genot, dat geweest is. Ik kies een mosroos, die ik langzaam om en om draai tussen de vingers.
Meteen heb ik de tuin weer voor ogen met zijn honderden lichtjes, die de sterren hebben doodgemaakt, en een grote, ronde maan er toe gebracht hebben, om zich uit wanhoop midden in de vijverkom te verdrinken. Ik hoor het fluisteren ook achter de bosjes en de muziek bij de dans.
Ja, maar nu merk ik, dat mijn bloem vlak onder de kelkbladen geknakt is, en teleurgesteld laat ik haar in de mand glijden, die ik naast mij op de grond heb gezet. Misschien déze roos uit Damascus. Ze geurt nog en heeft een geheimzinnige kleur.
Ze brengt me die geestige charades in de herinnering, die opgegeven werden in het zwijgend tekenspel van bevallige pantomimen. Een toneel was ervoor onder de bomen in elkander getimmerd. In een van de zinvolste speelde ook de gastvrouw mee. Een ogenblik verbeeldde ik mij, dat ze dit terwille van míj zo in scène gezet had, en er me een stille raad in wilde geven. Uitgedost als vorstin van Marokko lag ze op een ottomane neergevlijd. Door de achterdeur vertrok juist de sultan, van wie nog slechts een vervaarlijk vette rug was te zien. Het hoofd naar heur heengaande gebieder omwendend, wenkte ze met een juweelberingde vinger de jonge hoveling, die, de armen voor de borst gekruist, terzijde van het rustbed wachtte. Achter een breedbladerige palmstruik hurkte met fonkelende ogen door het lover loerend, een neger, die een dolk in de hand hield. 'De echtgenoot en de minnaar', luidde de oplossing, maar wàt dan beduidde die spiedende slaaf? Een waarschuwing?
Neen, ook de roos van Damascus kan mij niet dienen, ze is tot in het hart verrot.
Toen de charades waren afgelopen, en wij ons in de gaarde verspreid hadden, voelde ik plotseling een hand op mijn schouder, en mevrouw de Soubise fluisterde mij een paar

haastige woorden in. Nog geen seconde later stond ik van aangezicht tot aangezicht met de moor van daareven. Hij noemde mij een naam, die ik alweer ben vergeten. Wij bogen, en toen begonnen de ceremoniën, welke aan een uitdaging vooraf gaan. Waarmee ik de man beledigd heb mag God weten, maar eer dat een week is verlopen, zullen wij elkaar op een stuk woeste grond buiten de wallen ontmoeten. Ik ken dat: de plechtige plichtplegingen, het kruisen der degens, en tot slot een lichte wond. Voor mijn part mag het staal ook een duim of wat meer van mijn vlees proeven, dan zal ik tenminste een rode kokarde op de borst hebben gekregen, die mij misschien wel toegang tot het hof des konings geeft. Een eer, waar ik allang op gehoopt heb.
O, maar aan deze tak is van een bloei niets meer over, alleen hier die stengel vol doornen, waarvan er één mij in de vinger heeft gestoken, zodat een droppel bloed te voorschijn komt. Een 'Roem van Provence', een purperen, dáár vind ik geen feil aan; behoedzaam schik ik haar recht in de vaas; de enige, die ik gered heb, echter de schoonste der schonen.
En tegelijk voel ik mij in de deinende boot zitten, waarmee ik dwars door de maan roeide, terwijl mijn tochtgenote, een kleine, blanke hand in het nat dompelend, nog een paar stukken van het wegzinkende zilver probeerde te redden. Bij een eiland legden wij aan, en toen wij ons in de kunstmatige druipsteengrot, die daar gebouwd is, hadden verscholen, ving ik aan met een knieval, en zette de strijd voort met een kartetsvuur van kussen. De duivel hale me, dat ik dàn juist in mijn verbeelding de dikke Soubise zich uit de dekens zag oprichten, waarbij de beide strikken van zijn slaapmuts de schaduw van twee horens op de wand tekenden, en dat ik bovendien begon te berekenen, hoeveel bezorgde minnaars al vóór mij de ongeduldige slagen van dat al te vrijgevige hart hadden geteld. Maar ik ben twintig, en dìt moest ik haar nahouden, dat haar teint van een rijpende perzik aan rouge niet alleen te

danken is, en dat evenmin haar mouches, zoals dat helaas maar al te vaak het geval is, aan een vliegenzwerm deden denken, die op een roomtaart neergestreken was.
Juist wilde ik haar mijn erkentelijkheid voor al deze bevindingen beginnen te bewijzen, toen wij door een naderend gerucht van stemmen van ons onderwerp af werden gebracht. IJlings glipte ze heen uit mijn armen, nadat ze mij dit nog gezegd had: 'Tot zaterdag, aan de tuinkant, tegen dat de avond valt.'
Ook nu word ik gestoord in mijn dromen, en als ik na een licht geruis de ogen geopend heb, zie ik, dat mijn 'Roem van Provence' haar bladeren laat zinken, één voor één en langzaam, zoals een vrouw haar klederen aflegt. Maar híer blijft niets over.
Mijn God wat bezielt me! Ik bedek het gezicht met de handen, en zo snik ik het uit, niet te bedaren, hartstochtelijk, als een kind, dat in het donker naar boven is gestuurd, en een spook op de trappen is tegengekomen.

12

Van een tovenaar, die zich onzichtbaar gemaakt heeft, en van zijn rijk, dat ik toch binnentreed

Die huilbui! Twee dagen lang heeft de gedachte er aan mij vervolgd, of ik door een hongerige wolf op de hielen werd gezeten.
's Morgens kwam ik er mede het bed uit, ze maakte mijn maal bitter, en ze verdichtte zich tot een ondoordringbare nevel tussen mijn ogen en wat ik aan wilde zien.
Ik trachtte te vluchten. Ik had mij een paard laten zadelen. Ik gaf het de sporen, de vonken spetten op onder de kletterende hoeven, de voorbijgangers sprongen vloekend opzijde, maar wat mij grijpen wilde, zat achter mij op het kruis van het paard.

’s Avonds verschool ik mij er voor onder de dekens en bad om de slaap. Doch wie een vriend is van vredigen, erbarmde zich over mij niet. De bezetenheid, die schilder in duister was, was bij mij, en gebruikte de nacht voor zijn doek. Van de vloer tot de zoldering was het gespannen, en ik zag er de roos op, die haar bladen liet vallen, met mijzelve, de held van zoveel avonturen, die het gezicht met de handen bedekt hield, en het uitsnikte als een lafhartige.
Was ik zo zwak geweest uit verlangen, naar wàt was mijn begeren dan uitgegaan? Had ik juist die morgen niet de preutse voorspoed als mijn gevangene mee naar huis genomen? Betekende mijn schreien soms wanhoop over iets, dat ik verloren had; naar welk kleinood moest ik dan zoeken, wat voor onschatbaars, daar ik toch alles bezat?
Het scheen mij toe, of van het antwoord op die vragen op wonderbare wijze het geluk afhing van aanstonds en morgen. Ik kon het niet vinden en afgemat van turen wachtte ik op de schemering.
Eindelijk, op de derde dag, en zaterdag was het geworden, ging ik over tot wat ik al die zware uren reeds geweten had, dat ik doen moest, doch waartegen ik mij, met nog meer schaamte en afkeer dan tegen mijn kwellende gedachten, had verzet: Ik liep naar mijn speelman.
Eigenlijk stond ik opeens in zijn kamer, vol verwondering over wat er was gebeurd. Maar dadelijk kwam daar een schrik bij, want het bed vond ik leeg, de gitaar was van de spijker afgenomen, en alleen de oude jas, blijkbaar teruggebracht door de snijder, gaf een donkere vlek op de gekalkte muur. Ik speurde om in het ronde, als wilde ik naar verklaringen zoeken, en voor het eerst nu merkte ik op, dat het glas van het venster was gebroken, en dat er een stuk van de hemel door de dakpannen naar beneden keek, juist zoals je pas ontdekt, dat een kooi kapot is en versleten, als de vogel, die er zo schoon in heeft gezongen, weggevlogen is.

Ik klom weer de trap af.
Waar de moeder woonde met haar achttal aarzelde ik, maar deed toch de deur open. Damp en warmte sloegen mij tegemoet. Onder een hoge, zwart berookte schouw brandde een houtvuur, waarboven een geweldige ketel aan zijn ketting borrelde en stoomde. Drie badkuipen waren er neergezet. Uit elk ervan kwam een kind opduiken, naakt als een heiden, die in de doopvont is gestapt. De andere vijf zaten zich in de haardgloed te drogen, rozerood en door de weerschijn der vlammen geblakerd. Met blote armen en de rokken opgeschort, knielde de vrouw neer naast een van de tobben. Lachend rees ze op en groette mij.
'Kinderen,' riep ze, 'dit is de heer van de kersen.'
'En van de tomaten,' jubelde een hoge stem.
'En van de kaas, die zo zacht is, dat je er een vinger in kunt steken, die er helemaal vet en zoet wordt uitgehaald.'
En een roepen, een juichen.
Ik voelde een kleine, natte hand in de mijne, en aan mijn andere zij een nog vochtige schouder. Allemaal kwamen ze aangesprongen, en ook de drie druipende dopelingen probeerden naar boven te klauteren over de rand van hun kuip. De moeder schiep orde, en toen eerst kon ik mijn vraag doen over Valentijn.
Ze maakte een breed en ver gebaar, dat er eerder op scheen te duiden, dat mijn muzikant ten hemel was gevaren, dan dat hij de wijde wereld ingetrokken was.
'Hij is op reis gegaan,' zei ze zuchtend. Dan vol warmte voegde ze erbij:
'Die man brengt zegen aan, en neemt een geluk mee, als hij wegreist.'
Ze vroeg me of ik tijd had. Ik knikte.
De kamer, waarheen ik gebracht werd, was proper en helder, en hoewel de avond niet ver scheen, nog licht. Vijf kantkussens met hun warreling van draden en klossen stonden ge-

schaard in het rond, voor elk er van wachtte een ledige stoel. En ze vertelde: Haar man was gestorven, geen jaar nog geleden; hij liet haar brodeloos achter. Was er geen arbeid, die zij als jong meisje gaarne gedaan had, vroeg Valentijn, vertrouwelijk naast haar gezeten, met zijn gitaar op de knieën. Ja, kantwerken. De volgende morgen had hij al het benodigde voor haar meegebracht. In den beginne vlotte vaak haar taak niet goed. Dan nam de speelman zijn instrument op, en zong er een lied bij, als een leeuwerik. Dat maakte een kracht in haar wakker; niets kostte meer moeite, het leek haar, of zij met gevouwen handen aan het werken was, en als zij gereed kwam, dunkte het haar, bekoord en verwonderd, dat niet zijzelve, maar het lied de ganse arbeid had verricht. En nu had zij vier helpsters.
Voorzichtig ontsloot zij een schrijn, en spreidde stalen van haar kunst uit op de tafel. Stil stond ik er bij van verbazing. Als mijn vriendinnen dìt zagen, zou er zeker geen sprake meer wezen van de Mechelse tooi aan mijn mouwen, maar zouden ze zich over heel wat kostbaarders heen moeten buigen. Werd dit vlekkeloos blanke uit nevelen gevlochten, of was er een voorbijzuchtende adem in gevangen genomen? En dan de motieven, vluchtende herten, vogels die kweelden, ontluikende rozen, lovers en vruchten, in een wild door elkander rankende zinnebeeldigheid. De droom van een dichter.
Toen ik in het donker huiswaarts keerde, droeg ik een grote doos mee onder de arm.

13

De doos van Pandora

Maar het leek wel, of ik, in plaats van het wonderwerk van een ijverige moeder, een Pandoradoos vol avonturen naar huis had meegenomen.
In het eerste werd ik door Basque gewikkeld, die, zodra ik mijn

deur was binnengekomen, met ampele gebaren en de grimassen van zijn Italiaanse comediegezicht, waarmee hij gewoon is een verslag uit te brengen, mij bericht er van gaf, dat twee edellieden naar mij gevraagd hadden, de namen, die hij noemde, kende ik niet, in verband met een zeer gewichtige aangelegenheid, en hierbij breidde hij wijd de armen uit, die mij vanavond in de taveerne 'de Drie Klokken', en dit werd mij fluisterend met een vinger op de lippen toevertrouwd, zouden wachten.

Terwijl ik, over dit bericht nadenkend, langzaam de treden naar mijn slaapvertrek opklom, galoppeerde de tweede der verbazingwekkende gebeurtenissen de hofpoort in. Hoevengekletter en roepen van stemmen. Toen ik het trapvenster opende en uitkeek, zag ik bij de vuurschijn van waaiende flambouwen een geweldige karos, door een zesspan getrokken, voor mijn staldeuren stil zwenken, terwijl een geleide van ruiters uit het zadel steeg.

Nog niet had ik in mijn kamer al de kaarsen opgestoken, of Basque diende mijnheer de Pomponne aan. Ik schrikte. Waar de rentmeester van mijn vader zich meldde, was er altijd iets ernstigs aan de hand.

Daar vertoonde hij zich al op de drempel met zijn gespoorde reislaarzen, krijgshaftiger dan ooit ondanks zijn jaren.

Wij begroetten elkander. Ik bood hem een stoel aan, maar eerst knoopte hij zijn rok los, haalde een pakket uit een der binnenzakken te voorschijn, ontgespte de riem, die er omheen was gebonden, bevrijdde het van een omhulsel uit wasdoek, en reikte mij dan een brief over met het zegel van de Lingendres er aan.

Aandachtig las ik wat over mij was besloten.

Bevel, om de morgen, volgend op de ontvangst van het schrijven, de brenger er van naar het vaderlijk landgoed te volgen. Ook de markies van Almonde had gegronde redenen, om een bespoediging van de huwelijksvoltrekking noodzakelijk te ach-

ten. Bij verzet mijnerzijds was aan mijnheer de Pomponne de opdracht gegeven, om mij als zijn gevangene te beschouwen. Verbijsterd staarde ik de onheilsbode aan. Hij wachtte mijn antwoord, rustig, met geen andere uitdrukking dan die van eerbied op zijn gerimpeld gelaat. Een gerimpeld gelaat en vol littekens, berichten van veldslagen en de moed er betoond; een verheven manier van geschiedschrijven. Een trouw man, dat was hij, een vroom man, maar niet te vermurwen. Aan handen en voeten gebonden, zou hij mij de karos in doen dragen, als dit nodig mocht blijken. 'Ik meen te mogen veronderstellen, dat de inhoud van dit schrijven U bekend is?'
Hij maakte een van zijn militair-stramme buigingen.
'Dan zullen we dadelijk alles klaar gaan moeten maken voor de reis.'
Op een toon, die ik luchtig trachtte te doen schijnen, vroeg ik hem dingen van thuis en van vader, ook probeerde ik wat meer van hem te weten te komen over mijn aanstaande bruid. Maar telkens als ik háár naam noemde, betrok zijn gezicht, en ik merkte op, dat hij mijn vragen wilde ontwijken.
Het scheen dus nog erger te wezen, dan ik verwacht had, en ik moest zuchten.
Nu riep ik mijn bedienden bij elkander. Kasten werden geopend, kisten en zwijnsleren valiezen te voorschijn gesleept. Basque, zo vlug als een sprinkhaan, regelde het inpakken, en toen ik eindelijk, doodmoe temidden van de dichtgesnoerde bagage er over na stond te denken of ik niets had vergeten, kwam mij plotseling mijn klarinet in de gedachte, en ook die liet ik er bij doen, alsof ik van plan was, om mij naar een dansvloer op te maken in plaats van naar het galgenveld van mijn terechtstelling.
Het was al laat in de nacht geworden, voor ik ter ruste kon gaan. Een poos lang lag ik naar een ongewoon rumoer van stampen van paarden en het twisten van stemmen te luisteren, en toen sliep ik in. Echter alleen maar om het derde der avon-

turen, die mij binnen het tijdsverloop van half een etmaal moesten gebeuren, voor te bereiden. En dìt diende zich zo aan, dat ik eensklaps, helder wakker schrikkend, in de kussens op ging zitten, en mij de afspraak, met mevrouw de Soubise herinnerde: 'zaterdag aan de tuinkant, als de avond valt.' En nu werden de sterren al bleek van de zondag. Ik had het vergeten. Wat het ook kostte, die belediging moest worden goedgemaakt.

Zodra het licht begon te worden, kleedde ik mij aan, niet in mijn reisgoed, maar in het pak van iedere dag, en behoedzaam sloop ik de trap af der bedienden. Binnen een uur zou ik terug kunnen zijn.

Verlaten lag de straat nog, en terwijl ik mij voortspoedde, zon ik na over een middel, om mevrouw de Soubise te spreken te krijgen. Ik sloeg de hoek om van de straat, waar zij woonde. Ook hier niets dan schemering en stilte. Enkel een eenzame leurder, of was het een landman, liep mij tegemoet. Maar toen wij elkaar waren genaderd, sprong mijn hart op van vreugde. Wat ik voor een last had aangezien, die naar de markt werd gedragen, bleek een bochel te wezen. De gezellige bult van mijn speelman met bovendien nog een lederen ransel er op vastgebonden. Over een schouder hing de gitaar.

'En eergisteren ben je al weggereisd.'

'Eerst nog moest ik U tegenkomen. Zo dadelijk trek ik de Zuiderpoort uit.'

Met een slim lachje zag hij mij aan.

'Mijn God, man, ik ga met je mede.'

En in dit onverwachte begin vond deze reeks van wederwaardigheden haar einde.

14

Hoe een tocht wordt begonnen, en een kind er de betekenis aan geeft

Nog geen uur later zitten we samen aan de berm van de weg. De laatste krotten en sloppen van de voorstad hebben wij achter ons gelaten, en de hemel is langzaam aan groter geworden.

Behagelijk schik ik mij terecht tussen de geurige halmen. Dit is een zetel, die ik nog nimmer gebruikt heb; hoe ruim blijkt hij en hoe zacht. Dan kijk ik Valentijn aan, zeker omdat ik mij door de aanblik van iets, dat bekend is overtuigen wil, dat ik niet bezig ben om te dromen. Maar ís hij in werkelijkheid mijn speelman wel? Lijkt hij niet twintig jaar jonger, kleurt zijn oude hoed, die verweerd is, niet als een bloem op de akker, en kleedt het fonkelnieuw wambuis hem niet vorstelijk goed? Verlegen monster ik mijn eigen uitrusting: de rok en zijn kanten, de lage schoenen, rood gehakt, terwijl ik mijn vingers door de leeuwenmanen van mijn pruik laat glijden. Stel ik op deze manier niet een dansmeester voor, die het in zijn hoofd heeft gekregen, om onder de leliën des velds een emplooi te gaan zoeken?

Toch heb ik geen spijt nog over mijn ver van bedachtzaam besluit. En uitvoerig begin ik Valentijn te vertellen, wat mij, sinds ik hem het laatst gezien heb, overkomen is.

'De vlucht te nemen getuigt soms van moediger inzicht, monseigneur, dan zich te verdedigen,' zeide hij met waardigheid, 'maar we zullen de grote weg moeten verlaten, om een zijpad in te slaan; want het is mogelijk, dat wij vervolgd zullen worden.'

Dadelijk stonden wij op.

Wij namen krachtige stappen, mijn bloed danste, ik ademde diep.

Een zoele en heldere nazomermorgen. Wolken dreven met

sneeuwwitte zeilen over de zee van het blauwe, of rezen als torens boven de heuvels aan de einder op. Vlakten en steilten, schaduw en zonplekken en een wisselend in en uit elkander schuiven van donker en hel licht.
Wij vorderden stadig. De zon klom, en toen zij het uur aanwees van de kerkgang, werden de klokken van de zondag in de dorpen wakker, en klonken en gaven elkander bescheid. Een machtige aanroep, en een schonere dan ik ooit van vader Bourdaloue zelfs van de kansel had gehoord. Het landvolk, de mannen en vrouwen, die ik van tevoren nooit anders dan door de beslagen ruitjes van een reiskoets aan had gestaard, kwamen nu langs mij in hun lang verjaarde klederdrachten, met een 'gezegende morgen' ons groetend.
'De oogst is laat van het jaar,' had Valentijn mij uitgelegd, terwijl hij in een breed gebaar over de akkers had gewezen. Wel stonden op sommige velden de aren al in de schoven gebonden, maar op andere wuifde het koren nog goud tot aan de horizont. Ik weet niet wat mij bezielde, maar ook van die legers van halmen scheen het mij toe, dat zij zich opmaakten met fonkelende wapenen en wapperende vaandels, de flanken der heuvels beklimmend, de dalen vervullend, als een kruisheir, dat op weg is naar Jeruzalem.
Ik liep voor de eerste maal buiten, met de grond onder de schoenzolen, en misschien wel was het dáárom, dat ik tot het stof toe, dat wij op deden dwarrelen, niets kon aanzien, zonder het doorglansd te vinden van de ogenschijn van mijn meester. Maar nog tot iets anders leidde de ongewoonheid van mijn wandelaarschap en het stof van de wegen, namelijk tot een brandende wens om te rusten.
'Langzamerhand wordt het tijd voor het eten,' maande Valentijn.
Tot tent werd een vlierstruik gekozen tegenover het sneeuwbed van een boekweitveld met het gonzen van bijen boven zijn bloemen. De speelman knoopte zijn ransel los, haalde er een

donkerbruin brood uit, dat hij in sneden verdeelde, en nadat hij het beboterd en met kaas belegd had, reikte hij mij wat me was toebedacht over.
'Weiger dit niet, monseigneur, het is het zout van het welkom in dit, mijn gebied hier.'
En nooit werd er door een rijkaard met meer trots op zijn paleiszalen gewezen, dan door die zwerveling op de zonnige akkers.
Wij aten, en ik sloot de ogen van behagelijkheid.
Valentijn stofte de kruimels van zijn nieuwe wambuis af. Wij rezen op uit de dommelige schaduw en vervolgden de tocht.
Loom was het, en stil over de velden. Wij voelden geen lust om te praten. Wij zouden een droom hebben verstoord. Heel in de verte meende ik de hoefslag van paarden over een steenachtige weg te horen galopperen. Zou ik vervolgd worden? En ik dacht aan de spijt en de toorn van mijnheer de Pomponne. Toch was het mijn plan in het geheel niet geweest om te vluchten; maar wat gelden voornemens voor wie de speelman tegenkomt? De spijt en de toorn van mijnheer de Pomponne, de gebelgdheid van mevrouw de Soubise, de woede van de moor, die mij had uitgedaagd en de verbolgenheid van mijn vader, al die verbeten gevoelens, alleen maar omdat iemand het blauw tussen de wolken boven de balken van zijn zoldering verkozen had, omdat een bruin brood, onder het lover gebroken, boven gebak en wildbraad was gesteld, en een dwaaltocht, waar de benen bij gebruikt moesten worden, begeerlijker had geleken dan een rit in een krakende equipage.
Zuchtend nam ik de pruik af, en wiste het zweet van mijn hals en mijn voorhoofd.
'We zijn er zo dadelijk,' troostte Valentijn, 'enkel dit pad nog.' En werkelijk aan het einde daarvan wachtte het dorp ons, met er voor een bloeiende boomtronk op schildwacht, en zijn eenzame hoofdstraat, waar geen sterveling viel te bekennen behalve twee dansende vlinders, die aan ons vooruit vlo-

gen als de boden van onze intocht, of de gidsen, door wie wij naar de plaats van onze bestemming zouden worden gebracht. Een groen pleintje. Aan de Oostzij de kerk, aan de Westkant de herberg. Laurentius op het uithangbord. De martelaar droeg het cirkeltje van zijn heiligheid om de slapen en hield het rooster in de hand. Dit scheen hier een dubbele betekenis te hebben, want langs de luiken van de keuken woei ons een smakelijke braadlucht tegemoet.

Een koele, donkere gang liepen wij binnen, en deden een deur open aan het einde daarvan. De gelagkamer, donker van zwart-berookt noten, met een brede, diepe schouw aan de zijwand, bleek ledig te wezen, alleen voor het stralend heldere venster zat een knaap. Hij tuurde over hetzelfde landschap uit, waardoor wij die dag hadden gewandeld, de heuvels, de akkers. Het zonlicht bescheen hem, en bijwijlen streek de wind door zijn haren in een rimpeling van goud. Hij glimlachte, bewoog zacht de lippen, of hij een heuglijk gesprek voerde, vouwde de handen en strengelde ze weer uit elkander, en toen haalde hij zuchtend adem, zoals alleen iemand dat doen kan, die zich van een overzoet genieten vervuld voelt. Zó was hij verdiept in zijn dromen, dat ons binnenkomen hem niet had gestoord.

Roerloos bleef ik op de drempel dralen met de steek in de hand. Eigenlijk had ik wel van geluk willen lachen, want nu eerst was het mij duidelijk geworden, dat ik dáárom alleen van de morgen af al langs de weg had gezworven, om dit kind te zien zitten. Maar de jongen was zich bewust geworden van onze aanwezigheid. Haastig sprong hij van zijn stoel op, en hij jubelde, toen hij Valentijn had herkend. Innig drukte hij zich tegen hem aan, terwijl hij met de vingers naar de gitaar tastte.

'Híj ook heeft eens een lied van me gehoord, dat hij niet meer kan vergeten,' legde de speelman mij uit, 'tot aan zijn dood toe zal hij er moeite mee hebben, en het zal hem van de ene dwaasheid naar de andere drijven, maar hoe kan ik het helpen?'

Glimlachend streek hij zijn kleine vriend door het haar.
'Ik zal vader gaan halen,' riep de knaap.
Vader bleek een waard te wezen, die meer had van een procureur van de koning, dan van de gezellig gebuikte, die gewoonlijk een herberg bedient.
'Nu moet je van míjn zout proeven, Valentijn,' zei ik, 'en het zal goed wezen: koolsoep, hazepeper, als het zijn kan, of kippenpastei, met een wijntje van Avenay of Sillery begoten.'
De procureur van de koning maakte een buiging.
Toen hij gegaan was, nam ik mijn beurs uit een zilver omloverde zijzak, en stortte zijn inhoud over de tafel uit. Vijf en twintig gouden Lodewijken telde ik.
'Reisgeld voor maanden,' verzekerde Valentijn, 'temeer omdat het alleen maar voor één hoeft te dienen. Dit hier is mijn buidel,' sprak hij, terwijl hij tegen de rugzij van zijn muziekinstrument sloeg, 'en vanavond begin ik er al dadelijk mee, om er geld uit te kloppen.'
Juist schreed de waard aan achter een dampende terrien.
'Jacobus,' riep de speelman hem toe, 'wat vind je er van, als er zo aanstonds gedanst wordt?'
Het kind, dat naast Valentijn op de grond zat gehurkt, als een page aan de voeten zijns konings, sprong in de hoogte, en stak met een juichkreet de hand op.

15

Danspassen, en hoe het de muziek is, die ze een edele zwier geeft

De glad-gezeten bank buiten de herberg voor de witgeschuurde tafel, daar omheen de festoenen van een dicht betroste druivenrank; naast mij het kind met zijn stralende ogen; Valentijn op een wijnvat gekropen, de gitaar over de knieën, terwijl hij zijn hoed, met de bodem naar boven, als zijn kas van ontvangsten op de grond heeft gelegd; de waard en zijn hel-

pers, de kannen vol schuimende cider en dan eindelijk de gasten in hun tooi van de zondag: blinkende gespen, de kuitbroek met zijn zijden linten, de mutsjes, de halsdoeken, allemaal bijeen op het dorpsplein, dat in een wemeling van kleuren tot het mooiste bloemperk uit het park van Versailles wordt gemaakt, en ook nog de kerk in de verte, welke niet wil ontbreken en met de scheefgezakte puntmuts van zijn toren over de toppen van de linden tuurt...

Valentijn, die zijn instrument gestemd heeft, begint er meteen mee, terwijl hij zijn bruin gezicht naar de zinkende zon keert, om de genoten van het feest met een lied te verwelkomen. Ik luister, en het wordt mij wonderlijk te moede; want de dingen, waarvan de woorden van het lied gewagen, trekken zichtbaar langs mij, zodat ik ze met de handen bijna grijpen kan. Mannen zie ik, bezig met het binnenhalen van het koren, meisjes, die de druiven geplukt hebben, het ontmoeten, waar de wegen een bocht maken, de vragen, het antwoord, en een groeten en wuiven van doeken, van bloemen, ver over de velden, tot waar de hemel oprijst en er een grens aan stelt.

Telkens keert een refrein weer, dat alle gezellen bezielt en verzamelt:

'In de dans kom ik je binden,
O jonge borst en je beminde.'

En ieder zingt het keervers mede, aarzelend in den beginne, dan luider, en tot een jubelen gegroeid aan het einde.

Na dit welkom wordt er een bourrée gedanst.

Natuurlijk kijk ik het meest naar de meisjes, en al spoedig heeft mijn voorkeur er een uitgekozen en met de lauwer der bewondering gekroond.

Nauwelijks dan ook is de bourrée afgelopen, en worden de maten van een sarabande ingezet, of hoffelijk buig ik mij voor de schone, en ik leid haar ten dans. Blozende heeft ze naar mij opgezien.

Tien gouden Lodewijken van het reisgeld uit mijn buidel zou ik op staande voet uit willen tellen voor een kus op die lachende lippen, ergens daarginds achter de struiken met de nachtegaal slechts tot getuige, en desnoods een druppel maanlicht, die zich door het lover een weg heeft gebaand. Maar ik geloof, dat mijn jeugd en vooral mijn voornaamheid het zonder Pluto's hulp ook wel af zouden kunnen. Zachtjes strijkt ze met de vingers over het fluweel van mijn mouwen, en betast er het zilveren borduursel van. Een van de voorbijtrekkende dansers blikt angstig en boos naar ons beiden. Vergis ik mij, of is er iets gedwongens, een stijfheid, over de in en uit elkander schuivende figuren gekomen?
Neen, zo wil ik de avond niet eindigen. Met een vriendelijk woord neem ik afscheid, en zet mij vreedzaam naast mijn kleine kameraad. Jacobus roep ik aan om weer een volle beker. Van de kant van de kerk nadert een zwarte soutane, die een geweldige hangbuik omspant. Het purperen hoofd, dat er bijhoort, lijkt door de laatste stralen van de zon in brand gestoken.
Er wordt voor mijn tafel een rossige, driekante steek afgenomen, en er wordt mij verzekerd, dat er niets van mijn komst is geweten, omdat het binnenrijden van mijn reiskoets door geen sterveling is gezien.
Ik voel dat er geen verdenking mag opgewekt worden.
'Mijn reiskoets,' zeg ik, 'is daar ergens buiten op de weg blijven steken.'
Dan zwijg ik verlegen, want Valentijn slaat zulke verrukkelijke accoorden op zijn muziekinstrument aan, dat ik er de ogen vochtig van voel worden. Maar ík schijn niets anders ten beste te mogen geven dan enkel mijn leugens.
Zuchtend vlijt de pater zich neer aan mijn zijde. Omdat zijn vergenoegdheid mij ergert, vraag ik hem spottend, of dit wufte rumoer op de dag van de stilte hem niet pijnlijk moet treffen. 'Waarom zóu het, mijnheer,' zegt hij rustig, 'altijd is het mij

opgevallen, dat de vaardigste dansers de vroomsten van de gemeenteleden blijken te zijn. Wie 's morgens het braafst naar de mis zit te luisteren, aan hem gelukken des avonds de fraaiste passen bij het menuet. In mijn gedachten heb ik dikwijls de dans en het gebed bij twee appels vergeleken, die van de zelfde tak worden geplukt, en, om bij het plantaardige te blijven, geloof ik, dat een zondag, welke met een kerkgang wordt begonnen, en uitgeleid wordt met een bal, waar Valentijn de speelman bij is, veel van een krans heeft, waarvoor als eerste bloem een roos is gekozen, en die ten laatste met een roos wordt afgemaakt.'

Hier weet ik niet veel op te zeggen, en ik bied de priester een dronk aan.

'Voor ons beiden een beker,' roep ik de haastige Jacobus toe. Intussen is het donker geworden. In het ronde van het pleintje worden kienspanen ontstoken. Onwerkelijk van vlammende wildheid dwarrelen de paren dooreen, mijn kleine buurman, ingeslapen, heeft mij tot zijn peluw uitverkoren, de pater, die een teug gedaan heeft, veegt zich de droppels van de dubbele onderkin, Valentijn, bultig getroond op zijn wijnton, grijpt de snaren, als wilde hij er de ziel van het lied aan ontrukken, het meisje, waarmee ik gedanst heb, tript uit een schaduw te voorschijn en glimlacht mij tegen, en terwijl ik, het hoofd achterover, tot op de bodem mijn kroes ledig, voel ik mij bereid en in staat tevens tot de zelfverloochenende goedheid der heiligen.

16

Het zingend Floreuse

Met schrik werd ik wakker, en zag op de wand tegenover mij het stralende beeld van een venstertje afgetekend, door het zilverwerk omlijst van dezelfde ranken, waaronder ik de vorige avond feest had gevierd.

Haastig kleedde ik mij aan.
Beneden vond ik de maaltijd aangericht, maar van Valentijn was er niets te bekennen dan alleen zijn gitaar en zijn ransel. 'Meer dan een uur geleden is hij uitgegaan,' kwam de knaap met zijn vreugdige morgengezicht mij vertellen. Kameraadschappelijk legde ik een hand op zijn schouder. Ik herinnerde mij wat de speelman over de moeiten gezegd had, die zich voor mijn kleine makker in hinderlaag hadden gelegd, en in een onverklaarbare aandrang om die nog een weinigje te vergroten, haalde ik mijn buidel tevoorschijn en gaf hem een goudstuk. Zijn vader, die er bij stond te kijken, dankte mij zo hartelijk, alsof ik een weldaad had bewezen in plaats van een lont in het kruitvat te steken; en dan berichtte hij mij, als wederdienst zeker, dat een koeherder hem zoëven gemeld had, dat ergens hier in de omtrek een troep ruiters over een edelman had nagevraagd.
Vlug rees ik op.
Buiten tuurde ik aarzelend rond naar alle zijden. Het dorp docht mij nog kleiner dan gisteren, het leek wel een sieraad. dat ik op de handpalm kon zetten, om het daar op mijn gemak te bekijken. Maar hiermee was mijn muzikant nog niet terecht.
Waar het schild uithing van een goudgele krakeling stapte ik binnen. Achter de toonbank stond de bakker zijn waren te schikken, en in het wijsje, dat hij genoeglijk onder zijn bezigheid neuriede, herkende ik vol blijdschap het keervers van het welkomstlied. Ik vroeg hem; hij kon mij niet helpen, maar met een gulhartige glimlach bood hij mij van zijn gebak aan. Wat ik nam, voelde warm en bros aan in de vingers, en het smaakte mij goed. Op zijn dorpel staarde hij me na en toen ik een eind verder mij omdraaide, groette hij nogmaals.
Dan plotseling, midden op de straat, bleef ik stilstaan en luisterde. Achter op het erf van de boerderij, waar ik langs was gelopen, jubelde een jeugdige stem:

'In de dans kom ik je binden,
O jonge borst en je beminde.'

Natuurlijk spoedde ik mij voort de kant uit van het gezang. Maar toen ze mij gewaar werd, liet de vrolijke zangster het koperen melkvat, dat ze bezig was te schuren, van haar schoot afglijden en ik herkende het meisje waarmee ik had gedanst. Neen, Valentijn had ook zíj niet gezien.

Toen vertrouwde ik haar toe, dat ik dadelijk het dorp ging verlaten, om er nooit meer naar terug te keren, en hoe onvriendelijk het toch van haar zou wezen, als zij de vertrekkende reiziger een laatst vaarwel onthield.

Ze lachte, ze bloosde. Ik boog mij voorover, twee handen werden mij op de schouders gelegd, en zo gebeurde het dan, dat de onherstelbare ramp werd voorkomen, dat ik mij later de lokkende lippen van mijn dansgenootje zou moeten herinneren, zonder dat ik op hetzelfde ogenblik aan hun vrijgevigheid dacht.

Na dit afscheid werd het afgebroken lied weer opgevat, juichender nog dan tevoren, en een heel eind ver in de dorpsstraat werd ik er door vergezeld.

Bij de smid liep ik de werkplaats in. Hij ook, met een geluid als de donder, galmde, onder het klinken door op zijn aambeeld, het refrein. Van Valentijn kon hij geen tijding geven, doch hij wilde zijn schootsvel afdoen, om mij zo maar, bezweet en beroet van de arbeid, te begeleiden op mijn onderzoekingstocht. Met moeite bracht ik hem van dat plan af.

Tegelijk viel mij de pater te binnen, met wie ik gisteren een kroes of wat geledigd had.

Ik sloeg de weg in naar de pastorie. Het hek naast het kerkje deed ik open, dan klopte ik aan.

Een ruim vertrek, waarvan de wanden schuil gingen achter de rijen van boeken. Zelf zat de priester voor een licht raam te lezen. Hij legde zijn hoornen bril tussen de bladen en verwelkomde mij. Hij bood mij een stoel aan.

Van mijn plaats af had ik juist het gezicht op een deur, die was opengebleven, en naar een kamer voerde, zilver en goud van de dansende zon. Meteen hoorde ik een spinnewiel snorren, en hoe er met een beverige oudevrouwenstem bij werd gezongen:

'In de dans kom ik je binden,
O jonge borst en je beminde.'

Ik glimlachte, en de priester knikte vergenoegd. Hij vouwde de vlezige handen op zijn vergeelde foliant in elkander, en dan zeide hij:
'Mijn schapen, mijn rammen en bokken zijn waarlijk niet minder baldadig en twistziek dan de kudden van andere herders, maar als Valentijn hier in het dorp gespeeld heeft, kan ik mijn staf en de hond der vermaning een dagje wel thuis laten. Waar iemand uit af zou kunnen leiden, dat de macht van de prediker somtijds door die van de zanger overtroffen wordt.'
En hij voegde er aan toe, terwijl hij mij onderzoekend aanzag door de grote, ronde glazen van zijn bril, die hij expres daarvoor weer op scheen te hebben gezet:
'En zo mag ik in U dus een vriend van de dichtkunst begroeten?'
Verwonderd schudde ik het hoofd en, omdat ik vermoedde, dat zijn vergissing op een verkeerd begrijpen van mijn belangstelling voor Valentijn moest berusten, vertelde ik hem in een paar woorden, hoe de speelman mij gevangen en betoverd had.
Mijn dikke gastheer lachte, dat onder de versleten soutane zijn buik er van schudde.
'Het is juist als ik gedacht had', riep hij uit, en dan vervolgde hij ernstiger:
'Maar ik moet U er voor waarschuwen, dat aan het op reis zijn met een muzikant gevaren zijn verbonden. Heeft U ooit

raad nodig, dan zoudt U er mij een eer mee bewijzen, U zich de pastoor van Floreuse in de herinnering te roepen.'
Ik dankte hem, en in de stilte, die toen inviel, hoorde ik opnieuw het 'In de dans kom ik je binden' neuzelen bij het snorren van het spinnewiel. Ook gonsde er een bromvlieg door de kamer, die telkens in een baan zonlicht een lampje op zijn dwaaltocht ontstak; van de perkamenten banden op de boekenplanken stroomde een onnoemelijke rust uit. En werkelijk, in deze windstille haven geankerd, vreesde ik een ogenblik voor de avonturen, waarin ik mij gestort had, als voor de golven van de door een stormvlaag opgezweepte zee.
Een beetje uit het veld geslagen nam ik afscheid, en eerst toen ik buiten met de priester, die mij uitgeleidde, op de drempel stond, kwam de reden mij in de gedachte, waarom ik de pastorie had opgezocht. Ik legde uit, dat ik Valentijn liep te zoeken.
'Misschien zult U hem dáár kunnen vinden,' zeide de pater, terwijl hij op de beschilderde luifel van een huis wees aan de overkant.
Vlug stak ik het pleintje over, ik voelde een klink onder de vingers, ik drukte hem open, en toen ik binnentrad, vond ik in waarheid mijn speelman voor een blank geboende tafel zitten tegenover een jonge vrouw van een zachtmoedige schoonheid, die mij aan de ijverige kantwerkster denken deed.
Zulk een aan klaar bronwater herinnerende reinheid tintelde er over de dingen, dat ik verlegen de steek van het hoofd nam, en mijn reiskameraad mijn boodschap in het oor fluisterde. Daarop, en waarom ik zo deed kan ik moeilijk verklaren, snelde ik dadelijk de deur uit, zonder op een antwoord te hebben gewacht.
Even later had Valentijn zich bij mij gevoegd, en ik merkte, dat in een knoopsgat van zijn lakens wambuis een fris ruikertje gestoken was.
'Wij zullen onze weg door het bos moeten nemen, dat, hoewel

niet gans zeker, toch voor een paar armzalige spreeuwen, als wij mogen genoemd worden, veiliger lijkt dan de vlakte, waarboven de haviken in de lucht zijn gegaan.'
Eerst nog deden wij de herberg aan, om de waard Jacobus het gelag te betalen. Valentijn schouderde zijn ransel en zijn gitaar en nu keren we het dorp met zijn zingende bevolking de rug toe.

17

Een wonderbaar avontuur, dat de macht van de dichtkunst doet blijken, en een ongeluksvogel nieuw in de vederen steekt

Een zuilengang van stammen, het door het zonlicht getijgerde lover, en de beek, die in het diepst van de schaduw als een mijmerende wandelaar bij zichzelf loopt te zingen: het bos . . . Zo is het gegroeid en geschapen. Maar een enkel woord uit mensenmond kan in staat zijn, om het van de wortel tot de kruin te veranderen. Als het een woord is, dat een liefde bekent, of het ongeduld van een verlangen, herschept het de beuken in paradijsbomen, en het bronnetje in een der rivieren waardoor de hof van Eden wordt begrensd. Ook echter kan het woud verstenen, en door een los gezegde in duisternis worden gehuld.
Zo iets gebeurt er als Valentijn, nadat hij zich bedenkelijk achter het oor gekrabd heeft, mij toevoegt, dat we hopeloos zijn verdwaald.
Nu heeft de kruidige nazomergeur zijn bekoringen verloren, nu kan elke boomtwijg, die neervalt, evengoed de voetstap van een belager beduiden, de roep van een vogel een teken om zich te verzamelen, en dat verweg gemurmel de doodssnik van gemartelden.
Wij weten, dat er altijd gevaar dreigt buiten de hoofdwegen, en terwijl wij aarzelend verder trekken, zoeken wij de dubbel-

zinnige geluiden te ontraadselen, die overal rond ons opruisen en wegritselen.
Plotseling staan we roerloos luisterend stil. Zou dat een koppel opgedreven herten wezen dat daar de takken doet kraken en bruisen, of de jachtstoet van een of andere Maître des eaux et des forêts, die meer op een hups rijmwoord uit is dan op bloedige trofeeën?
Maar het zijn niet de vorstelijke dieren, de geweien in de nek geworpen, die het pad, waar wij uitspieden, bestormen, noch de jager, die een fabel dicht op het wild, dat hij zoëven gemist heeft. Vijf ruiters zijn het, van wie de zwarte maskers hen eerder op schimmen, die uit het graf zijn gestegen, doen lijken, dan op stervelingen van wie een grijntje menselijkheid kan worden verwacht.
Van vijf pistolen zie ik de lopen op mij gericht.
Dadelijk trek ik mijn degen, maar meteen roept een geweldige ontploffing echo's in de verte wakker, en een dikke, grijze rookwolk stijgt tussen het gebladerte omhoog.
De kogel die me langs de oren heeft gefloten, neemt een stuk van mijn pruik mee, en tegelijkertijd slaat Valentijn mij het wapen uit de hand.
'Weg met die fraaie parade, waar enkel maar een stuk lood op kan volgen, dat zonder kloppen binnenkomt,' bijt hij mij toe.
'Goed gesproken,' roept een van de rovers, blijkbaar de hoofdman, terwijl hij uit het zadel stijgt. En dan zich tot mij wendende, zegt hij, een spottende buiging makende:
'Monseigneur, en hoogedele, ik verzoek U dit hout en dit groen hier als de wanden en de zoldering van een slaapsalet te willen beschouwen, het Uwe, of als het U liefelijker aandoet, misschien dat van Uw Minnares. Een beetje gauw dus, kleed U uit.'
Zeker een of andere jonker, denk ik, die zijn geld heeft verbrast. Op die manier zal ik hem misschien nog eens bij een gunstiger gelegenheid een duim of wat staal in het lijf kunnen stoten.

In de donkere mond van een donderbus kijkend, trek ik eerst mijn jas uit met zijn zilveren passementen, welke, de buidel in aanmerking genomen, die een van de zakken doet bol staan, minstens op een honderdtal gouden dukaten kan worden geschat, mijn kamizool met zijn diamanten knopen, mijn schoenen, mijn kousen; tot op het hemd toe, dat ik aan mag houden bij de gratie Gods. Mijn degen is al opgeraapt door de schavuiten, mijn degen, waarvan de robijn aan het handvat plagend de bloeddroppel na schijnt te bootsen, die ik zo graag had vergoten.

Er wordt mij een touw om het lichaam geknoopt, en terwijl de stekelige schors van de denneboom, waartegen ik vast ben gebonden, mij langs de rug schuurt, moet ik aan de geparfumeerde kussens van een reiskoets denken, waaruit ik mij nú juist, als niet de vermaledijde muzikant mij zijn luchtkastelen voor had gespiegeld, zou opheffen, om door de rammelende ruitjes een wérkelijk kasteel te zien opdoemen, dat uit zijn schoorstenen de rook zou doen opstijgen van de voorbereidselen tot een weëlderig bruiloftsfeest. En ik kan het in mijn verbitterde stemming niet laten, om mijn makker toe te roepen vanaf mijn winderige uitkijkpost:

'Valentijn, van deze wisseling des lots zal je me rekenschap hebben te geven.'

'Valentijn?' vraagt de hoofdman der rovers, met zijn steek in de hand op mijn reiskameraad toetredend, 'toch niet de speelman, die dat lied over 'de Prinsen van het woud' heeft gedicht?' Valentijn knikt.

'En dat van 'de rosbruine Deerne', dat door alle keelafsnijders en struikrovers bemind wordt,' schatert een ander van de bentgenoten, in een patois zó afschuwelijk, dat het me zuur als azijn op de tong brandt.

Ook dit wordt beaamd.

Alle vijf de schurken hebben zich om de gebochelde geschaard, en ik erger mij er grotelijks over, dat de muzikant daar op een

omgevallen boomtronk als een machtig vorst gehoor verleent, terwijl op mij niemand acht slaat, behalve de wind dan, die een dwaas spel met mijn hemd drijft, en een koude adem over mijn naaktheid blaast.
En nu verzoekt de hoofdman Valentijn na veel plichtplegingen, om het lied van 'de Prinsen van het woud' hem voor te willen spelen.
En Valentijn stelt zijn condities. Hij eist, dat ik zal worden losgebonden, en dat ik, in ruil voor mijn klederen, die een half kapitaal waard zijn, met de versleten plunje van de aanvoerder der boeven zal schadeloos gesteld worden.
Terwijl mijn makker zijn lied zingt, dat een wonder is van lovergeritsel, overmoed en zorgeloosheid, ontboeien ze mij haastig, en moet ik de bittere pil slikken, dat de rommel van de hoofdman, die al bezig is om zich in de veren van een ander te steken, mij verachtelijk voor de voeten wordt gesmeten.
Om het lied van 'de rosbruine Deerne' wordt dan in hetzelfde oorverscheurende dialect van daareven gevraagd.
Valentijn begint er aan, nadat hij eerst nog het behoud van zijn bochel, zijn ransel en fonkelnieuw wambuis geëist heeft, in ruil voor een handvol koperen penningen.
Schalks en uitgelaten jubelt de wijs bij het getokkel der snaren, en onderwijl doe ik met een ongelukkig gezicht een beduimelde broek aan, een paar verschoten kousen, bemodderde rijlaarzen, een vaal grauwe lijfrok, gelapt aan de ellebogen, en gord ik een belachelijk rapier om, dat verroest is. Daarginds in de takken zie ik de helft van mijn pruik hangen, als een grote vogel, die getroffen uit de lucht neer is getuimeld.

18

Bericht van een plechtige rede, waarop een hond het antwoord geeft

'God, wat een ezel,' zuchtte Valentijn, terwijl een leeuwerik

boven ons opsteeg, en aan onze voeten de vlakte wuivend tintelde van rossig goud.
'God, wat een ezel, die kerel, om, als je onder de bladeren hof houdt, je in de plunje van de komedie des levens te steken; hoewel trouwens hij, die humeurig over het verlies van zijn zotspak loopt te treuren, evengoed een langoor is. Dit wordt niet gezegd, om je te beledigen mijn jongen.'
Inderdaad voelde die onverwachte gemeenzaamheid aan, of ik een kaakslag had gekregen. Maar toen ik, bij het werktuigelijk naar mijn degen grijpen, het stuk gescheurde leder van het kaduke vest had betast, begon ik te lachen.
'Ja, met je klederen ben je de man kwijt,' voegde Valentijn eraan toe, 'tenminste je staat en je titel. Maar behalve dat nog, wat zouden de steekneuzen en speurhonden er wel van moeten denken, als ik de simpele burger, waarin je nu bent herschapen, met buigingen bemonseigneuren ging? Alleen dit wil ik nog opmerken, dat je muisgrauwe lijfrok prachtig bij het stof der wegen kleurt, en dat het een lust is, nu je je pruik hebt verloren, om de bries in het glanzende bruin van je haar te zien stoeien.'
Hierop gaf ik geen antwoord, en zwijgende liepen we voort. Het scheen me toe, dat ik makkelijker vorderde, maar toen het tot mij begon door te dringen, dat dit zeker aan de beurs was te danken, waarvan ik ontlast was, werd ik door die ontdekking gestoken, of ik in een distel had getrapt, en schamper vroeg ik mijn makker, waarom hij nòg niet een lied had gezongen, onder beding van een paar goudstukken, zodat we dan niet helemaal platzak zouden geweest zijn, en prijs gegeven aan een verachtelijke armoe.
Nooit heeft mijn speelman het hoofd met meer fierheid in de nek geworpen, nooit heb ik zijn ogen uitdagender zien schitteren, dan toen hij op mijn uitval dit antwoordde:
'Waag het niet, mijn zoon, om háár te beledigen, die door een heilige werd uitverkoren tot zijn bruid, een heilige, die, omdat

hij de zielen van vrouwen en vogels doorgrond heeft, door ons zangers en speellui als schutspatroon wordt vereerd. Natuurlijk dat wie door deze gezegende bemind werd niet de sloor kan geweest zijn, welke bedelt aan straathoeken, of die de traagheid op een verrotte strozak heeft geworpen. Een jónkvrouw heeft hij liefgehad, die hij op de velden ontmoette en met wie hij, als het dag werd, onder zijn broeders, de wolken heeft gewandeld, en des nachts, onder de sterren. Immers de armoede heeft, omdat zij haar huis moest verlaten, de hemel als haar dak ontvangen, en alles wat haar in naam van de mensen wordt geweigerd, krijgt ze, als loon voor een lied of een vroom woord in Gods naam geschonken. Wat zeker een heuglijke ruil is.
Ook heb ik eens horen vertellen, dat een vriend van de heilige, over wie ik daar juist heb gesproken, een droomgezicht heeft gehad, waarbij hij monniken, die met een zware last waren beladen, een water over zag trekken, en hoe zij allen door de golven werden meegesleurd. Bij deze aanblik voelde hij een innig medelijden. Toen hij echter daar zo stond en tuurde, kwamen plotseling een menigte broeders bij de oever aan zonder enige last en bezwaarnis; de heilige armoede lichtte uit hen. En ze daalden af in het water, en doorwaadden het, niet het geringste gevaar lopend.
Zo zal je ook merken, dat nu we al het overtollige in andere handen hebben achtergelaten, wij geen stroom op reis zullen ontmoeten, waar we niet zo goed als droogvoets overheen zullen gaan, en hoe makkelijk zelfs een rotspad kan beklommen worden, en hoe heerlijk een maal smaakt, dat door een klein weinigje honger gekruid is.'
'Amen,' sprak ik, terwijl ik omzag naar de hond, die ons, de hele rede door, met de staart tussen de poten gevolgd was. Een fraai dier, doch als een talhout zo mager.
'Met hetzelfde recht zou je ook kunnen beweren', spotlachte ik, 'dat de armoede, in de huid van dat beest daar gekropen, ons onverbiddelijk op de hielen zat.'

'Mogelijk,' zeide Valentijn, 'maar dan zullen wij ons moeten haasten, om vriendschap met haar te sluiten.'
Tegelijk zette hij zich neer aan de wegkant en ontknoopte zijn ransel. Twee dik met spek belegde boterhammen blonken er uit op, die mij in de herinnering brachten, dat ik van vanmorgen vroeg af nog niets had gegeten.
De hond huilde en blafte, en dankte bij voorbaat met een wilde Indianendans. In het korte ogenblik van een paar verontrustende overwegingen was alles verdwenen, en klopte Valentijn de laatste kruimels van zijn broek.
In de stille hoop misschien op een onverwachte verrassing begon ik, onder de spottende blikken van Valentijn, de zakken van mijn jas te doorzoeken. Mijn vingers raakten iets hards aan, iets houterigs, en terwijl ik de wenkbrauwen optrok van verwondering, bracht ik een klarinet aan het daglicht.
'Veel stommer nog blijkt me die prins van het woud dan ik gedacht had,' schaterde mijn kameraad, 'nu heeft hij bovendien nog afstand gedaan van zijn enige troost en zijn laatste vermaning.'
Zorgvuldig reinigde ik het instrument en onderzocht de deugdelijkheid der koperen kleppen, dan het mondstuk aan de lippen zettend, blies ik een der vele wijsjes, die ik kende, genoegelijk de wijde wereld in.
Hier buiten kwamen de tonen mij tintelender voor dan tussen vier muren, als waren ze zich er bewust van, wat ze aan hun verwantschap met het kwelen van vogels en de stem der bron verschuldigd waren.
Ook Valentijn scheen dit te vinden, want hij nam zijn gitaar op, en ondersteunde mijn lied met het dreunen der snaren. De hond zat vlak vóór ons te luisteren, de kop scheef, één oor neergeklapt en het andere opgestoken.

19

Hoe een al te haastig maal en een al te geurige peluw ons het spoor bijster doen worden

'Vanavond zullen we weer bal moeten geven,' zeide Valentijn, terwijl in de verte de eerste schaapskooien van een dorpje zichtbaar werden, 'een dans, begeleid door een duo, wat het ook makkelijker zal maken, om zonder blozen de winst te verdelen. Klaarblijkelijk worden wij er al verwacht.'

En hierbij wees hij op een lange magere man met de neus van een havik, die midden op de weg onder zijne gewelfde hand naar ons uit stond te turen.

Werkelijk stapte de boer naar ons toe, en begon er mee, nadat hij ons gegroet had, om ons uit te vragen. Hadden wij ergens niet een edelman gezien in een mosgroene rok welke met zilver geborduurd was? Daar in het dorp had iemand zijn intrek genomen, die een aardig sommetje had uitgeloofd voor een bericht.

'Ja,' antwoordde Valentijn, terwijl hij met de duim over de schouder wees, 'in het bos daar, waar we vandaan komen, dwaalt er zulk een snoeshaan rond.'

De boer dankte en draafde op zijn dunne benen naar de kant heen, die we hadden uitgeduid.

'En zo heeft de hemel besloten, dat hier voor ons geen blijven is,' zuchtte de speelman, en sloeg haastig een zijpad in, dat zich door de bouwlanden slingerde.

Daar ijlden wij verder, de rug als een hoepel gebogen, gelijk het de vluchteling betaamt. De zinkende zon schilderde onze schichtige schaduwen, reusachtig en spichtig, voor ons uit over de akker, en de hond, die we Tiberius gedoopt hadden, volgde ons op de voet.

Niemand anders was er te bekennen in het grauwe, afgemaaide veld, behalve zes ganzen, belachelijk verwaand op een rijtje, de snaterende gent in de voorhoede.

'Als wíj drie van de magere jaren moeten verbeelden,' lachte Valentijn, 'dan waggelen daar de vleespotten zelf van Egypte, tot de rand toe met fijn smout gevuld, als een hoon naast ons mede.'
Ik knikte, mijn muisgrauwe lijfrok droeg ik een goed hart toe, maar mijn maag knorde.
Tiberius scheen dieper dan een van ons beiden de uittarting te voelen, want plotseling sprong hij, hoe dringend wij hem ook terug trachtten te roepen, midden tussen de dwaze processie, en legde een ogenblik later een doodgebeten vogel voor ons neer.
'Door deze aanslag alleen al,' zeide mijn makker, 'zijn we bedenkelijk dicht in de buurt van de schandpaal gekomen, laten we daarom wat het lot ons gestuurd heeft onder de mantel verbergen, en zo mogelijk groter stappen maken, tot we de boszoom hebben bereikt.'
Wat dadelijk gedaan werd. En voor het donker nog gans was gevallen, hadden we een groen dak boven ons hoofd.
Dieper drongen wij door in de struiken, tot wij halt hielden bij een open plek, die verrukkelijk naar tijm geurde. Daar tastte ik hout op, dat ik eerst had verzameld, terwijl de speelman de gans plukte. Ik liet een vonk uit de tondeldoos in het rijs spatten, en toen de vlammen hoog opschoten, gebruikte ik voor het eerst mijn verroeste rapier. Ik spietste de vogel, en nadat ik een opstand van twee boomstompen vervaardigd had, draaide ik, als een volleerde koksmaat, het spit rond boven de vuurgloed, waarbij Tiberius met een ongeduldige staart op de grond klopte.
Valentijn keek een beetje bedroefd naar de kluif, die ik hem aanbood.
'Ja, het is nu eenmaal de bestemming der dieren,' filosofeerde hij, 'om de honger huns meesters te stillen. Voldeden ze er niet aan, dan zouden ze van het aardrijk worden verdelgd en weggenomen.'

En hiermede nam hij een hap, dat het vet van zijn kin drupte. Na de maaltijd wierp ik nieuwe blokken op het vuur, maar mijn eerste nacht buiten, alleen met de stilte en de betoverende schaduw en schijn van de vlammen, bracht ik slapeloos door. Ook Valentijn scheen er geen lust in te hebben, om de ogen te sluiten, en zo bedrogen wij de traagheid der uren met schone verhalen en menig leerzaam tweegesprek.
Onder vele is dit mij in de herinnering gebleven.
'Valentijn,' vroeg ik, zeker door de overvloedige zwelgpartij en het zachte dennenaaldenbed verlangend gemaakt naar een dommelig rustpunt, 'wat is toch eigenlijk het einddoel van de reis?'
'Natuurlijk die stad, waarover ik je al meer heb gesproken,' antwoordde hij, 'en waar ik je alleen van kan vertellen, dat zij twaalfduizend stadiën in de omtrek meet, dat er een schat van jaspis, beryl en sardonyx aan ten koste gelegd is, en dat de straatstenen er het daglicht weerkaatsen, als zon vonkt op golven van bergbeken.'
Ik haalde de schouders op.
In de vroegte vervolgden wij onze tocht.
Na een paar uur bereikten wij het einde van het bos. Onder een diep blauwe hemel vonden wij het landschap, vergeleken bij gisteren, veranderd. Wei nu en water, grazend vee. Drukkend zengde de hitte: wij waren vermoeid.
Achter ons dokkerde een kar aan. Het bleek ons een wagen te wezen met de blonde boeket van de nahooi bestapeld. Een oude man mende de paarden, een meisje zat naast hem op de bok.
Valentijn, zijn gitaar zwaaiend, meldde ons aan als passagiers.
'Goed,' riep het meisje, 'voor een deuntje.'
Lachend klommen wij de zoet-reukige berg op, en betaalden daar dadelijk de prijs voor de rit. Dan staken wij onze hoofden over de rand van de stapel, waarbij de muzikant uit jokkernij aan onze vrouwelijke voerman de vraag stelde, terwijl hij naar

de mummelende grijsaard wees, of wij geen tedere samenspraak hadden gestoord.
Schaterend verdedigde ze zich. Haar grootvader! En dan niet eens meer zo helemaal goed bij zijn zinnen. Om harentwille werd hij op de boerderij geduld. Wel deed hij nog werk, want hun meester was een ongemakkelijk man, die samen met zijn twee slungels van zonen een hardvochtig bewind voerde. Zijn vrouw, eigenlijk bezitster der hofstee, lag ergens ziek in een hok op de zolder, en als ze zou sterven, kon niemand voorspellen wat het einde van deze geschiedenis zou zijn.
'Zo,' zei Valentijn, terwijl hij het voorovergebogen hoofd langzaam terugtrok, en zich op de halmen nedervlijde. Een voorbeeld, dat ik niet volgde.
Want tussen de ene volzin door van mijn verhaal en de andere, moet ik hier even vermelden, wat een vriend ik van de schoonheid ben. Met welk een onuitsprekelijk behagen kan ik een roos in een vaas steken, of, als er een schaal vol vruchten vóór mij op tafel wordt gezet, hoe innig bekoord pleeg ik dan naär de gloeiende appels, de dauwige druiven en de knobbelig gebolsterde noten te turen, tot mijn gedachten zelve rijp en zwaar schijnen te worden, en zich tezamen schikken tot een schotel ooft. Maar nergens toch voel ik zo'n vreugd over de schoonheid, als wanneer ze in bloei staat bij een jeugdig mensenkind. Tenminste als dit een vriendin van de zon is, en niet al te zeer er op uit blijkt, om de bevalligheden, waarmede het gezegend is, voor het oog van bewonderaars te verbergen.
Aan deze voorwaarden werd door het meisje voldaan. Ze was bruin als een walnoot, en haar halsdoek had ze losgeknoopt. Ik maakte me gereed tot een dergelijke toespraak als ik gisteren tegen mijn dansgenootje had gehouden, maar eer ik het begin nog bedacht had, overmande mij een vijand, sterker dan alle verlangens: de slaap.
Languit strekte ik mij neer naast Valentijn, die al met open mond lag te snurken. De hooigeur overweldigde mij, vakerig

dreunden de wielen, en weldra was ik ingesluimerd op mijn zacht bed.

20

Over de hellepoort, die we slapende binnen worden gereden

Van een geweldig geraas en getier schrok ik wakker.

Toen ik mijn ogen uitgewreven had, zag ik een lange, zwartharige kerel, de vuist gebald, naar de kar wijzen. Twee jongere rekels kwamen ook aanrennen, van wie er een met een zweep in de lucht klapte. De duivelse meid, die de poets ons had gebakken, lachte zich krom voor de staldeur.

Verachtelijk trok ik de neus op. Ik had mijn rapier. Dan keerde ik mij tot Valentijn, die zich, evenmin als ik, van de scheldpartij iets scheen aan te trekken, maar met grote, verwonderde ogen rondstaarde van de strovaalt naar de schuren, van de mestput naar de gulden windvaan op het rieten dak. Altijd nog met dezelfde verbazing op zijn gezicht klom hij de berg af, en dan zeide hij rustig:

'Kalm wat, ik ben hier de meester, en ik eis van je, dat je me dadelijk bij mijn moeder laat.'

De mannen, verbluft, weken terzijde, en staken dan fluisterend de koppen bijeen.

Valentijn stapte het huis binnen, en het laatste zag ik zijn bochel verdwijnen, die hij hier zovele jaren als een kruis gedragen had.

Ook ik sprong van de wagen en plukte nadenkend het hooi van mijn klederen.

Een paar uren later zaten we samen, en Tiberius, die met de kop tussen de poten lag te slapen, als de derde man, aan de oever van het stroompje, dat Valentijn mij eens zo warm had beschreven. Maar hij had nu geen oog voor een schone weerspiegeling. Nooit heb ik het gelaat van mijn makker, dat ik

vaak met de gloed en de warmte van de zon heb vergeleken, zo moede en bezorgd gezien. Ik moest mij naar hem toe buigen, om te kunnen verstaan wat hij zeide:
'Ik ben daareven bij moeder geweest, die als een bundeltje lompen op een stukken strozak zo wegkwijnt. Ik heb haar toegesproken en haar mijn hulp aangeboden. Ze is van me geschrokken. Ik geloof, dat, toen ze mijn stem hoorde, ze voor het eerst gevoeld heeft, hoeveel ze mij te kort heeft gedaan. En de pijn daarover heeft ze als een wraak van mij beschouwd. Ze heeft het hoofd onder de dekens verborgen, en ze stak een afwerende hand naar mij uit. Toen ben ik weggeslopen.
Ik ben de hoeve rond gegaan. Maar de haan, die ik mijn vreugd de gorgel uit gejubeld heb, was door een andere vervangen, en op de oude droomplaats van Peter, de kater, dommelde een mager en schurftig gedierte. Ik heb Catharina's graf willen opzoeken. Ik kon het niet vinden. Een visser die, waar de wind het riet schuin waait, zijn netten had uitgezet, heeft me er van op de hoogte gebracht, dat in een stormnacht het riviertje een nieuwe bedding gevormd heeft, waarbij het kerkhof weg is gespoeld.
Als ik weer naar de hoeve teruggekeerd was, werd ik opgewacht door de drie mannen, die mij buigende en overvloeiende van vriendelijkheid hebben ontvangen, maar met een tot de sprong bereid beest in de loerende blikken. Voor de eerste maal heb ik het gevoeld, dat zelfs een lied, dat naakt uit de zuivere gitaarsnaren wordt geboren, niet altijd een afdoend wapen is.'
En langzaam schreef hij met een vinger in het zand waar wij zaten, als tekende hij de lijn en richting van een weg.

21

Over een gevecht met demonen

'We moeten hier weggaan, maar ik kán het niet,' had Valen-

tijn gezegd, 'ik zou geen stuk, van wat ze ons voor willen zetten, aan mogen raken, maar ik dòe het. Een handdruk en een heilwens voor wie verklaren kan, wat dat betekenen moet.'
En zo zitten wij dan nu aan de maaltijd voor een schotel vol dampende kluiven, met tegenover ons aan de tafel, tussen de grijsaard, die niet opziet van zijn nap, en het meisje, dat ons opneemt terwijl ze haar buurman iets influistert, de boeren. Zij lijken gebroeders, want het donkere haar van de vader is door de ouderdom niet verzacht met zijn zilver; bij allen wijkt het voorhoofd laag terug en zijn de borstelige wenkbrauwen ineengegroeid boven de neuswortel. Eigenlijk doen ze meer aan een redeloze kracht van de natuur denken dan aan mensen, aan een rotsblok, dat voortrolt en de reiziger verpletteren zal, of zichzelf in een afgrond te gruizel zal storten.
Er heerst een luidruchtige vrolijkheid rond de dis. De gastheer begint Valentijn als 'mijn zoon' toe te spreken, hij prijst het fijne van de schotels aan en vult de kroezen met schuimende cider. Dan wordt er weer dreigend gezwegen.
'Wat maak je op uit dat alles?' vraagt Valentijn, als we wat later in donker het erf oversteken om de hond uit te laten.
Opzij van de koestal komen we de drie mannen voorbij, die met een vreemdeling, die de klederen van een heer draagt, staan te onderhandelen.
'In elk geval moeten we de hele nacht bij elkaar blijven,' antwoord ik.
Als het tijd wordt, dat we ons ter ruste begeven, wordt ons hoffelijk medegedeeld, dat boven voor ons ieder een kamer in gereedheid is gebracht.
'We zullen tezaam in de schuur slapen,' zegt Valentijn kort; hij vraagt om een licht en wat strobundels.
We merken, dat de kerels elkander teleurgesteld aankijken.
Wij zoeken onze slaapplaats op, en na de grendel op de dubbele deur te hebben geschoven, speuren wij rond bij de walmende vetpit.

Mijn makker diept een dik beknopte stok op uit wat oude rommel. En als wij ons op het stro uitstrekken, legt Valentijn zijn vondst naast zich neder, terwijl ik mijn getrokken rapier in de vuist klem.
Meteen, in een spattend gesis, gaat het licht uit, en zijn wij aan het duister en zijn duizend hinderlagen toevertrouwd.
In het donker sluipt de slaap aan; wij worstelen er wanhopig mede.
'Valentijn,' zeg ik, 'speel ons een liedje en nodig de nacht tot de dans.'
Als ik geen antwoord krijg, wil ik de hand uitstrekken, maar ook ìk sluit de ogen, en geef, zoals een slecht handelsman, het bestuur van onze zaken aan de voorzienigheid over.
Ik droom, dat ik de bergen doortrek, en dat er een onweer komt opzetten aan de horizont.
Als ik hiervan wakker schrik, houdt het geluid aan, en het wordt mij duidelijk, dat het de hond is, die gromt.
De speelman schud ik uit de slaap, en als ik Tiberius tot zwijgen gebracht heb, hoor ik de grendel verschuiven.
'Ze maken de schuur open,' fluister ik mijn makker toe.
'Achter de deuren wij beiden,' zegt hij snel. 'Als ze binnenkomen, zijn wij in de schaduw verborgen, en vallen wij ze aan in de rug.'
Zo doen we, maar als na een ademloos wachten de deuren vaneen wijken, zwaaien ze naar buiten open, zodat we, in plaats van in donker, in het volle licht staan van de lantaren, welke de kleine demon, die ons de dood in heeft gereden, aan een lat naar voren steekt. Waarmee ons vonnis schijnt gewezen en de gerichtsplaats gereed.
Tegelijkertijd wordt vlak voor mijn ogen een pistoolschot losgebrand. Bij de gloed er van zie ik het gezicht van een vreemde. Ik geloof mij getroffen.
De drie boeren, een zwaait er een dorsvlegel, de ander een hakmes en de derde een hooivork, stormen brullend op de

speelman toe. Hij krijgt een slag, slechts gedeeltelijk door de wand, die hem opvangt, gebroken, en wankelt.
Dit is de eerste seconde, maar de tweede sliert de schaduw van zijn vleugel over een verandering.
Tiberius is het, die ze teweegbrengt. Uit het duister springt hij toe, en werpt zich met zulk een vaart aan de keel van mijn aanrander, dat deze achterover op de stenen tuimelt en roerloos blijft liggen.
Nu eerst dringt het tot mij door, dat de kogel me in het geheel niet geraakt heeft. Op hetzelfde ogenblik boort zich mijn lang rapier in de rug van de dorsvlegelzwaaier.
Vlug trek ik het staal uit de wonde, want hakmes en hooivork zijn nu in een vertwijfelende aanval allebei op mij gericht.
Maar het heeft een betekenis, om de rapste leerling van de beste der schermmeesters genoemd te worden. Behendig ontwijk ik de wapens, en heb ik weldra een van de aanranders, alsof ik hier weer met een gestolen gans had te maken, gespietst. De arm, die het hakmes op me neer wil doen flitsen, wordt door een welgemikte knotsslag van mijn makker, die zich hersteld heeft, verlamd.
Drie op de bodem, en een, die luid schreeuwend de vlucht neemt. Dit is de aanvang der derde seconde, en eer die nog geëindigd is, heb ik Tiberius van zijn prooi afgerukt; in spijt van Valentijn zijn pleidooi voor de armoe, uit de lichtkrans een paar goudstukken, die over de grond gerold zijn, opgeraapt en tevens de bevende lampdraagster een oorvijg gegeven, zó daverend, als nog nimmer een schooljongen die van de driftigste meester ten beste heeft gehad. En de minuut is nog niet afgelopen, waarvan deze seconden de hartklop geweest zijn, of wij hebben de hoeve al achter ons gelaten, en trekken met ons drieën verder onder sterren, die de naderende morgenstond doet verbleken.

22

Een buiging voor de koning, en ons afscheid van Tiberius

Het frisse, koele groen en de dauw, welke beurtelings purperen en blauwe juwelen aan de halmen gehecht heeft. Dan rijst de zon op, die in een ogenblik dat laatste sieraad van de nacht doet verdwijnen, en ons zijn verwatenheid in het gezicht schijnt.

Ik zelf loop van de vechtpartij na te genieten, als een kwajongen, die met een gehavend wambuis naar huis sluipt. In mijn gedachten vervolmaak ik de slagen, de stoten, en het spijt me alleen maar, dat ze nog niet een beetje beslissender uit zijn gevallen.

Immers, hoe dikwijls heb ik het niet horen verzekeren, dat een vijand, die je uit de wereld hebt geholpen, je heel wat meer baat brengt dan een vriend, die je gewonnen hebt.

Zwijgend gaan we verder, en het lood van twee doorwaakte nachten weegt mij in de schoenen, mat mij af.

Bij een sappig elzenbosje vlijen wij ons neder, en terwijl Valentijn brood met ham uit zijn knapzak aan de dag tovert, mompelt hij:

'Als ik bij een poging tot doodslag nog de misdaad van diefstal gevoegd heb, is dit voornamelijk ten behoeve van deze heldhaftigste en tegelijk hongerigste der drie vrienden geschied.' En voordat wij zelve beginnen te eten, geeft hij Tiberius het beste deel.

Na de maaltijd strekken wij ons uit. Tiberius draait zich een nest in de bladeren, wij schudden wat mos op als kussen.

Een ogenblik later wandel ik met mevrouw de Soubise langs de buksboomhagen van een statige tuin. Als wij op de plaats zijn gekomen, waar het marmer van een godenbeeld zich in het bekken van een vijver weerspiegelt, en wij de man zijn genaderd, die op een stok van jaspis leunend naar het parelen van de springbron staart, stelt ze mij voor aan de koning. De

linkerhand aan de borst gedrukt, en met de rechter mijn steek zwaaiend, zodat zijn pluimen door het stof vegen, maak ik mijn buiging. En hij, die de zon is der volkeren, knikt mij toe. Bitter teleurgesteld word ik wakker, een gloeiende band om de slapen en een smaak als van as op de tong.
Valentijn, die midden op het pad staat uit te kijken, roept mij toe:
'De hond is weg.'
Hij fluit op zijn vingers. Maar in de stilte, die volgt, horen wij niets dan de stem van een meisje, dat naar de jubelende toon van haar liedje te oordelen, zeker ijverig aan de arbeid is, en ergens in de nabijheid een schot van een jager blijkbaar, die een haasje in een koolland heeft ontdekt.
'Het geeft niet om langer te wachten,' zegt nu mijn makker, 'hij vindt ons nog wel.'
Echter eerst nog roept hij, en een echo antwoordt, driemaal luid:
'Tiberius!'
Een geruis in de bladeren, een jankend dier op ons toehinkend, dat het achterlijf na zich sleept en een dik bloedspoor op het grijze, droge zand van de landweg aftekent. In de uiterste inspanning van het laatste wat hem aan kracht nog is gebleven, struikelt hij nader, omdat zijn meester hem geroepen heeft. Ik verroer mij niet, een machteloze droefheid bekruipt me en snoert me de keel dicht. In de weinige jaren, die ik geleefd heb, is dit de eerste maal, dat ik tegenover het onherroepelijke gesteld word, dat de erbarmingloze aanklopt met zijn vingerknokkel, en ik de dood in het gelaat zie.
Valentijn knielt neer: Tiberius legt de kop op zijn knieën. Een tong komt te voorschijn en likt de zacht strelende hand. Dan strekt hij zich, na zwakjes met de staart te hebben gekwispeld, in de zon uit en beweegt zich niet meer.
'Zien wat gebeurd is,' roep ik ademloos.
Wij volgen het bloedspoor. En als wij door de heesters heen-

gedrongen zijn, raapt Valentijn een kanten das van de grond op. Ze blijkt gescheurd en stuk gereten. Wij herkennen ze beiden.
'Achter de man aan,' schreeuw ik met een rood gezicht. En ik zet het op een lopen, meer nog om de plek van mijn schrik en mijn afschuw te ontvluchten, dan in de hoop mijn vijand te vatten. Maar Valentijn grijpt me driftig bij de mouw vast en bijt me toe, dat er eerst nog iets nodigers voor ons te doen is. We keren terug, waar Tiberius grauw en onaanzienlijk onder een wolk van dansende vliegen op de naakte baar van de stoffige grond uitgestrekt ligt. We zoeken een plaats uit, waar de aarde weker is. We buigen voorover, en met de handen hollen we een grafkuil uit. Dan tillen we de hond op, Valentijn de kop steunend en ik hem bij de achterpoten dragend, en leggen hem voorzichtig neer. Waarna we hem als in een bed toedekken.

23

Een lijkzang en lofrede

Een ander uitzicht had ik niet, bij het gemelijk en verdrietig achter mijn vriend aan voortslenteren, dan zijn gebochelde rug.
Uren had ik zo gelopen, samen met twee kwellende gedachten, de gelogen hoofdknik van de koning en de hond, toen ik plotseling Valentijn voor mij uit hoorde mompelen, waarbij hij allerlei onverklaarbare gebaren maakte met een lange, magere hand.
Behoedzaam sloop ik nader, tot ik deze lijkzang en lofrede verstaan kon:
'O mijn makker, die ik niet slechts met aarde bedekt heb, maar ook in mijn hart heb begraven, mocht een volgende lente je bed onder de bomen met bloesems versieren, en mocht je uit mij weer in liederen herleven. Maar hoe zal ik een zang

vinden, die zuiver genoeg is, om een nederige, als jij bent, te eren, en om het simpel te zeggen, hoe je in het stro geboren bent en een god hebt gemaakt van je meester, hoe je brave kop het niet weet, wat je vrolijke staart kwispelt, en hoe je de dood tegemoet loopt, zo rustig als niemand ter wereld en, waar hij je neervelt, de pijn voelt van een bijensteek.
Toen ik met mijn speeltuig door de wereld reisde, heb ik eenmaal kleine knapen in de zee zien baden. Telkens als een breker boven ze uiteenstoof, hoorde ik ze jubelen. Als de klank van hun stem moet de wijs zijn bij de woorden over mijn Tiberius.
Maar jaren zijn als een woekerende schimmel, en wij wonen korter dan de dieren in het paradijs. Daarom vergeef mij, mijn makker, het zingen, dat de helderheid zal missen van je zondeloos oog, steek mij nog eens uit het land van de schimmen een harige poot toe, en leg maar je kop in mijn handen, en laat ik van je dromen, als ze me pijn hebben gedaan. En amen daarmee, en tot morgen.'
Nog prevelde hij een paar woorden, die ik niet verstaan kon, en dan keerde hij zich om naar mij. Hij wees naar het landschap.
Verwonderd zag ik rond, en meteen voelde ik een brandende schaamte, dat ik in mijn misnoegdheid als een blinde langs die pracht getrokken was. De bodem scheen allengs gestegen en had zich met bloeiende parken bedekt.
Soms straalt er zo'n bovennatuurlijk licht uit de bomen, de velden, dat je zou geloven, dat je je tussen de engelen bewoog. Dit hing ook nu om de dingen te fonkelen, en als twee pelgrims trokken wij vroom en tevreden langs de bloemen en de stille vijvers verder naar de naaste rustplaats op de bedevaart.
Dit bleek een herberg te wezen. Eenzaam lag zij aan het kruispunt van twee wegen, als een ruiker, die de bruid vergeten heeft.

24

Vertelt van een bord soep, dat ik op het punt sta om koud te laten worden

Een bank onder het loof van een wingerd, die zuivere lucht die je inademt en die je geen sou kost, de zon, die je schoot met puur goud vult, het kloppende bloed van je jonkheid, dat je voor niets wordt geschonken, en dan nog een beker vol landwijn, waar de gloed van de nanoen een paar robijnen in verloren heeft; ik wil toch aan Valentijn vragen, om een lied te dichten op de behagelijkheid, die gulle godin, voor haar ernstiger zusters vergeten, en wie niemand ooit een kroontje van zijn dankbetuiging om de slapen heeft gedrukt.
De dikke herbergier houdt ons gezelschap. Hij gelijkt in niets op de procureur van de koning, integendeel prijzen zijn blos en zijn omvang de waarde van zijn kelder en zijn keuken aan. Valentijn en hij blijken oude bekenden. De speelman vertelt van zijn tochten, warm, maar in weinige woorden, zodat het me toeschijnt, of hij van alle streken, die hij doorkruist heeft, om een beeld van ze te geven, enkel een korenaar laat zien. De waard dan, op zijn beurt, verhaalt van de wereld, die achter kletterende hoeven en in krakende karossen bij hem binnengestuurd wordt, schatert, kijft, bevelen uitdeelt en de geldbeurs trekt, om dan in zo'n vliegende haast weer de poort uit te draven, dat de pruik er van danst op de ruggen der ruiters.
Onderwijl tuur ik over het water, het uitgestrekt bergmeer, dat aan de achterzijde van de taveerne tintelt; tevreden haal ik de neus op, want een braadlucht stroomt vrijgevig uit het bijgebouw, waarbij ik in stille aandacht naar het zingen van een diepe, warme meisjesstem luister.
'Heeft eindelijk de heilige Januarius, die ze er altijd om aanroept, je gade gezegend met een nieuw geluid?' vraagt plagend mijn makker, terwijl hij in de richting van het heldere jubelen knikt.

'Neen, daar ligt ze op haar kamer, onschadelijk gemaakt door een podagrabeen, doch de heilige heeft nog een beter wonder mij beschoren. Juist op de dag, dat de ziekte begon en ik alleen stond voor de drukte, heeft hij me een hupse helpster toegezonden, god weet waarom en waar ze vandaan komt.'
En hierbij rijst hij zuchtend op, om naar de kippen te gaan kijken, zo hij zeide. Dadelijk daarop horen wij achter ons in de herberg het kraken van een trap.
Van vergenoegdheid sluit ik de ogen, het is of de zomerse dag als een vrucht op mijn tong smelt, en wanneer ik weer opzie, schrik ik en krijg ik een kleur als een schooljongen.
Ons maal wordt opgediend.
Later heb ik de glans van heur haar leren kennen, de tint van haar ogen, de fiere lijn van haar hals en haar schouders en heb ik het blanke van een kleine voet doorvoeld; maar nu ze de volle terrien voor zich uitdraagt, langzaam, het hoofd achterovergebogen, en zij in de damp, die van de schotel opstijgt, als achter een sluiertje verborgen gaat, kan mijn bewondering niets anders dan in een geleend woord van haar roemen, en dat ze de grashalmen onder haar voetstap doet uitspruiten en in haar ogenschijn de lente terugbrengt, zeg ik een beminde dichter in gedachte na.
Onderwijl is mijn muzikant van de bank opgesprongen, en terwijl hij een strijkvoet maakt en een hand aan de borst legt, spreekt hij:
'Valentijn, de speelman, die met een zak vol liederen, waar een gat in zit, op het pad is, en die niet omkijkt naar de grabbelende vingers achter hem. En dan mijn vriend hier, Fridolin, die even achteloos de kostbaarste tonen aan zijn klarinet laat ontvallen. En allebei wij samen twee hongerige halzen, die door een milde geur zijn aangelokt.'
'En ik ben Madeleen,' antwoordt ze met een bevallige buiging, nadat ze de biersoep op de tafel heeft gezet, 'die de pot schuurt, op het vuur zet, en flauwvalt, als de pap, die ze er in gedaan heeft, aanbrandt. En bovendien uw dienares.'

Meteen is ze achter de struiken verdwenen.
'Zeker een of andere weggelopen kamenier,' spreekt Valentijn, terwijl hij mij aankijkt, 'die behalve een heleboel andere dingen ook nog de manieren heeft gestolen van haar meesteres. Maar mijn jongen, eet toch je soep op en beledig haar niet, die gedienstige ziel, met een bord, dat je hebt koud laten worden.'

25

Van liederen, allerlei verdichtselen, het huwelijk en een donderslag

Dat het lied de macht heeft om leeuwen in lammeren te veranderen, dat het de paleizen, die Satan gebouwd heeft, vergruizelt, om er steden van liefde en licht voor in de plaats te stichten, dat het de adelaar tussen de wolken doet luisteren, en het goud, dat in het binnenste van de aarde sluimert, uit de bodem op doet bloeien, dit is mij herhaaldelijk door de speelman verzekerd, maar nu eerst is het mij duidelijk geworden, dat er in muziek nog veel meer schuilt.
Na het eten, toen de avond gedaald was, waren wij allen verzameld in het omwingerd prieel. De lampions hingen roerloos uit te schijnen in de broeiende windstilte. Aan de ene zijde van de tafel zetelde ikzelve naast de waard, die, omdat wij zijn enige gasten waren, niets meer te verrichten had, en nu gemakkelijk onder het losgeknoopte vest de door het witte hemd omspannen buik deed op en neder zuchten, en tegenover mij hadden Valentijn en Madeleen, die ook met haar arbeid in de keuken gereed was gekomen, een plaats uitgekozen.
Mijn beste makker ving dadelijk weer met zijn geschiedenissen aan. Hij deed verslag van onze avonturen, onherkenbaar herschapen en oneindig veel spannender dan alles in werkelijkheid was gebeurd.
Toen hij tot de dood en de begrafenis van Tiberius was gena-

derd, zag ik, hoe het meisje zich over de kat, die haar op de schoot was gesprongen, heen boog, en hem zo koesterend over de pels streelde, dat hij met half gesloten ogen naar haar opturde en de klauwen in- en uittrok van behagelijkheid.
Maar ook dit had ik onder het vertellen door opgemerkt, hoe zij telkens in verwondering naar mijn midden in de lichtschijn op de tafel saamgevouwen handen keek.
En nu moet ik bekennen, dat ik in de roep sta van twee welgeschapen handen te bezitten. Mevrouw de Soubise beweert, dat het een lust is, om ze uit de kanten van de mouwen, als een bloemkelk, open te zien buigen. In elk geval zijn ze stille verklikkers en een gevaarlijk gezelschap voor een voortvluchtige edelman. Ik begreep, dat ze onschadelijk moesten gemaakt worden, en daarom gebruikte ik ogenblikkelijk een stilte, die inviel, om een verhaal op te dissen, waaruit hun ongerepte blankheid kon worden verklaard.
Ik verzon dus brutaalweg een dwaze historie, doch waar een glans van de waarheid doorheen blonk. Hoe ik kamerdienaar was geweest bij een rijk koopman, die zijn geld in de Antillen had verdiend, en hoe na zijn afscheid uit het leven zijn vrouw, die een oude harpij was, mij tot de opvolger van de ontslapene had bestemd. Ik had het geweigerd, waarop heel mijn familie, mijn vader, de deurwaarder, wie de pruik altijd scheef op het hoofd staat, mijn moeder, mijn ooms, met de bril van de schoolmeester, de stok van de stadsklerk, mijn tantes, mijn nichten, mijn neven, allemaal naar me toe waren geijld, om mij hun bevelen en smeekbeden op het geweten te binden. Wat mij op de vlucht had gedreven en in Valentijn's armen gejaagd.
'Meester Fridolin, dat was een goed en kloek besluit,' riep het meisje met warmte, terwijl ze mij hartelijk toeknikte.
Ik bloosde van schaamte. Maar gelukkig werd haar aandacht afgeleid. Ze richtte zich half van de bank op, welfde een hand boven de ogen en vroeg toen fluisterend, of daar niet iemand langs de heesters sloop.

Valentijn schudde het hoofd.
'Wel geloof ik, dat het weerlicht aan de einder,' zeide hij.
Tegelijk, als om haar zó gerust te stellen, nam hij de gitaar op de knieën en greep in de snaren.
Heeft hij ooit wel zo heerlijk gezongen, breidde hij niet in zijn jubelen een diepe, blauwe hemel over onze dromen uit, en deed hij niet tevens de vleugels ontvouwen, die ons tot vogels maakten van die eindeloosheid?
Noem ik in waarheid zijn wijsje zo'n wonder, of heb ik eerder dààrom zo onuitsprekelijk er van genoten, omdat ik heel het lied door naar een aandachtig gezicht heb gestaard? Zij hield het toegekeerd naar de speelman, en het zuiver profiel tekende zich glanzend en feilloos gelijk op een antieke camee tegen het schemerig lover. Als met een bevende vinger volgde ik de boog van het voorhoofd, van de neus, die zich nauwelijks welfde, de vrucht van de lippen en de lijn van de wilskrachtige kin, en ik wist, dat nog nooit iemand haar zó gezien had, als ìk het nu deed. Toch moet het ook Valentijn's zingen geweest zijn dat ontroering wekte, want ik ontdekte een traan, die zij niet kon weerhouden, en ze zat daar als een kind, in haar genot, zo jong.
Nu moest ook ìk een melodie ten beste geven, en voorzichtig blies ik een dier madrigalen, die eigenlijk gezongen moeten worden bij de luit.
Zachtjes neuriede zij mee:

'Gij lieve nimfen, die op weiden speelt.'

En toen ik eindigde vroeg ze, of ik ook kende:

'Kalm, Cupido, daar is geen haast', of
'Bloem en kruid vernieuwt zijn zomers groen.'

Ik knikte, Valentijn sloeg een paar accoorden aan, bijna onhoorbaar viel ik in, om dadelijk mijn klarinet van de lippen te nemen, toen zij haar juichende stem door de avond liet klinken:

'Kalm, Cupido, daar is geen haast,
Hoe diep haar schoonheid ook verbaast,
Kalm, Cupido, wacht af Uw tijd,
En stoor niet wat hem voorbereidt.'

Zo zong ze, en toen de laatste tonen in de warme, ademloze nacht waren weggestorven, zag ik Valentijn langzaam het hoofd opheffen en zachtjes over de snaren strelen. Naast mij snoof de waard door de neus van ontroering. Madeleen glimlachte, en ik dacht daarbij aan een dauwdrup, die in een web van dromen glanst.

Doch op hetzelfde ogenblik werden we verrast door een ander soort van ballade. Het schorre getier dat ons opschrikte, geleek op het roestig geknars van een pompzwengel, maar het kon géén klaar bronwater genoemd worden, dat uit het venstertje, waarvan de luiken openstonden, over ons uit werd gestort. Wat er werd geroepen, kon ik niet ontwarren, anders dan mijn buurman, die er blijkbaar alles van begrepen had. Want hij stond dadelijk op, knoopte verlegen zijn vest dicht en strompelde de herberg binnen met zijn schouders opgetrokken, als wilde hij zich bergen voor een regenbui. Even later merkten wij aan het aanzwellen der oortergende tonen, dat hij de plaats van zijn bestemming had bereikt.

De speelman fronste wijsgerig de wenkbrauwen, en terwijl hij met een benige vinger achter zich om wees, zei hij:

'Het huwelijk!'

'Ja, het huwelijk!' lachte Madeleen, en dan een plechtig gezicht naar me toekerend, sprak ze:

'Na wat meester Fridolin ons zoëven over zijn Antilse Megera verteld heeft, zal hij er zeker niets op tegen hebben, dat we elkander op handslag beloven, om, tot het eind onzer dagen, dat kwade gevaar te ontvluchten, alsof de wilde jager zelf ons op de hielen zat.'

En hiermee stak ze mij haar hand toe over de tafel.

Ik greep die, ik verborg ze in de mijne, alsof ik een vogeltje uit het nest had getild.
De boosheid scheen tot rust gebracht, de stilte zegende ons weder, en terwijl mijn vingers zich inniger sloten, welde voor het eerst in mijn leven de ontroering van het geluk in mij op. Meteen echter werd wat ik gevangen hield met een bitse ruk teruggetrokken, en zag ik twee ogen mij toevlammen, zo trots en vernietigend, dat mijn vriendinnen zeker graag de duurste van heur parelen zouden over hebben voor het bezit van het fonkelend juweel van die blik.
Míj gaf hij geen vreugde.
Maar eer ik er dieper over nadenken kon, bleek Madeleen mij al vergeten.
'Nu weet ik toch zeker . . .' fluisterde ze met een grote angst in haar stem, zich naar de duisternis heenwendend.
Valentijn rees op om de tuin in te gaan.
Op hetzelfde ogenblik daverde er een slag op ons neder, zo dreunend, als werd er een batterij veldslagen tegen ons losgebrand, een wild, blauw licht vloog op door het lover, en een windvlaag wierp onze lampions door elkander. Eén vatte er vuur.
Dan stroomde de regen.

26

Heeft het over een nieuwe poging om het wereldlijk gezag te verschalken, en beschrijft er het welslagen van

'Kijk,' riep Valentijn, terwijl hij door het open venster van ons slaapkamertje uitzag, 'had jij het gedacht, dat we hier midden in het meer stonden? Het water schuimt op tegen de voet van de muur. Naar de boot te oordelen, die daar op een paar passen afstands aan de grond zit, moet er een smal pad langs het huis lopen, dat nu door de vloed is overstroomd.'
Hij haalde zijn hoofd weer naar binnen om plaats voor het mijne te maken.

Een stormvlaag zweepte mij de regen in het gezicht. Ik boog mij voorover, niet om mij van de waarheid te overtuigen van wat mijn makker gezegd had, want een wolk had het licht onderschept, maar omdat een herinnering uit de duisternis op glansde. Ja, terwijl het water mij over de haren en de hals in gutste, herinnerde ik mij de blankheid van een kleine hand, een hand, die de arbeid niet met ruwheid vereelt had, doch die het zachte bed was voor een koningskus, het edele, witte wonder van een hand.

'Wil je met alle geweld een koud bad nemen, doe het dan tenminste niet in vol ornaat,' lachte Valentijn, gemoedelijk op mijn schouder kloppend.

Boos sloot ik het venster, en begon mij uit te kleden bij het walmen van het stompje kaars.

Juist hing ik mijn druipende jas tegen de wand op, toen de deur in een zingend geknars werd geopend en er een kleine vrouwenvoet op de drempel verscheen.

En de waarheid volgde op het ongelofelijke, hoewel in een andere vorm, dan ik haar mogelijk zou hebben geacht. Immers Madeleen kwam bij ons binnen, gehuld in een reismantel, die ze tot de kin had dichtgeknoopt, en zij droeg het in een doek gebonden bundeltje der zwervelingen.

'Ik heb de buitenpoort gesloten,' zei ze vreemd en afwezig, waarbij ze ons de sleutel liet zien. 'Van avond hebben ze hier al rondgeslopen. Mijn schuilplaats is ontdekt.'

Luisterend stak ze een vinger in de hoogte, en nu hoorde ik duidelijk, hoe er beneden op de deur werd gebeukt met pistoolkolven.

'Er is nog maar één uitgang,' fluisterde ze, naar het in de wind rammelende raam wijzende.

Ze zonk op de knieën en strekte de handen naar ons uit.

'Eigenlijk geloof ik, dat de ene helft van de wereld zich opgemaakt heeft om de andere te vervolgen,' mompelde Valentijn.

Haastig schoot ik mijn rok aan, rukte het venstertje open, slingerde mij de loeiende nacht in, schampte mijn pols aan de steen, en plonsde tot over het middel in het opspuitende nat. 'Hohei,' riep ik naar boven.
De maan dook te voorschijn en lichtte ons bij met haar luchter. Voorzichtig liet Valentijn het meisje aan een laken in de diepte zakken. Ik ving haar op in mijn armen.
Zegt ge, dat ik haar te warm aan de borst heb gedrukt?
Maar als me mijn last dan ontglipt was, en de stroom haar mede had gevoerd?
Dat ik mij weinig gehaast heb, daarvan beschuldigt ge mij?
Maar als ik zelf in mijn ijver het evenwicht had verloren en de vlugheid de veiligheid had bedrogen?
Dat ik mijn wang tegen de hare gelegd heb, beweert ge?
Ja, maar wíe ziet hoe hij gaat in het duister, – en dat een kleine struikeling God mag vergeven.
Ben ik Valentijn niet aanstonds op zijn verwenste gejammer te hulp geschoten?
Als een bespottelijke vleermuis kleefde hij tegen de muur aan. In een paar tellen had ik hem ook binnen boord geborgen.
Wij wierpen het touw los, wij duwden de vlet van de oever. Mijn makker had zich aan de riemen gezet, die ik niet kon hanteren. Ik had het roer vastgegrepen, en hoosde, met mijn kletsnatte steek als emmer, de bedenkelijk lekkende boot uit. Als laatste groet uit de herberg hoorden wij, dat de poortdeuren met een krakend geraas opensprongen.
Langzaam vorderden wij, oprijzend, neerschietend. Telkens zag ik een golf aan de voorplecht uiteenstuiven en een slanke, roerloze gestalte kronen met een droppendiadeem.
Hoewel ik bloedde en tot op de huid toe doorweekt was, had ik kunnen zingen van genot. Later heb ik het begrepen, dat we in doodsgevaar hebben verkeerd, maar bij de vaart zelf heb ik geen enkele gedachte geduld, die de kleur van de vrees droeg. De wondermacht van Gods Zoon niet te na gekomen,

maar zou er nooit een minnaar over de zee hebben gewandeld, en zou een menselijk verlangen nooit de golven hebben gestild? Ik wenste, verlangde, en het onweer rommelde heen aan de einder, het koken der baren bedaarde, en boven ons schenen de sterren weer.
Van heel uit de verte schreeuwde een woedende stem over het beveiligende water.

27

Handelt over een wereld, waarvan niet anders dan sprookjes kunnen verteld worden

En zo trokken wij nu met ons drieën door de klare, opgefriste morgen, alsof we zo maar uit een sprookje waren weggevlucht. Daar had je de kobold, die aan het knobbelige bolgewas van een alruinwortel deed denken, waarboven de gitaarsteel met zijn koperen schroeven een ontbladerde stengel schuin opstak; daar had je de struikrover, die een verfomfaaide steek droeg en zijn druipnatte jaspanden tegen de benen liet bengelen, en daar had je tenslotte dan de prinses nog, de keukenprinses zou Valentijn meesmuilen, als hij mijn gedachten had kunnen ontcijferen, die wij uit haars vaders kasteel hadden gestolen, en nu ergens gingen verbergen in het binnenste van een edelsteen.
Ook zelfs de ochtend werkte mee, om die verbeelding uit het brein van een praatzieke voedster luister bij te zetten, want van de droppen van het onweer had hij juwelen gemaakt, en de schoon gewassen vruchten blonken als goud door het lover. Alleen de dromende engel met het zwaard op de knieën ontbrak er nog maar aan, en de wijze vogel die kon spreken. Doch daar stond weer tegenover, dat Madeleen de wond aan mijn pols had verbonden met een zakdoek, waarop een M geborduurd was, en dat zij zachtjes liep te neuriën, het gezicht naar de lichtblauwe hemel.

Plotseling echter onderbrak zij haar melodie, keek een beetje verlegen en het voorhoofd gefronst, van de een naar de ander, en begon toen welbesloten:

De Geschiedenis van Madeleen

'Toen ik nog een kind was, stierf mijn moeder. Mijn vader, de schoolmeester van een dorpje dat ik niet noemen mag, is een traag man, alleen maar bevrind met zichzelve. Het liefste zit hij, enkel in het gezelschap van een lange pijp, op zijn kamer, terwijl hij in de tabakswolken de vormen van zijn diepste wensen meent te zien opdoemen: een koets met heidukken, een gesteekte portier die de poort opent, en een geldbeurs die hij achteloos uit de zak verliest.
Onderwijl laat hij mij, omdat ik kan spellen en tellen, de talen ken, en een lied bij de luit weet te zingen, zijn klasse bedisselen. Ik ben dol op de kinderen, maar de bedompte lucht tussen vier muren verdraag ik niet. Ik heb er nu dit op verzonnen, dat ik school houd buiten in de tuin. Ze zitten dan braaf op ons grasveld, mijn leerlingen, waar hun dikwijls in het najaar onder luid gejuich een stekelige kastanje in de schoot rolt, en wat vroeger in de tijd, de blaadjes van de perebloesem.
De heg om de tuin is zo hoog, dat een rúiter alleen er over heen kan kijken. Dit doet dan ook altijd de jonge kasteelheer, als hij op zijn schimmel voorbijrijdt. En telkens wuift hij mij toe. Maar ik wend het hoofd af, omdat ik de juwelen niet verdragen kan, die aan zijn vingers schitteren, en waar hij zelve overal van rondbazuint, dat ieder er van een traan of een bloeddrop betekent van een der lichtgelovigen, die door hem bedrogen zijn. Toen heeft hij met vader gesproken, en hem een grote som beloofd, als ik kamenier wilde worden bij zijn gebrekkige moeder. En vader, die uit zijn rookwolken al een paar lakeien in de werkelijkheid ziet treden, en daarbij helemaal vergeten is, dat één droom meer waard is dan de vervulling van een dozijn of wat wensen, geeft hem zijn toestemming.'

Hier eensklaps onderbreekt Madeleen haar geschiedenis, om mij verwonderd aan te staren. En, ja, ik moet een belachelijk figuur hebben geslagen met mijn vuurrood gezicht en mijn onbehouwen rapier, dat ik in mijn verontwaardiging al een eind uit de schee heb getrokken.

'Natuurlijk heb ik geweigerd,' vervolgde zij gelaten, 'en toen ze me toch wilden dwingen, heb ik . . .'

Maar hier legde Valentijn haar het zwijgen op in een driftig dwingend wuiven van de hand.

Hij knielde op de weg neer en drukte een luisterend oor tegen de grond aan.

IJlings sprong hij op, en zeide, dat hij paarden nader hoorde galopperen, dus dat wij ons snel achter de struiken te verschuilen hadden.

Er groeiden maar weinige heesters, en dicht op elkander doken wij achter een bosje er van neer.

En hierdoor werd het sprookje voortgezet, waarmee de morgen was begonnen: de kobold, de struikrover, die het angstige hart van wie zich naast hem had genesteld voelde kloppen, en dan nog zuster Anna's naderende stofwolk, welke tussen de torentinnen ontdekt wordt. Maar bovendien ook een tak vol van donkere bramen, die midden onder het gevaar door worden afgeplukt en fris worden gegeten. Het aanzwellende hoevengetrappel, de ruiters, en dan mijn onthutstheid als ik in een van de mannen de lijfknecht van mijnheer de Pomponne herken, doch mijn nog veel grótere verbazing, als ik in het midden, ingesloten door de troep, mijzelf voorbij zie rijden, mijzelf met mijn mosgroene rok aan, de degen opzij met de robijn aan het handvat, en mijn bevederde steek op de krulpruik.

'Wat ik je gezegd heb, de ezel,' fluisterde Valentijn mij in het oor, 'ze zien hem voor jou aan, maar als ze het merken, dat ze een verkeerde merel geknipt hebben, en wat voor een vogel het is, dan wordt het koord al gedraaid op de lijnbaan, waaraan hij zal spartelen.'

Intussen was Madeleen kalm de weg op gewandeld, en tuurde naar de cavalcade die verdween. Dan keerde ze zich glimlachend naar ons toe, een braambessenvlek op de kin.
Wonderlijk, dat het juist zulke kleinigheden moeten wezen, die je zo'n onbedwingbare lust geven naar een omhelzing, dat je wel een half fortuin zoudt willen missen voor één kus. Maar ik had niet te loven, te bieden.

Ook wíj doken te voorschijn uit het struikgewas, en toen we de dennenaalden en takjes van ons af hadden geslagen, stak Valentijn, haar wijd uiteenspreidend, een grote, pezige muzikantenhand in de lucht.
'Dit is de deurwaarder, Fridolins vader, die er met zijn bende op uit is getrokken, niet zonder de zegen van de dame uit Jamaïca,' zeide mijn makker, op zijn breed-toppige duim wijzend, 'en die steekneus van een wijsvinger stelt de geheimzinnige vijand voor, die op Tiberius heeft geschoten, en ons misschien dadelijk van achter een boomstam op een nieuwe kogel vergast; die lange sladood is de schoolmeester, vergezeld van de jonker en zijn rotgenoten, die mejuffer Madeleen achterna zitten, omdat ze haar huis is ontlopen, en dezelfde moet wezen, die gisteravond tegen de deur van de herberg heeft geklopt.' Madeleen knikte.
'De ringvinger betekent de overheid, welke met zijn boeien op het pad is, en ook een woordje mee heeft te spreken tegen twee landlopers over een gestolen, bruin gebraden en tot aan de beentjes afgekloven gans, daargelaten nog de drie kinkels van boeren, die ze in het stof hebben doen bijten, en deze pink dan tenslotte kan ik de kans noemen, dat er bovendien nog een kleine expeditie tegen míj in het veld is gestuurd. Ieder afzonderlijk niet overgevaarlijk, maar alle tezamen een hand, die je plotseling vastgrijpt, en waar je je niet meer aan ontworstelen kunt.'
En als om een voorstelling van dat dreigement te geven, pakte

Valentijn mij bij een der schouders en schudde mij krachtig dooreen.

'Wij moeten weg zijn, een poos lang verdwijnen, verborgen wezen en levend gestorven.

Hier in de buurt weet ik een bos liggen, opgegroeid tegen de heuvelen, in dat bos verschuilt zich een grot achter de heesters, en die grot heeft tot woning gediend aan een kluizenaar, bij wie ik dikwijls op mijn tochten mijn droefheid heb achtergelaten, nadat ik er de vrede van de vreugde als reisgeschenk voor in de plaats gekregen had.

Een paar jaar geleden is hij geworgd op zijn strozak gevonden, vijf blauwe vlekken aan de strot, de indruk, die de klauw van de Boze had achtergelaten. Zo ten minste werd er gemompeld, en sedert bleef die plaats geschuwd.

Maar ik heb er daarna nog dikwijls geslapen, en nooit ben ik Satan daar tegengekomen, neen zelfs de milde schim niet van de oude man. Nooit heeft hij er meer het klokje geluid voor de metten, of de hongerige woudfluitertjes met de resten van zijn karige maaltijd verzadigd. Alles werd er gelaten zoals het bij zijn leven is geweest, zijn leger, geraad en de haardplaat; en een beek stroomt dicht er langs.

Dat moet het oord zijn onzer ballingschap, en we zullen er de tijd korten met wijsjes in te studeren voor de klarinet, de gitaar en een vrouwelijke zangstem, die later door een driemanschap van muzikanten langs veld en wegen voor kinderen en onnozelen ten beste zullen worden gegeven.'

'En dit dan?' vroeg ik Valentijn, terwijl ik een hand op mijn hongerige maag lei.

'Ja,' mompelde hij, een beetje in de war gebracht, 'eerst zou er gefourageerd moeten worden in het aangrenzende dorp. Maar wàt voor de rekening?'

Waarop ik triomfantelijk de goudstukken uit mijn jaszak aan het licht deed komen, en ze liet blinken in de zonneschijn.

'Goed,' lachte mijn makker, 'als je maar dìt wilt bedenken, dat

er nog een heel wat betere manna uit de hemel op ons neer zou zijn gevallen, als je met die armzalige dukaten de schuchtere voorzienigheid niet een doodschrik op het lijf gejaagd had.'

28

Waarin ik mij van allerlei dingen afvraag, wat ze te beduiden hebben

Al sinds een paar dagen zijn we ons nieuwe rijk binnengetrokken, beladen met mondkost; twee hammen, die we tussen het druipsteen van de zoldering hebben opgehangen, twee kazen, een zak vol met groenten en een schepel of wat appelen. En nu maakt Madeleen haar kookvuur aan onder de aandacht van een zwart berookt kruisbeeld, nu zetten we ons op de lage bank neder, die de deemoed van magere knieën uit heeft gesleten, en nu legt Valentijn zich op de strozak te slapen, aan het hoofdeinde waarvan duivelen en engelen om een ziel hebben geworsteld. Mijn bed van bladeren is er naast opgehoopt, terwijl we een derde legerstede in een van de zijgangen gespreid hebben.
Madeleen stooft hier en bakt hier, houdt schoon en verwent ons; ik sprokkel hout voor de huisbrand, ik reinig het vaatwerk waar de beek stroomt, en tracht er iets vers voor ons maal te bemachtigen. En als ik daarbij dan denk aan de plechtstatigheid, waarmede ik eenmaal door Basque uit het bed werd geholpen, aan mijn draagstoel, bezoeken en aan de buigingen, waarvan de mate van hun geslaagdheid de waarde van mijn dag heeft bepaald, dan is het mij te moede, of heel mijn leven, zoals het geweest is, tot stof is vergruizeld en op een windvlaag weggewaaid, en of een speelman de resten er van heeft verzameld, om die als de tonen voor een muziekstuk te gebruiken. En Madeleen dan nog. Ik zou er wel bij willen knielen, als de heremiet, onze zalige voorganger, om te bezweren, dat de schuimende jeugdige wijn van mijn bloed naar haar heen-

dringt. Maar niet, als anders bij mijn vroegere minnarijen, terwille van kersrode lippen, of om het paar der tweelingvruchten, dat een zijden keursje vult, en evenmin omdat ik haar aan een medeminnaar hoop te ontfutselen, maar omdat ik haar liefheb, omdat ik behalve haarzelve ook de bomen, de zingende vogels, de beek en de hemel, ja God en alle engelen in haar bemin.
Soms sta ik in vreze voor mijn warm gevoel, en vraag ik mij angstig, of er van de gemeenzaamheid van een edelman en een dorpskind wel een ander spel is te maken dan dat van Lucifer en de gevallene. Maar dan in het diepst van mijn twijfelende zorgen hoor ik plotseling een lied van Valentijn. Hij speelt aan de voet van een beuk, die het stervende jaar al gekleurd heeft, en rond hem weeft zich de droom van een sluier, waarvan de schering de door het lover nederdalende zonnestralen zijn, en de inslag de jubelende tonen. En hiermee wordt dan weer alles, wat ik bedacht had, onder het bewind van de dichtkunst gebracht, wat wil zeggen, dat het als een tak, die in de beek is gevallen, mee wordt gesleurd door de stroming en naar de blauwe verten van de onbekendheid wordt gevoerd.
Wie zou ik voor háár zijn? Wat denkt ze van me, als ze achter het gordijntje van de damp, die uit haar ketel opstijgt, diepzinnig mij aanstaart, wat wil ze mij zeggen, als ze eensklaps de bezem, waarmee ze de vloer van de grot aanveegt, laat rusten, en een gloeiend en dorstig gezicht naar me toekeert, en wat wil ze verbergen, als ze ophoudt met te zingen midden in een liefdeslied?
Gistermorgen, toen ik bij de beek zat met mijn hengel, die ik uit wat touw en een vishaak in elkaar heb geknutseld, kwam Madeleen aan, om het drinkvat te vullen. Zij zette zich naast mij neer, volgde met stralende ogen het springen van de fonkelende zon over het water, en luisterde naar het lachen van de golven. Dan heeft ze in het holle van haar tot een beker

saamgelegde handen een dronk voor zich geschept. En nadat ze zichzelf gelaafd had, heeft ze er ook mij van aangeboden. Hóe heb ik genoten, misschien te ijverig voor haar argeloosheid. Want de handen werden van mij afgerukt, zodat het nat, dat restte, zich over mijn kleren heeft gestort, en andermaal zag ik die blik naar mij vlammen, die een paleis en zijn danszaal voor mij opriep, kaarslicht, muziek, een gavotte en de dochter van de koning, die een armzalige landjonker, van uit de hoogte van haar diepste verachting, voor een vrijpostigheid bestraft. En ik dan, vicomte de Lingendres, die landjonker, en het kookstertje uit de keuken, de prinses.
En wat nu beduidt dit?

29

Een gezicht, een gesprek, een gezang

Het verlangen is een slechte slaapkameraad, die je telkens, zodra je de ogen wilt sluiten, weer een andere wens in het oor fluistert. Daarom ben ik vroeg van mijn dorre-bladerenbed opgerezen en de morgen ingegaan.
De dauw blinkt en fonkelt, de nog onbevlekte zon wandelt als de god zelf door de tempelgang der oude, eerwaardige stammen, de beek praat, lacht en spartelt langs de dromerige varens aan de walkant, die nog wat nacht gevangen houden, en langs de wilde rozestruiken met hun bottels als bloeddroppen. Dan kraken de twijgen, een lied klinkt, en de nimf verschijnt. Wel draagt ze haar hemdrok, maar ze gaat ongeschoeid en haar armen en schouders zijn tintelend bloot als de sneeuw op de bergen. Ik lig in het diepste van de struiken verborgen. Behoedzaam daalt ze van de oever af, en als ze een kleine, blanke voet in de stroom dompelt, smeedt die er dadelijk een zilveren ring om. Ze bukt zich, werpt een handvol water over de hals en de haren, en dan spiedt ze in de richting van mijn schuilhoek uit.

Neen, ik weet dat ze mij niet zien kan. Mijn hart klopt luid als van een kleine jongen, en waarlijk voel ik mij nog zo jong en zulk een kind nog, alsof ik eigenlijk alleen zo vroeg ben opgestaan om mijn meester te verrassen met het schrijven van de eerste letter van mijn naam, echter ook weer zo oud toch, of ik Ovidius, Virgilius en nog een heleboel andere zangers, die over de liefde gedicht hebben, met commentaren en al bestudeerd heb, en ze uit het hoofd heb geleerd.
Madeleen wringt zich het haar uit, en dan ijlt ze heen, geruisloos op haar zachte zolen, niet anders dan een gedachte dit doen kan, die plotseling op de drempel staat, een weerschijn van de hemel met zich meebrengt, en een ogenblik daarna is verdwenen, blind zelf en onbewust van haar boodschap. Langzaam volg ik haar.
Na het morgenmaal zoeken wij elkander, en wij vlijen ons neer op dezelfde plek, waar zij zoëven in het reinigende nat is gestegen, en zo vol ben ik van rijkdom en onuitsprekelijkheden, dat ik haar vertel van de kemels, die aan het door zijn venster uitturende kind zijn verschenen en het de schatten uit de landen van de onbestaanbaarheid mee hebben gebracht; en hoe het voortaan alles, wat het werd gegeven, heeft gemeten naar de waarde van die overzeese heerlijkheid.
En weer kijkt ze mij aan, zo warm en hartelijk als op die avond in het priëel bij de herberg en, 'Frido,' zegt ze, want zo noemt ze mij, 'heb je ook weleens horen vertellen, dat de mensen, voordat ze geboren worden, hun komend leven drinken uit een beker van kristal? En zouden wij samen niet uit dezelfde kelk hebben gedronken, wij die voor eenzelfde gevaar op de vlucht zijn, en in onze jeugdtijd een eender bericht hebben gekregen?'
Want zij ook heeft een gelofte gehad. Toen ze als een klein meisje op een zomerdag bessen verzamelde, heeft een zigeunervrouw, die in haar bonte klederen aan de rand van de weg zat, haar tot zich geroepen. En op de brede schoot, op haar

vlamrode rok, heeft ze de wonderen uitgestald, die ze uit een lederen zak haalde: het parelsnoer, dat door de heilige Maria was gedragen, juwelen in een adelaarsnest gevonden, talismans, waarop een korenhalm was ingesneden, een kaartspel met de wereld, de gesternten, zon en maan, de pausin en de keizer, gouden noten en een bundeltje gedroogde kruiden, waarin de geur der bloemen is bewaard gebleven, door de tranen van Christus bevochtigd. En al de sprookjes, die haar verteld zijn, hebben zich heen gesponnen om de kostbaarheden van de vreemdelinge, en geen enkele vreugde, welke haar later ten deel is gevallen, heeft geluk geschonken, die niet een glans had van die dromenschat.
'Ook heeft ze mij in de hand gelezen, Frido, en mij het liefste voorspeld, wat iemand zich ooit kan verbeelden.'
'En wat wàs het, dit liefste', vroeg ik ademloos.
Maar ze bloost, keert het hoofd af, en kan het niet zeggen.
'Wat wàs het, Madeleen?'
Dan fluistert ze met bevende lippen, terwijl ze mij bang aanziet:
'Dat ik met de man, die ik liefheb . . .'
En meteen verbergt ze haar gezicht in de handen, en begint zo hartstochtelijk te schreien, dat haar schouders er van schokken, en ze ineenzinkt tot een hoopje troosteloosheid.
'Madeleen,' zeg ik, terwijl ik haar over de haren streel, maar ze bedaart niet.
Dan plotseling weerklinkt een roepen uit het bos:
'Studietijd, lesuur, Madeleen en Fridolin, hohei, aheu!'
Ze springt op en koelt zich de ogen met beekwater, wij snellen heen in de richting vanwaar het geroep schalt, en we laten de wonderkrachtige stenen, de kisten door de kamelen gedragen en de tranen, waarvan niemand de komst kan verklaren, achter, aan de oever van de stroom.
We vinden Valentijn met zijn gitaar op de knieën, en hij preludeert. Mijn klarinet wrijf ik blinkend. Wij stemmen, wij kiezen een lied uit:

'Op een morgen ben ik opgestaan,
Liefste, zeg, luistert ge niet?
En mijn tuin ben ik toen ingegaan ...'

Als ik te hard blaas, geeft mijn makker een teken. Madeleen leert hij, hoe zij moet uitjubelen boven het gegons van de snaren en het klagen van het hout; zelf doet hij de grondtoon donker dreunen, en als wij een ogenblik ophouden, om ons het zweet van de ijver van het voorhoofd te wissen, beginnen de vogels, die hun muziek al sinds weken gestaakt hebben, ons antwoord te geven, en vervullen het groen van hun vreugd.

30

Bladen waarin licht en donker op verbluffende wijs wisselen

'Nacht noch dag laat mij met rust,
Dat mijn vriend mij heeft gekust.
Uit de stille, zoete slaap
Schrik ik wakker om die knaap.'

Dit is een van de liedjes, die de klarinet, de gitaar en de zangstem ingestudeerd hebben, en wie het zìngt is Madeleen.

Telkens komt het jubileren naderbij of verwijdert het zich weder, juist zoals je een bij hoort zoemen over een boekweitveld.

Ik sta op een plaats, waar de beek rustiger murmelt, en een blanke berk tezamen met een jonge, sterke beuk in het water zich spiegelen.

Als de tonen weer helderder aanzwellen, zet ik mijn beide handen voor de mond en 'Madeleen!' roep ik. Even wacht ik af, en als het dan stil blijft, herhaal ik mijn roep. Nu zie ik haar naderen, langzaam onder de licht- en schaduwbanen van het door de morgenzon beschenen groen.

Hoe simpel is zij aangedaan met haar grove rok van blauwe serge, waarboven de overrok donkerder opbolt, met haar

keursje grijs en sierloos en haar witte linnen kap, de livrei van de keuken, de dracht van een dienstmaagd. Maar als ik het in mijn gedachten herhaal: 'als een dienstmaagd', dan glanst ook die naam op, alsof ik hem uit de parelen van de heilige schrift heb uitgelezen.

Ik leun met het hoofd tegen een beuk aan, onder de gaffel van een zware, kromme tak, en als Madeleen naar me opkijkt, vraag ik:

'Madeleen, wat is er toch?'

Want, sedert we die gedroomde rijkdommen aan de oever van de stroom hebben achtergelaten, is ze zwijgzaam geworden, en ontwijkt ze mij.

Ze geeft me geen antwoord, maar klemt de lippen op elkander, en zo angstig en smekende ziet ze mij in de ogen, dat ik niet aandring, maar integendeel, om haar de vrolijkheid te doen hervinden, die haar van de kus van haar vriend heeft doen zingen, de vertrouwelijke bochel van mijn beminnelijke makker laat opdoemen, en haar van Valentijn vertel – over zijn sprookjes, de herscheppingen, die ik haar uitleg, over zijn zangrijke zegetocht door het land onzer reizen, over de procureur van de koning en de knaap voor het raam. En dan vraag ik het haar, of zíj kan begrijpen, waarom ik zo dikwijls aan die door zijn open venster over korenvelden turende jongen denk, en juist híj de kleine koning van mijn nieuwe wereld is geworden.

Als zij het hoofd schudt, ga ik voort met haar de wereld te beschrijven, die voor mij opgebloeid is na het verbranden en verkolen van mijn vroegere tot de as, die van de vuurplaat wordt geveegd.

Van mijn liefde spreek ik niet, maar als ik haar de veranderde wetten verklaar, onder het gezag waarvan ik nu weet te buigen, en haar van de wegen met hun stille, zachte licht verhaal, die ik nu gewoon ben te bewandelen, kan ik het aan de toon en aan de verborgen zin van mijn woorden niet verbieden, om

ootmoedig neer te knielen, en het heimelijk oogmerk te bekennen, waarom dit schijnbaar argeloos gesprek begonnen is. En Madeleen moet ze gewaar geworden zijn, de smekelingen, want ik zie haar handen beven, die ze voor de schoot gevouwen heeft.
Wat mijn schroom op de vlucht jaagt.
Ik buk mij, ik zeg haar . . .
Meteen krijg ik een slag tegen het voorhoofd, het dreunt in mijn oren, en een reuk van kruitdamp waait me langs het gezicht.
Altijd als ik haast heb bij het uitgaan, grijp ik in mijn geldcassette, en neem een handvol goudstukken, die ik later één voor één natel. Zo is het hier ook, als ik van de rij af verslag doe van wat er is geschied: het schot, dat gemist heeft, maar de tak heeft getroffen, die mij op de schedel is gestort, de duizeling, het vermannen, de noodzaak, zich opdringend, om de aanrander onschadelijk te maken, vóór hij zijn wapen weer geladen heeft, mijn sprong over heesters, de jacht.
Als een vluchtende kraai, die wil opvliegen, maar het niet klaarspeelt, omdat hij gekortwiekt is, zo zie ik mijn vijand op zijn magere benen voor mij uit ijlen, met zijn goud gegalonneerde jaspanden achter hem aanfladderend en de lange, bruine krulpruik scheef gezakt.
Denkende aan mijn arme vriend Tiberius, bezin ik mij grimmig op het voordeel van mijn nog niet volgemeten twintig jaren, en merk ik, hoe ik zichtbaar op de afstand, die ons houdt gescheiden, win. Het einde moet noodzakelijk wezen, dat hij in mijn handen valt.
Midden in de wedren buig ik achterover, en slinger de tak, die ik werktuigelijk schijn opgeraapt te hebben, naar mijn bijna bemachtigde prooi. Die raakt hem als een speerworp tussen de schouderbladen. Hij struikelt, maar staat dan weer op.
Wat baat het. Nu zijn wij tegenstanders geworden, die elkander niets toe hebben te geven, ik met mijn slag op het hoofd,

die nog telkens mij doet wankelen, hij met de groet, die ik gezonden heb.
Een paar sprongen, reeds strek ik de vingers naar hem uit, maar daar steken twee oren omhoog achter een heester, een hinniken schatert zijn spot in mijn oren, en de moordenaar zit in het zadel.
Wel krijg ik de kans nog om de boomtak, onder het lopen door weer van de grond gegrist, in een welgemikte mep op zijn nek te doen neerdalen.
Ik hoor een noodkreet, als van een zwijn, dat gekeeld wordt, en zo rijdt hij heen. Ja, dit zie ik nog van hem, dat hij wegdraaft, voorovergebogen, met zijn gezicht in de manen, zijn armen om de hals van het paard, de stijgbeugels ledig; dan zijn de inspanning tezaam met het hout, dat mij getroffen heeft, en waarvan ik nog duizel, te veel voor mij gebleken, en ruggelings tuimel ik in de duisternis.
Als ik wakker word, is het mij te moede, of mij een ongelofelijk schoon geheim wordt ingefluisterd. Ik wil er op antwoorden, maar ik kan niet, omdat twee lippen de mijne hebben gevangen genomen. In een zalige verwondering wordt het me langzaam aan duidelijk, dat ik wild en dorstig word gekust. Ik beweeg mij, mijn hoofd glijdt van de schoot af, waar het heeft gelegen, ik richt mij op de handen op. Madeleen staat voor mij, zij schudt zich de rokken, alsof iemand ze bezoedeld heeft, en als ik naar haar opzie en wil spreken, staart ze mij aan in zo'n bleke vertwijfeling, zo toornig, dat ik van verbaasde moeheid weer de ogen sluit.
Ik hoor hoe ze wegsnelt, Valentijn's naam roepend.

31

Bevat niets dan bespiegelingen

Weer heel in de vroegte was ik naar buiten gelopen, omdat het gloeiende kolenbed van herinnerde kussen, waarop je ge-

schroeid wordt als de heilige Laurentius van Floreuse op zijn rooster, een slechte peluw blijkt.
Bij het opstaan had ik met verwondering de strozak naast de mijne verlaten gevonden, en toen ik dan ook een paar schreden gedaan had in de koele kruidige septembermorgen, zag ik Valentijn op mij toestappen, juist zoals hij mij op die eerste zondagochtend was tegengekomen, de bundel gepakt, de gitaar aan een riem hangend, reisvaardig.
'Ja,' zei hij, 'ik zal je een poosje alleen moeten laten. Daar heb je mijn moeder, die ik toch onmogelijk in dat vlieringhok kan weg laten kwijnen, zonder dat ik probeer haar te helpen. Daar heb je die schutter, in wie een vroeger bestaan jou op de hielen zit. Want al heb je nu je mosgroene rok uitgetrokken, daar is het laatste woord niet mee gezegd. Ik moet uit zien te vinden, waar hij zijn hoofdpijn uit ligt te slapen; ook de gangen van de overige vervolgers moeten worden nagespeurd, en bovendien moet er een nieuwe voorraad teerkost worden ingeslagen. Er zullen een paar dagen mee heengaan. Maar eigenlijk wou ik je dit vragen: blijft dat meisje ondertussen veilig aan je hoede toevertrouwd?'
'Natuurlijk,' riep ik heftig, terwijl ik een kleur kreeg van verontwaardiging.
'Kalm wat, mijn jongen,' suste Valentijn, 'je vergeet onze eerste ontmoeting, toen je bij het kaartspel zo grof zat te winnen, en je je uit liet betalen in specie van een allesbehalve zuiver soort goud.'
'En jij vergeet,' antwoordde ik ijverig, 'dat bij die zelfde ontmoeting ik door je lied van de kruin tot de voeten in het nieuw ben gestoken, zoals jij in je blauw lakense wambuis. Vast ben ik van plan om haar te trouwen. Nacht aan nacht heb ik er over geaarzeld, gestreden. Maar hoe anders kan ik haar beschermen tegen het in vervulling gaan van juist mijn warmste wensen? Mijn positie, mijn stand, mijn fortuin en mijn titel, alles geef ik voor haar prijs.'

En terwijl ik dit uitsprak, perste mij de aandoening over de eigen offervaardigheid een traan uit de ogen.
'En mij dunkt het, dat je daarmee geen sou voor haar uitgeeft,' zeide Valentijn nuchter, 'omdat alle mogelijke rijkdommen hun waarde verliezen, wanneer je ze bij de liefde vergelijkt. Je kent dat lied toch van de koning, die een bedelmeisje huwde en daardoor met het geluk werd gezegend, en dat ook over de nicht van de keizer, die in de hut trok van een ganzenhoeder? Welgesteld of voornaam – hoor je de wind door het kaf blazen, en mooi van lijf en leden stuift ook mee. Dat sprookje zal je toch zeker verteld wezen, hoe het monster door de prinses werd omhelsd? Natuurlijk veranderde dadelijk het beest in een jongeling, omdat iedereen, die zich een innige kus op de lippen voelt drukken, wordt herschapen in een koningskind. Maar wat méér is, van wie je liefhebt, is dit zelfs niet nodig, dat hij uit vlees en been bestaat. Had de heilige, waarover ik je gesproken heb, niet de armoe tot zijn bruid gekozen? Ook heb ik op mijn tochten mij eens de geschiedenis laten verhalen van iemand, die zich met een schim had verloofd, een gedachte. En dat is zó gebeurd.'
Ik glimlachte. Ik kende het zwak van mijn makker, om overal een van zijn vertellingen tussen te schuiven, die dan meestal ook nogal wijdlopig waren, en van een vraagwaardige waarachtigheid. Maar hoewel mijn hoofd zo blij en zangerig vol was van de naam van Madeleen, als een zondagmorgen met het gelui van de klokken, en ik over niets liever dan over mijn liefste een gesprek zou hebben gevoerd, was ik genadig, en liet ik de speelman vrij praten.
'Stel je een kasteel voor,' zeide hij, 'en een jeugdige edelman, die er te gast komt. Hij brengt een brief mee van zijn vader. Hij wordt door de bewoners in rouwklederen ontvangen, en zulk een edele, stille en godvruchtige droefenis treft hij aan bij die mensen, dat hij begrijpt, hoe er in het diepst van de ziel verlies is geleden.

Op zijn navraag verneemt hij, dat voor korte tijd de dochter van het huis is gestorven. En als hij meer van haar wil weten, vertelt de een hem, hoe goed ze geweest is, hoe gul en weldadig, een ander beschrijft hem haar schoonheid, haar gratie, en een derde spreekt hem, schreiend, over de jubelende zangtoon van haar reine stem.
Als hij naar bed gegaan is, kan de jonge gast de slaap niet vatten, zo vervult hem de gedachte aan de korte rondgang van het meisje, waarvan de dood geen spoor heeft uitgewist. De volgende morgen wil hij opnieuw van haar horen, en als hij uitgaat, vraagt hij naar de paden van haar laatste wandeling. Daar voelt hij haar naast zich, en spreekt hij met haar. Op haar graf plukt hij de pas ontloken bloemen, hij neemt de ring van zijn vinger, en drukt die in een voeg van de zerksteen; hij klaagt, schreit en schrijft vurige brieven. Hij kwijnt weg, hij vermagert, en weinige maanden later is hij aan hartzeer bezweken.'
Luid lachende klopte ik Valentijn op de schouder en vroeg hem wat hij daar nu eigenlijk mee zeggen wilde.
'Natuurlijk dat je met haar moet trouwen,' antwoordde hij verbaasd, 'zelfs als ze de vogel was, die daar op een tak zit te zingen, of als ze vijf voet diep onder de grond lag bedolven.'
Waarna wij elkander vaarwel zegden, en ik hem de brede, pezige hand drukte, waarmee hij zoveel blijmoedige wijzen gewekt heeft en zoveel verdwaalden heeft terecht geleid.
'Groet haar, behoed haar, als de appel van je oog,' hoorde ik mij uit de verte nog naroepen.

32

Spreekt van een ontstellende geheimenis, waarop het zwaard van de zon met een punt wijst

Een ruw geschaafde, dennehouten tafel, tinnen borden, waarop de sneden van het bruine brood uit elkaar brokkelen,

een drinkkan vol helder, fris bronwater, de kroezen, de kaas; ik denk, dat onze voorganger, de kluizenaar, zijn zielsrust bij het nuttigen van zulk een avondmaal had kunnen bewaren, en hij er God niet om vergeving voor zou hebben gevraagd.

'Waar is Valentijn?' vroeg Madeleen, terwijl ze mij de reuzel overreikte.

Ze zag er bleek en vermoeid uit, of ze uit de slaap, als van een lange, verre tocht, was thuis gekomen.

Ik ergerde mij, omdat ik mij verlegen voelde worden en onzeker, waarom ik kort antwoordde:

'Hij is op reis gegaan.'

'Wat,' riep Madeleen, terwijl ze zo wild opsprong, dat de bank, waarop ze had gezeten, achterover tuimelde, 'zonder dat hij afscheid heeft genomen, zonder dat hij me gevraagd heeft met hem mee te gaan?'

'Nu antwoord me dan toch,' toornde zij, terwijl ze met de voet op de grond stampte, 'ik wil niet, ik weiger, ik ga hem terugroepen, welke richting zeg je, dat hij ingeslagen heeft?'

Ik lichtte de hand op, ik wees haar. Zij ijlde naar de plaats waar ze gewoon was te slapen, en dadelijk daarop, de rokken langs mij slierend, snelde zij het grothuis uit.

Even bleef ik verbijsterd staren naar ons onaangeroerde maal, dan verschrikte mij een angstige gedachte. Om hierover gerustheid te krijgen, liep ik haastig naar de zijgang, waar haar bed lag gespreid.

Met een zucht van verlichting zag ik haar mantel hangen. Door een spleet van de steenrots stak de zon een blinkend zwaard naar binnen, en de punt er van raakte het in een doek gebonden bundeltje aan, dat in een nis lag verborgen. Het leek, of er tussen het linnen een vonk schitterde.

Nieuwsgierig sloop ik naderbij, en maakte een slip los van het pak.

Mijn God, en wat ruizelde toen over mijn vingers?

Diamanten, een halssnoer, onschatbaar van waarde, robijnen,

karkanten, gespen bezet met topazen, en spangen en ringen, een aloud familiebezit.
Behoedzaam pakte ik de kostbaarheden weer tezamen, en knoopte de doek dicht. Dan eensklaps stond ik buiten, verblind en geslagen, als de prins uit het sprookje, die een verboden deur geopend heeft.
Een seconde later vond ik mij gebogen bij de oever van de beek. Ik doopte de hand in het water, en er druppelde een kettinkje parelen af, ik hief het hoofd op naar het door de zon beschenen lover, en het was bedekt met juwelen.
Plotseling viel mij Valentijn's uitspraak te binnen: 'zeker een of andere weggelopen kamenier, die behalve een hele boel andere dingen, ook nog de manieren heeft gestolen van haar meesteres'. Vol afschuw dreef ik die verdenking op de vlucht, maar mijn verbeelding had dadelijk weer een nieuwe pijl gesmeed. Zij tooide Madeleen met al die schone edelstenen, en leidde haar tot mij, dichter bij mijn dorstige lippen, dan zij ooit te voren was geweest, nader bij mijn begerige handen en bij het onkuise verlangen van een ontgoochelde edelman; verder weg echter van de ring, die ik haar aan de vinger had willen steken, verder weg ook van de naam, die haar bruidskroon zou wezen, en verder van een eerbaar huwelijksbed. Uren lang dwaalde ik rond door de bossen, terwijl de kleinodiën mij hun glinsterend vergif in de ziel drupten.
Toen ik eindelijk de grot was genaderd, zag ik de rook opstijgen voor het middagmaal.
Zwijgend zette ik mij tegenover Madeleen aan de dis.
Zó smekend zag ze mij aan en zo treurig, dat ik haar in de armen had moeten nemen, en haar als een verkleumd kind had moeten koesteren. Maar ik gluurde haar van terzijde aan met mijn troebele, onzuivere blikken, en de schat van Satan gloeide tussen ons.

33

Over mijn schipbreuk op een zee van juwelen

De schat van Satan, zeg ik, want zouden de edelgesteenten in waarheid niet door de duivel gemaakt zijn, zou hij er niet een vonk van de zon in hebben opgesloten, om ons oog van het stralende morgenlicht te vervreemden, en zou hij er niet een droppel dauw in nagebootst hebben, om onze lippen af te wenden van de reinheid van een koele dronk? Dit vraag ik alleen maar, om niet al het donkere, slechte van die avond op de lafheid van mijn ziel te hoeven wentelen.

Mijn lijfrok had ik niet uitgetrokken, noch mijn rapier tegen de wand gezet, maar ik bleef op mijn leger van bladeren zitten, zeker er van dat de nacht weer slapeloos voorbij zou gaan.

Madeleen had haar bed al vroeger opgezocht.

Bijwijlen wierp ik een houtblok in de flakkerende vlammen, en vocht tegen mijn moeheid.

Robijnen, topazen, briljanten, een flitsen, een sprankelen. Als de golven van een springvloed kwamen ze opzetten, spatten uit, bedolven mij. En wat zij uitstortten in mijn gedachten, bleek juist dat heimwee naar de ijdelheid des levens te wezen, waarvan ik meende, dat Valentijn het uit me weg gezongen had: de weidsheid van een doorluchtige woning, de rijkdom van een pralerige tafel, waaraan ik uit zilver bediend en uit kristal zou worden toegedronken, een park, dat ik met marokijnleer geschoeid zou doorwandelen, en waar ik mijn blauw zijden vest en mijn mantel van duur Hollands laken, naast de witte weerschijn van een godenbeeld, in de spiegel van een vijver zou bezien; krijgsroem ook, de oorlog, de schansen, geblaf van kartouwen en veldslangen, de rivier, die wordt overgetrokken, mijn vaartuig, dat kentert, en ik dan aan wal zwemmend met de vlag tussen de tanden, en het planten van dat zegeteken op de casemat; maar bovenal toch die zucht, dat verlangen, Hèm nader te komen, van wie eens gezegd is:

zie, hoe het gelaat van de koning de zon is voor de hoveling, en ge zult het begrijpen wat het voor de heiligen betekent, om voor het aangezicht van God te staan; te behoren tot die weinigen en uitverkorenen, die niet kuis zijn uit kuisheid, noch uit dapperheid dapper, maar uit een subtiele berekening, een prachtig soort van ragfijn spel; met de schouders te duwen, te vleien: 'vergeef mij', de vriend te gebruiken, hem dan te verloochenen, de vijand daarheen te lokken, waar de kuil gegraven is, om eindelijk, met de steek in de hand en gebogen, te wachten op de gunstbewijzen van een meer dan goddelijke willekeur.

Zo bruiste de golf, en ze verblindde mij. Toen week hij, en de gloed der juwelen verbleekte. Het neen, de ontzegging; van mijn vlag zouden ze spotten, dat ik er een oud keukenschort, dat mijn vrouw nog bewaard had, voor gebruikte, en de koning zou de afkomst van mevrouw de Lingendres in het oor worden gefluisterd. Mijn val, mijn verbanning.

Maar dan weer rees de zee op en bedekte mij onder haar fonkelen. Ik kon haar niet missen, mijn liefste, begeerlijker leek ze dan ooit nog te voren, bevlekt door haar tooisel.

Was het wel nodig, – en bij deze gedachte moeten de demonen, die eenmaal om de ziel van de arme kluizenaar hebben gestreden, en die ik 's avonds in de schaduw met de weerschijn van het vuur zie dansen, in het spel zijn geweest – was het wel nodig het een voor het andere op te geven; als het om een keus gaat tussen twee appelen, lokken ze dan niet beide rood en schoon?

Het viel mij te binnen, dat er geen deur was, geen grendel, neen zelfs geen strohalm op de drempel van dat eenzaam slaapvertrek.

Trouwens, wie zegt daar, dat ik allang niet verwacht word, ongeduldig en met een beetje spot over bedeesdheid en eerbied, die een zonde tegenover de liefde zijn? En hiermee wordt een doffe en lichtloze kracht in mij wakker, een giftige damp,

een damp, een beneveling, en traag en zwaar als een moe dier, rijs ik op van mijn leger, en ga ik dieper de grot in, tastend in duister.

34

Beschrijft, hoe ik afdrijf van de eilanden der zaligen, en tussen gevaarlijke klippen aan land spoel

Toen ik uit de schaduw in de lichtkring trad van de walmende talkpit, zag ik Madeleen, die zich evenmin ontkleed bleek te hebben als ikzelve, het voorhoofd gefronst en de kin in de hand, op de dorre varens van haar legerstede zitten.

Verwonderd hief ze het hoofd op naar het gerucht, dat ze meende te horen, maar toen ze mij ontwaarde, sprong ze op. Ze staarde mij aan, de mond half geopend, en langzaam week ze stap voor stap terug. Tot aan de rotswand, en daar duwde zij de schouders tegen, drukte er de vingers in, alsof zij tot steen wilde worden.

'Frido,' smeekte ze.

Ik perste mijn mond op de hare, ik deed het als een roofdier, dat zijn prooi heeft gegrepen, en de kus van mijn blinde verdwazing was zo gloeiend, zo droef.

Ik voelde haar machteloos worden in mijn armen, ik trachtte haar op de bladeren neer te leggen.

Zij herwon haar bezinning, en God zij geprezen, ze ontglipte mij.

Haar vlucht toen, en ik, die vervolgde; de gang dan, de vlammen, haar ijlende schaduw, de mijne, de lauwe droppen van de regenbui, en de muur van duister, het kraken van takken, het bruisen der bladeren, mijn sprong en het grijpen, een plooi van haar klederen, een vlijmscherpe steek in de schouder, en tegelijk daarmede het bonzen van een niet-geziene boomtak aan de slaap, het struikelen, het vallen, de geur van de aarde, een roepen, angstig, uit de verte, waarop ik niet antwoorden kon, de nacht, de bezwijming.

Hoe lang ik heb gelegen, weet ik niet. Maar toen ik oprees, nog altijd de regen, nog de diepe duisternis.
Het bloed kwam langs mijn arm gedropen. Ik wilde terug naar de grot weer, verdwaalde, tastte, gleed uit over kronkelende wortels, moest in het slijk kruipen, en mij wringen door het kreupelhout.
Ik luisterde, riep haar. Geen enkel geluid dan de stilte.
Weer verder, een dwaaltocht van uren, misschien in een kring door het donker, en een even hulpeloos strompelen dwars door het zwart der gedachten, vertwijfeld, bevuild en verslagen, in een deerlijk snikken over Madeleen.
Toen het eindelijk schemerde, de bui week, en de zon een aarzelend licht werd aan de hemel, herkende ik de streek niet, en ook de weg niet, die naar het Westen zich omboog.
Aarzelend keek in het rond, mijn klederen waren gescheurd en bemodderd, de lichte schampwond van Madeleen's dolksteek bloedde niet meer, maar een mouw aan mijn lijfrok vertoonde een gat bij de schouder en een grote roestvlek tot de elleboog.
Eer ik mij een richting had gekozen, velde de uitputting mij neder. Echter niet voor ik, als een dier dat gewond is, instinctmatig mij onder de beschutting van een bosje dichte struiken had gesteld, gaf ik mij aan de sluimer gewonnen, en daar lag ik, juist zoals van dat kind wordt verteld, dat aan de rand van de afgrond in slaap is gevallen en door de zorg van een engel beschermd wordt, vlak met de dood aan mijn zijde, terwijl Valentijn, zoals mij dat uit latere berichten duidelijk geworden is, langs dezelfde weg, waaraan ik mijn bed had gekozen, maar vele mijlen verder naar de avond toe, met zijn gitaar op de rug voortstapte, uitweek, toen een ouderwetse, geelgrijze reiskoets, gemend door een schele koetsier in een versleten vuurrode livrei, en getrokken door twee schonkige schimmels, achter hem aanwaggelde; úitweek, de mond opende, om een schreeuw uit te stoten, doch hem tegelijk ook weer dicht deed,

toen hij het zich duidelijk gemaakt had, dat wij allebei samen toch veilig en wel in de grot waren geborgen, waarna hij het uit zijn gedachten probeerde te bannen, dat hij in de kamenier die in de karos naast een opgedirkt vrouwspersoon, bleek en met gesloten ogen, achterover leunde, Madeleen had herkend.

35

Hoe ik strijd voer met mijzelve, of liever met iemand, die mijn evenbeeld had kunnen wezen

Uit de slaap wakker te schrikken, en dan als in een nog veel wonderlijker droom de werkelijkheid binnen te tuimelen, ze zeggen, dat dit dikwijls de ondervinding van kinderen en minnaars is.

Ook mij overkwam het. Ik keek naar een belachelijk masker, dat mij over de struiken aangluurde, en mij uit wijd open neusgaten de adem in het gelaat blies.

Langzaam richtte ik mij op de ellebogen op, en onderwijl begon het tot mij door te dringen, dat het de duivel niet was, die mij aanstaarde, maar een witgebleste paardekop, en meteen ook herkende ik hem als dezelfde, die mij een paar dagen geleden de triomf van zijn spot in het oor had gehinnikt.

Behoedzaam kroop ik de heesters om, en daar vond ik hem liggen, de dood, aan wiens zijde ik daar juist vertelde dat ik heb gerust. Ook slapend. Hij had zich de steek over de ogen getrokken, maar ik kon mij in zijn klederen, de rijk gesmukte, kostbare, niet vergissen. Zijn rechterhand had zich opengevouwen, en het pistool blonk er naast in het gras. Ik raapte het op, en terwijl ik na stond te denken over wat nu volgen moest, liet het vierhoevig monster zo'n schallend gebries horen, dat mijn vijand ontwaakte, en naar het wapen tastte, dat hij niet meer vond.

Vloekend sprong hij op de voeten, en staarde tegelijk in de loop van zijn schiettuig.

'Twee vragen,' riep ik uit, 'en als je er niet dadelijk op antwoordt zal de derde door een stuk lood worden gesteld: Wie ben je, wat wil je?'
Dreigend loenste hij mij aan, en ik voelde een wee-makende weerzin voor een gezicht, dat, ik merkte het nu voor de eerste maal, het mijne zou kunnen wezen, wanneer er nog een paar jaren van wereldse vreugde en losbandigheid aan me voorbij zouden zijn gegaan.
'Ik ben de moor, die je uitgedaagd heeft 's avonds op dat feest,' mompelde hij gemelijk, 'ik ben de man, van wie je de getuigen van je deur hebt gewezen, en voor wie je op de vlucht bent gegaan, ook ben ik de vriend van een beledigde vrouwe, die mij haar gunst toegezegd heeft, onder voorwaarde, dat ik haar het bericht van een plotseling overlijden zou brengen.'
'Allemaal goede redenen voor een tweegevecht,' riep ik verwonderd, 'maar niet om achter de bomen op de loer te gaan liggen, als een Camisard, die een Jezuïet in het oog heeft gekregen.'
Waarop ik mijn bespottelijk rapier uit de schee trok. Alleen zijn onbehouwen lengte had het voor op het lichte, bliksemend vlugge wapen van mijn tegenstander.
Wij groetten elkaar met de blinkende lemmeten, en kruisten het staal.
De zon scheen; een bende spreeuwen was naar de toppen van de bomen opgevlogen, en ik had onder hun bevederde hersenpan de gedachten wel willen lezen, die zij tussen hemel en aarde neerzonden naar de vermakelijke danspassen van een soort vogelverschrikker, wie de verfomfaaide plunje in lappen om het lichaam bengelde, en van zijn partner, van wie de pruik in de lucht wipte.
Woedend werd ik aangevallen. Wel merkte ik spoedig, dat ik me zijn meerdere in de schermkunst mocht noemen, maar aan zijn kant was het voordeel, dat hij om een inzet van velden en vruchten, de reeks der seizoenen, van kussen en titels, van

vreugde, wijn en rijkdom vocht, terwijl mij de herinnering aan de belediging, die ik Madeleen had aangedaan, verlamde, en ik geredelijk bereid was, om er met mijn leven boete voor te doen.
De klingen zochten elkander, kletterden, vonkten. Twee heftige stoten, die op een duim na dodelijk waren geweest, pareerde ik mat en met moeite; een paar maal gleed ik uit op het vochtige grasveld, waarvan de bloemen en halmen bedenkelijk veel leken op een deken, waardoor ik straks zou worden toegedekt.
Toen beging mijn vijand de grofste der fouten, hij wekte de toorn bij een onverschillige op. Zeker van zege riep hij spottend:
'Ik vergat nog, als 't je blieft, doe mijn groeten zo dadelijk daarboven aan een lambenige vriend.'
Tiberius! En ik zag hem zijn arme, stuk geschoten achterlijf langs de weg slepen. Wild werd een drift wakker, een dorstig begeren, om een gehaat bloed aan het daglicht te brengen, stil en koud te maken wat bonsde van leven, en er bij te lachen, als een speler, die de twaalf ogen van zijn dobbelstenen telt.
Mijn spieren spanden zich, en ik trilde en flitste in de punt van mijn degen. In een wervelende parade ontwapende ik hem, en als hij met de handen uitgestoken naar zijn rijdier vluchtte, diende ik hem een dracht slagen toe met het plat van mijn wapen.
Ik haalde uit, om er een eind aan te maken, maar toen juist, alsof de hemel zich had geopend en de laatste bazuin schalde, werd er halt geroepen met een gebiedende stem; het hoofd omwendend ontdekte ik, dat wij omringd waren door ruiters.

36

Waarin ik mij opgenomen zie in de schoot der familie

'Claude,' schreeuwde mijn vader, terwijl hij vlug als een jon-

gen van achttien uit het zadel sprong, 'dus heeft die schoft van een struikrover de waarheid gesproken; God zij geprezen.'

En een ogenblik later omknelden mij twee krachtige armen, werd ik zo heftig tegen de knopen van een kamisool aangedrukt, dat de adem mij werd benomen, en schraapte een stoppelige kin, die in geen dagen het scheermes gevoeld had, tegen mijn wang aan.

Maar even plotseling tuimelde ik achteruit, teruggestoten, en wijdbeens in zijn geweldige rijstevels rees mijn vader dreigend voor mij op, zette met een nijdige ruk zijn grijsharige pruik recht, werd purper van woede, en overstelpte mij met een stortvloed van scheldwoorden. Een deserteur en een schunnige landloper, Absalom en Judas noemde hij mij.

'En nóg een mijnheer de Lingendres,' grauwde hij, met een zwaai op de hakken zich omdraaiend, mijn aanrander toe, 'waarlijk, twee waardige neven.'

'Wat?' riep ik verbijsterd: 'en waarom heeft hij mij dan als een sluipmoordenaar van achter de struiken drie keer een kogel om de oren doen fluiten, en waarom heeft hij mijn hond doodgeschoten, en mij zoëven een el of wat staal tussen de ribben proberen te schuiven?'

'Natuurlijk daarom,' lachte mijn vader boosaardig, 'omdat bij ontstentenis van Claude, mijn enig geborene, niemand anders dan deze mijnheer Victor mijn erfgenaam is.'

In een paar korte, met vloeken en dreigementen gepeperde zinnen vernam ik het ganse verband. Mijn oom, mijns vaders broeder, jaren geleden, om een of andere duistere geschiedenis, uitgeweken naar de Nederlanden, zijn dood kortgeleden, de terugkeer van zijn zoon, diens bezoek aan het kasteel Lingendres, waarna hij met een groet en een opdracht naar mij was gestuurd.

'Mijnheer de Pomponne, je zakboek.'

Over de hals van zijn paard buigend, reikte hij het mijn vader

toe. Die vouwde het op de knie uit, en krabbelde er met zijn schrijfstift haastig een paar regels op.
'Victor de Lingendres voor altijd geschrapt uit mijn laatste beschikking,' las hij luid.
Eerbiedig borg de intendant het dokument in het omhulsel van wasdoek, dat ik maar al te goed kende, en tegelijk keerde mijn vader zich driftig naar de onterfde bloedverwant.
Die stond daar doodsbleek met de lippen op elkaar genepen, de degen in de hand.
'Voort,' riep de ander, 'en wie je binnen vijf minuten nog in het oog krijgt, geef ik het recht, om je met de rijzweep te bewerken, als een schurftige hond met de knuppel.'
En hierbij wees hij op zijn zes grijnzende knechten.
Een seconde later toonde ons de booswicht zijn in de galop dansende rug, doch voor hij zich achter het kreupelhout onzichtbaar gemaakt had, stak hij een dreigende vuist op.
We zullen hem nog terugzien, heb ik toen voorvoeld.
'Opstijgen,' werd er geroepen.
Een van de pikeurs hield een reserve-schimmel bij de teugel vast. Die bleek voor mij bestemd te wezen. Dadelijk zetten wij ons in draf. Aan mijn rechterzijde reed mijn vader, grimmig en recht als een krijgsman, de steek in de ogen gedrukt; aan mijn linker mijnheer de Pomponne, rustig, strak en onbewogen, met zijn door rimpels en littekens beschreven gezicht, en als een haag daaromheen de gewapende mannen.
'Vader, vergun mij, dat ik U een verzoek doe, en een vraag.'
Er werd nors en kort geknikt.
'Genade voor de dief van mijn plunje, die mij mild behandeld heeft, en dan – welk besluit is over mij gekomen?'
'Goed,' sprak mijn vader, 'de boomtak, die ik voor het hangkoord al had uitgekozen, zal ik van groen eerst nog bruin laten worden, en wat jezelve aangaat, het liefst liet ik je trouwen, morgen aan de dag. Maar er moet eerst nog ergens een knoop worden losgebonden, en daarom ben ik van plan, om

je voor alle zekerheid, de tijd van nu tot aan dat huwelijk, tussen vier deugdelijke muren en achter een venster, met een getralied kruis er voor, te laten zoek brengen. Zie dit eens.'
Hij haalde een brief uit zijn zak met een zegel gesloten.
'Hier heb je een lettre de cachet, welke in blanco is gesteld, en die ik van mijn vriend, de luitenant-generaal van politie, heb gekregen. Ik denk daar jouw naam op in te vullen. En nu heb ik genoeg van je stem gehoord.'
Zwijgend draafden wij voort, de kale, grijze, godverlaten weg lag eindeloos voor ons, en bij elke doffe hoefslag werd ik onherroepelijk een paar schreden verder van Madeleen en mijn verspeeld geluk gevoerd.

37

Van een bekend toneel, waar ik ten tweeden male in dezelfde rol optreed

'Vervloekt,' riep mijn vader, terwijl hij zo diep uit het zadel naar beneden boog, dat aan de andere kant de spoor van zijn rijlaars mij in de kuit prikte.
Zijn paard hinkte, het was een hoefijzer kwijtgeraakt.
Uren lang hadden wij al over de eenzame, stoffige landweg gereden, en nu daalde de avond in een diepe, tedere kleurenbloei. De omgeving was weelderiger geworden, grazig en glooiend, en aan mijn rechterhand blonk de gloeiende robijn van een breed water. Als over de heuvelen aangezwaaid, raakte mij de herinnering aan van een betovering, tezamen met de echo van een lang verruist wijsje: 'Kalm Cupido, daar is geen haast,' en ik had moeite om mijn tranen te bedwingen.
'Bij het eerste het beste logement zullen we af moeten stappen,' waarschuwde mijn vader mijnheer de Pomponne, 'geen mijl meer houdt mijn vos het uit.'
Wij stoven een bocht van de weg om, een bemost pannendak puntte op uit het groen van de bomen, en dadelijk had ik de herberg aan het meer herkend.

De waard begroette ons, welgedaan en zwaarlijvig, eerbiedig de muts in de hand houdend. Verwonderd staarde hij mij aan, mijzelf en mijn gehavende plunje, en liet de ogen over het escorte van de gewapenden gaan. Hij deed, of ik hem vreemd was, hoewel ik meende, dat hij mij heimelijk een teken heeft gegeven. Echter kan ik mij daarin vergissen.
Mijnheer de Pomponne deelde zijn bevelen uit.
Voor ons drieën werd er in het prieel gedekt, voor de knechten in de gelagkamer, en telkens bracht ons een windvlaag het rumoer van luidruchtige vreugde. De trossen van de wingerd, nog bleek toen ik hier voor het eerst had gezeten, waren nu donker geworden van rijpheid. Ik kruiste mijn armen op de tafel, en dacht aan de hand, die daar in de mijne gerust had, zo licht als een veder en kloppend als een angstig vogelhart. Maar ditmaal werd de bank, waarop Valentijn en Madeleen hadden gelachen, gezongen, van het ene einde tot het andere breed en gewichtig door mijn vader ingenomen; zijn harige vuisten lagen gebald naast zijn soepbord, zijn steenrode gezicht werd bevlamd door de brand van de avond.
Nadat hij geruisvol de neus had gesnoten in een vlag van een zakdoek, begon hij met mijnheer de Pomponne een levendig gesprek over een betwist stuk grond.
Onderwijl werd door de waard het eten opgediend. Toen hij zich vooroverbukte om de beker vol te schenken, fluisterde hij mij: 'van de wijn niet drinken,' in het oor.
Hoewel ik zijn bedoeling niet had begrepen, maakte ik van een ogenblik, dat mijn beide tafelgenoten dieper dan ooit in hun berekeningen leken gewikkeld, gebruik, om de inhoud van mijn kroes op de grond uit te storten.
Het duister viel, de lampions werden ontstoken, mijn vader deed zich overvloedig te goed aan de dampende spijzen, en de wijnkruik ging rond.
Onder het nagerecht streek hij zich geeuwende over de ogen. 'Ik krijg slaap als een beer in de winter,' gromde hij, 'het is

ook een zwaar dagwerk om een eigenwijze papegaai, die uit zijn kooi is gebroken, opnieuw aan de ketting te leggen.'
En hierbij gaf hij mij een dreunende slag op de schouder. 'Maar verder geen kuren, ik zorg voor een man op je drempel vannacht en een man naast je bed.'
Toen wij de taveerne inliepen en de trappen opklommen, hij een beetje onvast op de benen, voegde hij daar nog gemoedelijk aan toe:
'Zodra je getrouwd bent, zal er een feest worden gegeven, waarop je ons allemaal van je avonturen vertelt.'
Dezelfde kamer, op het meer uitkomend, werd mij aangewezen.
De rijknecht, die het andere bed moest beslapen, ontkleedde zich zwijgend en verlegen in de donkerste hoek van het vertrek. Achter mijn deur hoorde ik een zwaar lichaam zich uitstrekken.
Ik legde mij neder en de maan scheen op mijn dek. Madeleen was bij mij in mijn gedachten, maar naast haar ook de minauderende schone, afschuwelijk met haar opgetrokken schouders, mevrouw de Lingendres, van wie ik bij het afdalen van onze terrastreden de lievelingsaap draag, terwijl zij zich omkeert, en haar negerjongen, omdat hij de sleep van haar rokken niet hoog genoeg optilt, berispt. Mijn liefde, mijn huwelijk. Dat God mij vergeve. Naast mij ronkte de pikeur. Plotseling hield ik de adem in, luisterend.
De deur knarste open, ach Madeleen niet, door de nimbus van haar liefelijkheid omschenen, doch de waard slechts in zijn nachtgoed en op wollen kousevoeten.
'Het is maar een onschuldig kruid,' zei hij, spookachtig midden door een manestraal stappend, 'dat ik in de wijn heb gedaan. Morgenochtend zullen ze alleen maar wat doezelig uit de dekens kruipen, en niemand zal er aan denken, om mij te betrekken in wat er vannacht is gebeurd. Je zoudt die vent daar als een zwijn in de zij kunnen schoppen, zonder dat hij een wimper beweegt. De boot wacht beneden.'

Ik sprong van de strozak, dankte hem, en zwoer hem zijn hulp te vergelden.
Afwerend schudde hij het hoofd.
'Ik doe het alleen om dat meisje. Ze had het hart van een vrouw en het verstand van een manskerel. Als ik een vrijgezel geweest was, zou ik haar zeker tot vrouw hebben genomen, en dan zou ze de beste waardin van de streek zijn gebleken.' Hij zuchtte.
'Ik help je, omdat je haar uit de klauwen van een troep smerige schooiers gered hebt, en haar nu natuurlijk in veiligheid hebt gebracht. Ik hoop, dat je samen gelukkig zult worden.'
En hiermede verdween hij.
IJlings kleedde ik mij aan, maar niet in de lappen der eigene kleren, maar in de jas van de rijknecht, nadat ik eerst nog mijn klarinet, het pistool van neef Victor en mijn laatste gouden Lodewijk van bergplaats had laten verwisselen.
Daarna stootte ik het venster open naar de stil en blank doorstraalde najaarsnacht, en gleed behoedzaam langs de muur af in de diepte.

38

Van vondsten

Er wordt van wonderbare vondsten verhaald. Het stiefkind van de visser vindt de ring van de koning, als het de haak uit de keel van een grondeling trekt, het herdersmeisje ziet uit de rotsen puur zilver opwellen: munten met de beeldenaar van de moedermaagd bestempeld, de jonge man plukt een bloem, die geluk brengt, en de grijsaard stoot met de voet tegen de sleutel des hemels, ík echter vond een vogelnest.
De ganse nacht lang had ik door de bossen gelopen, verzelschapt enkel van de koude maan, zó droef en wanhopig, in zulk een afschuw voor mijzelve, zo oog in oog met de meedo-

genloze eenzaamheid en zo hulpeloos bezorgd over het lot van Madeleen, dat ik telkens het wapen van mijn moordenaar moest betasten, en mijn vinger aan de trekker lei.
Eerst toen de zon in het bedauwde loof begon te tintelen, raapte ik het nest op van de grond. Het lag onder een heester verborgen, beschut voor de regen. Ik geloof ook niet, dat het bebroed is geweest, want gaaf bleek het en door geen vlekje bezoedeld. Voorzichtig legde ik het neer op mijn handpalm, waar het lichter dan een herfstblad woog. Terwijl ik voortliep, bekeek ik aandachtig het nest. Tot een feilloos kommetje was het ineengeweven uit mosstengels, zilveren haren en blinkende grashalmen; de rand er van was met korstmos getooid. Het maakte mijn hand warm.
Met het hoofd diep voorover, elk sprietje beturend, ben ik zo uren, ja tot de avond, door het woud gegaan. Zie, nu begreep ik, hoe Valentijn zich in een vrucht heeft herschapen, en gekraaid heeft uit de gorgel van zijn gouden haan. Ik vlocht en ik weefde. Uit het bijeengewaaid stro van mijn vertwijfeling, uit het afval van mijn verdeeldheid, mijn zonde, las ik de aren tezamen, de pluizen, gaf er een vorm aan, en strengelde ze tot een klein bouwwerk in elkander.
Het vorderde langzaam, maar eer dat het schemerde, had ik toch iets goeds gereed, waarin een geboorte kon plaats hebben. Bovendien had ik onder de arbeid vergeten, dat ik een wapen bij mij droeg, waarmee ik mij het leven kon benemen.
Toen het donker eindelijk begon te vallen, en mijn weg mij langs een verlaten kolenbrandershut bracht, ging ik daar binnen en strekte mij uit op een strobed. Toen ik de ogen sloot, leek het me of ik Valentijn hoorde zeggen: hem, die met het argeloos hart van een kind en de heilige boeken in zijn ransel op reis is, kan niets overkomen. En ik sliep tot de morgen.

39

Waar sprake is van de wijnoogst en het paradijs achter het tuinhek

Een septemberdag, klaar, koel en pittig, met een glans van licht goud over de hemel en een weerschijn van brons over de bomen, en overal tegen de heuvelen drukte van de druivenoogst. De plukkers, de purperen trossen, de stralende morgen, een heilige drieëenheid van arbeid, vruchtbaarheid en zon. Op de landweg de vrouwen, Pomona's, tot de rand gevulde korven torsende, en langzaam ze volgend de roomblanke ossen voor weelderig bestapelde karren. Uit de hutten, de hoeven, het gezucht van de wijnpers, het gestamp in de kuipen, de geuren van de most. En dan nog de beker, die mij telkens gereikt wordt, omdat ik een zwerveling ben. Klinkt het vreemd mij te horen bekennen, dat ik weer moed vatte, het noodlot verloochende en op de staf der voorzienigheid steunde?

Tegen de middag naderde ik een dorpje met een spreeuwenzwerm op zijn torenspits.

Op een weide, terzij van een schaapskooi, hadden zich mensen verzameld, mannen en vrouwen, liggend en staande, in kleurige groepen, rond een spreker boven op een omgekeerde ton geklommen.

Toen ik dichtbij was gekomen, herkende ik in de redenaar Valentijn.

Geslagen van verbijstering en met een van blijdschap bonzend hart, mengde ik mij, achter zijn bultige rug, onder de toeschouwers en trok mijn steek naar voren, zodat zijn schaduw dieper mij over het gezicht viel.

Een krans van wingerdbladeren groende om zijn slapen, in de linkerhand hief hij een wijnkroes, met de rechter drukte hij een blond knaapje aan de borst: Silenus het Bacchuskind dragend.

Goddank, dacht ik, luisterend, dat er niet een of andere zwart-

rok of een dienaar van het gerecht in de buurt is, want er zijn wel onschuldiger ketters aan de bomen, waaronder zij hagepreekten, opgeknoopt.

'O, oogsters,' sprak hij met een luid schallende stem, en ik verdacht hem ervan, dat hij een beetje al te diep in het glas had gekeken, 'mijn vrolijke drinkers, blijhartige broeders, gelooft het toch niet wat de hanghoofden beweren, dat het paradijs is verloren, en stoor je ook niet aan kooplui en zeevaarders, die je op de mouw trachten te spelden, dat je er voor de evenaar moet omzeilen, en zoeken ergens in Guyana of Amerika. Heus, geen lange wandeling heb je nodig, om onder de appelaar te mogen zitten, moedernaakt zoals Adam en Eva gewoon waren.'

'Oho,' lachte een meisje, gebruind en de schoot vol druiventrossen.

'Met een mantel aan van zonnestralen, bedoel ik natuurlijk,' verbeterde zedig de speelman, en er werd gejuicht en geschaterd.

'Wil je die beek hier zien stromen, niet van de berg slechts, maar uit hemelse handen, wil je de wijnstok, behalve uit een karige aarde, ook nog op zien wassen uit het bloed van God, eigenlijk kun je daar het tuinhek wel voor doorgaan, dat je elke dag, knorrig en moe van je ploeteren, opent; er is maar één enkele schrede terzijde, één bijzondere voetstap voor nodig.'

'Maar hoe zet ik die dan?' vroeg ernstig een grijze, krom gegroeide landman, die vol aandacht opzag, of hij in een kerkbank was gezeten.

'Hij moet je geleerd worden,' verklaarde gewichtig mijn welbespraakte muzikant. 'Het is het beste dat je ter school gaat bij hèm hier,' en hij streelde de jongen op zijn arm over het korenblond haar, 'als iemand de weg weet, is hij het; regelrecht komt hij er vandaan, in een boom was hij geklommen, tuurde uit naar de Gihon en de Hiddékel, en had plezier over het spel van de leeuw en het lam aan zijn voeten.'

'Nu dat zullen we dan dadelijk maar eens proberen,' riep een jonge, kloeke moeder uit, terwijl ze het kind van de redenaar wegnam en het kuste. 'Valentijn!'
Van verwondering rolde hij met ton en al ondersteboven.
Tot troost werd ons beiden een beker geschonken, en nog een, een derde.
Ik vroeg hem waar zijn gitaar was gebleven, want ik miste die.
'Op zo'n oogstdag is een lied als de vonk in een kruitvat,' fluisterde hij voorzichtig, 'ik heb hem daar ergens onder de struiken verstopt.'
En hij ledigde zijn kroes tot op de bodem.

40

Over het reizen tussen twee vleugelen

Avond, de maan een honingraat en de sterren een zwerm bijen. Ik weet het niet, waarom wij tezamen met moeite een heuvel opzwoegen, maar vast staat, we doén het. Arm aan arm, om elkanders onzekere schreden te ondersteunen, klimmen we omhoog achter een vierbenige schaduw met twee gesticulerende armen en een uitwas aan de linkerkant.
'Valentijn,' zeg ik, terwijl ik over een kiezelsteen struikel, 'ik voel me zo licht te moede, of ik dadelijk in een drop van de melkweg zal veranderen. Niets is gemakkelijker dan om van gedaante te verwisselen. Gisteren was ik een vogelnest.'
'Geluk er mee,' zegt mijn makker, me tevreden op de schouder kloppend, 'ook mijn bult voelt aan als de dekschilden van een goudhaantje, straks komen een paar vleugels te voorschijn.'
We hebben de top van de heuvel bereikt, en het feestelijk gezang van de oogsters klinkt ver weg en vager.
'Daar trekken de vogels,' wijst mij Valentijn, en werkelijk zie ik die pelgrims der sferen langs de lichte banen van de hemel gaan, in paren, in groepen, voortjagend, opverend, talrijk als een legerschaar.

'Laten wij het wagen,' fluistert mijn makker mij in het oor, 'er is slechts een leegte van willen, een stilte voor nodig, en dan je liefde, die zich losrukt, zich omschept. Daar heb je de zwaluwen, kom dan!'

Verblind sluit ik de ogen, een windvlaag, een duizelen, en plotseling suis ik op een bries mee tussen twee puntige vleugelen, sturend met de spits gevorkte pennen van mijn uitgespreide staart. Valentijn vliegt naast mij, en overal rond ons de duizendtallen onzer tochtgenoten.

Het wemelen der sterren, de aarde beneden, het schild van de maan op het water, de maan op het lover der wouden in een sneeuwwitte bloesem, de maan voor de vensters als het dromend gezicht van een kind; de heuvelen, de velden.

Een ruiker van licht dan, en we dalen om te rusten midden op de stad neer, waar de domkerk een kruis vormt, en ik zoek mij een plaats op de aureool van een heilige, en Valentijn op de punt van het zwaard van een aartsengel.

Nu voort weer in de roes onzer snelheid. Mijn hart klopt, en er is een muziek in mijn snorrende wieken.

Dikwijls ben ik uit mijn bed gesprongen, of het leven zelve buiten onder de bomen mij geroepen had, en wie kent die zalige haast niet, als ons kussen beloofd zijn; maar hoe traag en hoe mat lijkt me dat alles, naast die koorts, naast die gloeiende dorst naar het Zuiden.

Hoger heffen zich de bergen op. De kou van een sneeuwveld, het flitsen der gletsjers. Het minderen der sterren. Nu zingen mijn makkers en hun vlucht wordt tot een dans. Diep in de dalen de bruisende beken, donkerder groenen de gaarden; het zilveren waas van de zachte olijven; een warmte en een reuk van specerij stijgt op. Dichter scheren wij langs tuinen, langs akkers; deuren en vensters gaan open, en we kunnen het jubelen, dat ons verwelkomt, verstaan.

We bereiken de zee nu, blauw als een bloem tussen koraalkleurige rotsen. Een meeuw in de lucht, en een zeil op het

water. Langs een steenpad zie ik een ezeltje klimmen, dat met fruit beladen is. En dadelijk verruil ik mijn vederen voor een grauwharige huid. Ik ben het lastdier, en Valentijn, die een bultige meloen wordt, pompoenen, korven druiven, manden vijgen, alles ineen, weegt op mijn rug en schuurt langs mijn flanken.
Met de kleine hoeven zoek ik een steun in de spleten van de bodem, en beweeg mijn lange oren heen en weer.
'Valentijn,' smeek ik, 'druk wat minder op mijn kruis.'
Hij geeft me geen antwoord, en daarom keer ik de kop om en pak met mijn vlezige lippen een vrucht beet.
Op hetzelfde ogenblik word ik onthaald op een dracht stokslagen, mijn magere knieën knikken door, mijn hongerige buik rommelt, de zon brandt en de felle vliegen steken mij. Zo voel ik de moeiten des levens. Ik troost mij met een distel, die ik afpluk langs de weg. Twee zaadpluizen waaien er af en naar boven; de ene ben ik en de andere is mijn makker.
Een luchtstroom, naar het noorden blazend, zuigt ons mee. Tegelijk schrik ik wakker. Het is nog donker op de heuvel, midden in de nacht. Naast mij wrijft Valentijn zich de ogen uit. 'Dat komt van dat brouwsel der druiven,' moppert hij.
'Ja,' zeg ik verbijsterd.

41

Uitweidingen

Alles wat de roes van de oogstdag mij had doen vergeten, stortte zich over mij, en dat des te donkerder onder de glans van de sterren. Ik verborg mijn gezicht in de handen en snikte als een kind.
'Kom, kom,' zeide Valentijn rustig, 'laat me je biecht horen.'
Ik vertelde.
Maar dit werd het ergerlijke, dat mijn praatzieke makker de woordenvloed van mijn hartstocht telkens met wijdlopige uit-

eenzettingen onderbrak, en zó wat ik als een noodlottig treurspel wilde beschrijven, in iets nuchters veranderde, dat iedereen had kunnen overkomen, en dat misschien zelfs met een blij einde kon worden bekroond. Ik denk, dat de gist van de most, die hij zo ruimschoots had genoten, hem nog door het brein gemousseerd heeft. Hij begon er al dadelijk mee om mij in de rede te vallen, toen ik de schrik beschreef bij het ontdekken van de kleinodiën.

'Fridolin, mijn zoon,' sprak hij, 'als jou hierna nog een hele reeks van onaangenaamheden geplaagd heeft, dan vind ik, dat je ze allemaal hebt verdiend. Wanneer je liefde waarachtig geweest was, had je eerst nog een paar honderd mogelijkheden moeten aanvaarden, voor je ook maar de minste schaduw van een argwaan had geduld. Je had er mee kunnen beginnen om te geloven, dat een aanzienlijke dame aan Madeleen een opdracht had gegeven, of dat ze zelf een vermomde prinses was, en je had er mee kunnen eindigen, om als een onomstotelijke waarheid aan te nemen, dat een kobold zijn schatkamer voor haar geopend had, of dat een engel haar met een bruidsschat uit de hemel bedacht had. Ga nu maar verder.'

Ook weer stoorde hij mij, toen ik van het vergif sprak dat de sieradiën mij in de ziel hadden gedruppeld.

'Daar moet je voorzichtig mee wezen, mijn jongen,' waarschuwde hij gewichtig, 'het is zeker, dat als de duivel een onschuldige maagd wil bekoren, hij haar een parelsnoer om de hals hangt, of een boot van robijnen tussen haar borsten doet blinken, ook kan je gelijk hebben, als je opmerkt, dat een drinknap, in liefde gesneden, meer waard is, of een snaar, die een zuivere klank geeft; maar stel je zo'n oude, eerwaardige jood voor in Holland, die zich over zijn werkbank buigt. Denk aan de meesterlijke slagen, waarmee hij het juweel klooft, en hoe vlekkeloos de stenen met hun eigen gruizel worden geslepen. Verdiep je in de hamer, die door de grijsaard wordt gebruikt, en hoeveel mensengeslachten van spiernaakte

wilden er duizenden jaren geleden voor nodig geweest zijn, om er een eerste schets uit een stuk hout en een vuursteen van te ontwerpen, om niet eens te spreken van het slijpbord, èn hoeveel hemelse gedachten en ongelofelijke vondsten daaraan zijn ten koste gelegd. Zo moet je de dingen bekijken, en dat zal je zo'n vreugd geven, dat je dáárom alleen al op je sterfbed zult kunnen verklaren, dat je leven een wonder is geweest.'
Nog verscheidene malen hinderde hij mij met zijn onmogelijke uitweidingen, ik ben ze vergeten, alleen herinner ik me nog, dat dìt door hem ten beste werd gegeven, in verband met de aanslagen van neef Victor, mijn vijand:
'Dank God op je knieën, dat zijn kogels uit zulk een min allooi van metaal waren gegoten, en dus geen macht over je ziel konden krijgen. Dat was je behoudenis.'
En van mijn vader zeide hij:
'Ik meen, dat je me vroeger verteld hebt, dat hij in ongenade is gevallen en van het hof is weggestuurd. Rechtvaardiger zou het geweest zijn, als overal waar hij voorbijreed een dubbele haag van hovelingen zich aan de kant van de weg had geschaard, met de veren van hun steek in het stof slepend en de ruggen gekromd als mijn bochel.'
Toen ik eindelijk in stukken en brokken mijn berichten bij elkaar had gebracht, en er met een zucht van verlichting een eind aan gemaakt had, riep Valentijn hartelijk:
'En nu een verrassing: Madeleen ben ik tegengekomen.'
'Wat?' schreeuwde ik opspringend, terwijl ik mij bijna dreigend tot mijn makker keerde.
'Ja, in een reiskoets, maar omdat het mij onmogelijk docht, heb ik haar door laten rijden, een ouderwetse, geelgrijze reiskoets, gemend door een schele koetsier in een versleten vuurrode livrei en getrokken door een paar schonkige schimmels, met een matrone in lichtblauwe zijde, die naast je vriendin in de karos zit, en dan de richting, die dat gedenkwaardige voertuig inslaat, is er ooit een gemakkelijker spoor om te volgen

opgegeven aan twee zulke manhaftige speurders als wij zijn? Maar we moeten bij nacht reizen. Je begrijpt, dat je vader zijn troep heeft gesplitst, en dat het nu overal hier zwermt van de ruiters. Ik ken de streek daar als de lijnen van mijn hand. Laten we dadelijk op stap gaan.'
Vlug aanstappend daalden wij de heuvel af. En zo begon dan die tocht in de koelte, de stilte, verlicht door de sterren, gekruid door de herfstgeur en schimmig bevolkt door de sprookjes van een smachtend hart, een wandelen, een peinzen, een luisteren, dat ik nooit vergeten zal.

42

Een duistere geschiedenis in de duisternis

Het is een beklemmende en tegelijk toch zo tedere gewaarwording, om in de nacht langs de wegen te lopen. Iedere avond gaan wij met de dood een minnelijke schikking aan, door ons aan zijn broeder, de slaap, over te geven. Maar weigeren wij, om dat verdrag af te sluiten, dan wil de donkere almachtige niet van ons aflaten, en moeten wij hem recht in het geheimzinnige gelaat zien.
Lang trokken wij zwijgend voort naast elkander, en mijn hart klopte sneller.
Toen onderbrak ik de stilte, door Valentijn naar de uitkomst van zijn tocht te vragen, en of hij het lot van zijn moeder had kunnen verlichten.
Hij schudde mistroostig het hoofd en zuchtte:
'Als je mensen wilt helpen, moet er altijd een plek zijn, waar je ze bij kunt aanvatten, zoals je een katje bij zijn nekvel pakt, of een duif bij haar vleugels. Misschien dat een heiland daar bij die hoeve een pad en toegang had gevonden, maar mij was het niet mogelijk. Ik moet nog wat afwachten en rijp laten worden. Wel ben ik bij Catharina geweest in Floreuse.'
'Bij Catharina?'

Ik dacht aan zijn gestorven liefste, die hem gekust had, toen hij een leeuwerik geweest was.
'Ja,' zei hij, een hand op mijn schouder leggend, 'dat zijn allemaal van die wonderlijke dingen, die je leven meer op het oud Frans van een of ander vergeeld legendenboek laten lijken, dan op een nuchter verslag van vandaag en gisteren. Toen ik daar ziek lag onder de pannen, heb ik je alles van mijn jeugd verteld, en ik ben er mee geëindigd om te zeggen, dat ik mijn gitaar aan de arm heb gehangen en de wijde wereld in ben getrokken. Doch zo eenvoudig was het niet. Maanden en maanden ben ik waanzinnig van leed en vertwijfeling, als de schim van mijzelve, door velden en akkers omgegaan. Misschien dat het ook een nawee was van mijn ziekte, maar ik zag toen dingen, die nog nooit door iemand zijn gezien.
Eens na een nacht en een morgen, dat ik als een stuk wild, waarvan het wijfje gedood is, langs de winterse wegen was gedreven, kwam ik bij een onbekende plaats aan, een oeroude stad, met haar luifels en puntdaken, haar kloosters en kruidtuinen en haar modderige straten die niet geplaveid waren. Het dreunde er en trilde er van klokkengelui. Opgewondenheid onder de menigte. Toen ik het gildenhuis langs liep, waar een paar stadsknechten, burgers en een troepje hellebaardiers, brede gebaren makend, beraadslaagden, verstond ik:
'Rechtvaardig, dat vonnis,' en een ander:
'Wie met een ketter gaat, blaast het vuur aan, waarin hij zal braden.'
Uit een donker zijslop rende een bende kleine jongens aan op blote voeten.
'Ze beginnen zo dadelijk,' jubelden zij, de handen opgestoken, 'ze beginnen zo dadelijk met branden.'
Bijna werd ik ondersteboven gelopen door twee jonge vrouwen; de een droeg een kind op de arm, van de ander was de halsdoek losgeraakt. Ik hoorde ze roepen:

'Ze hield hem verstopt in haar bed onder de strozak, hij is ontkomen, straks buiten de poorten waait hem haar as achterna.'
Machteloos werd ik meegesleurd, tot ik het marktplein bereikte, waar de houtmijt door de beul op elkaar werd gestapeld. Een dringen en vloeken. Een vendel geharnaste voetknechten, dat zich ruim baan maakte, en in hun midden een meisje, bleek en met gebonden handen, in haar armezondaarshemd, en een priester, die een kruisbeeld ophief, een barrevoeter, die er naast liep te bidden.
'Catharina,' schreeuwde ik.
De volgende ochtend werd ik wakker op een bed van het gasthuis.
Vol verwondering had ik geluisterd, ik wist niet wat ik moest antwoorden. Misschien speelde de speelman maar een spel met mij.
Toen wij een lange, rechte populierenlaan ten einde waren gelopen, en een vlakte zich uitbreidde, wees ik naar de Oostkant naar een perzik-zachte weerschijn aan de horizont.
'Ja, het wordt morgen.'

43

Waarin de zon schijnt op een bebloemde deken

De kleine herbergkamer, en een baan van de zon die dwars over mijn bebloemde beddedeken valt en mijn schoot vol stort met de stralende kleurigheden van een vervuld kinderverlangen. Recht kijk ik in het openstaande venstertje, dat een stuk blauw van de hemel in een lijst zet; een losgeraakte wingerdtak, purper, wuift telkens op een windzucht tevoorschijn, een duif is op het kozijn nedergestreken, en vertrouwt mij kirrend zijn behagen in de milde herfstdag toe.
In de vroegte zijn we hier al aangeland, en nadat we ons morgenmaal gebruikt hadden, is de waard, een vriend van

Valentijn, zoals alle schenkers van wijn en vreugde in de omtrek, met zijn vrouw en een half dozijn jolige kleuters om ons heen komen zitten.
Valentijn begon dadelijk zijn gitaar te stemmen en ik haalde mijn klarinet uit mijn jaszak. Terwijl een jongetje, alleen in zijn hemd maar, de ellebogen op mijn knieën, de mond half open, mij met zijn glanzende ogen in het gezicht zag, vingen wij aan.
O, welk een god de muziek is. Alles wat me gedrukt en bezeerd had, werd tot mortel vergruizeld, en boven op die bouwval trokken de cadansen en de tremulanten een vernieuwde wereld op, waar op iedere boomtak een vogel zat te zingen, van iedere toren een vlag wapperde, en alle gevels met guirlanden van rozen versierd waren.
Toen we hadden geëindigd, bood de herbergier voor nog een deuntje ons een beker morgenwijn aan; en ik die hem als vicomte de Lingendres geen blik zou waardig gekeurd hebben, wanneer hij met zijn muts in de hand mijn orders af stond te wachten, het dunkt mij een voorrecht om met een paar tonen een dronk te verdienen.
Onder het bewonderende turen van het knaapje blies ik weer mijn wangen op, en liet de ogen boven het koerende hout uitpuilen.
En hier lig ik dan nu op de slaap te wachten, maar om midden op de dag met mijn wang op een kussen te rusten, komt mij even vreemd voor, als om bij nacht langs de landen te dwalen. Madeleen, Madeleen, zo gonst het door mijn gedachten, gelijk de klokken moeten geluid hebben in dat oude stadje waarvan Valentijn mij verteld heeft. Ik geloof, dat ik het nu beter begrijp wat hij met zijn geschiedenis bedoeld heeft. Ook mijn liefste heeft altijd geleefd en is telkens gestorven en zal in eeuwigheid bestaan.
Bij het uitkleden heb ik voorzichtig mijn hemdsmouw, die donker van een vlek geronnen bloed aan mijn arm gekleefd

zat, losgeweekt. Zoals ik vermoed had een lichte schram, een onbeduidende wonde, die al bezig is te genezen. Ik heb er de lippen op gedrukt, en het leek mij, of een mond de mijne kuste. Ik weet het zo zeker, wij zullen haar vinden, zij zal mij vergeven, en zonder verwijl zal ik haar trouwen. En hierbij denk ik voor de eerste maal aan de pastoor van Floreuse, die mij zijn hulp heeft aangeboden. Ook het bundeltje edelgesteenten werpt nog een seconde zijn glans in mijn dromen, doch alleen om mij voor altijd in het brein te prenten, dat er niet, zoals Valentijn gezegd heeft, honderden mogelijkheden kunnen aangevoerd worden, om hun bestaan te rechtvaardigen, maar duizendmaal duizend.

Warm groeit mijn verlangen, de duif kirt, de wind streelt door de ros-bruine wingerd als door het haar van een meisje, de zonneschijn tintelt en ik, ik ben twintig, – een fleurige tuil dit tezamen – en dát, terwijl buiten langs bossen en akkers vol ijver gezocht wordt naar een man in de vaalbruine jas van een rijknecht, alleen maar, om hem, gevangen genomen, naar een andere wereld te voeren, waar hij moet huwen met geen mens maar een erfgename, waar hij zijn toch al overvloedige bezittingen tot een nog grotere hoogte moet opstapelen, waar het de kroon op zijn werken zal worden, om voor een plechtstatige pop met een krulpruik te buigen, en waar, zoals een wijsgeer dat uitdrukt, zijn deugden niet anders dan zijn vermomde ondeugden zullen blijken te zijn.

Ik glimlach meewarig. De zon trekt zich bescheiden terug van mijn deken, een bromvlieg zoemt zijn slaaplied langs de wanden, en ik verzink in een diepte van niet-zijn.

Lang moet ik zo hebben gelegen, want als ik eindelijk wakker schrik van een hagelvlaag van spotternijen, door Valentijn mijn raam ingeblazen, merk ik dat de schemering begint te vallen.

44

Van de stad, waarheen we op reis zijn, en mijn twijfel over haar bestaanbaarheid

Wij liepen langs een stil, breed water met de maan in de rug. Het struikgewas langs de oever aan de overzij zag er vormeloos uit van saamgeklompte schaduw, doch het weerspiegelde zich zo helder en feilloos getekend, dat ieder blaadje van de omgekeerde beeltenis zichtbaar was.

'Waar we morgenochtend aankomen,' zeide Valentijn, 'zullen we misschien al iets over de geelgrijze reiskoets kunnen horen,' en een ogenblik later hijgde hij:

'Frido, in godsnaam genade.'

'Op voorwaarde, dat je me schadeloos stelt met het vervolg van je geschiedenis,' gaf ik bescheid, terwijl ik mijn stappen verlangzaamde.

'Goed,' sprak hij, 'hoewel er niet veel meer over is om te berichten. Nog dikwijls ontmoette ik zo Catharina binnen oeroude muren vervuld van angsten en vernietiging, zeker omdat een demon, die door mijn vertwijfeling macht over mij had gekregen, mij er heen had gebracht. En telkens moest ik zelf een droevig samentreffen met een tijd lang roerloos liggen op een gasthuisbed bekopen.

Toen, plotseling, brak de lente aan, een late lente met bloesem, jonge blaadjes, weergekeerde vogels en alle vlinders tegelijk. En terwijl ik vergezeld van mijn speeltuig langs de wegen dwaalde, vond ik de stad in de verte, terwille waarvan ik de hoeve had verlaten, en mijn geliefde dieren, mijn bloemen, mijn vruchten en Catharina's graf de rug had toegekeerd.'

'Frido,' onderbrak hij zijn eigen verhaal, 'als je niet inbindt, houd ik me stom als een vis op het droge.'

Een beetje gemelijk gehoorzaamde ik, waarop hij vervolgde:

'Als ik je er een beschrijving van geef, hoe ik de poort, die met rozetakken versierd was, op een warme, stille avond binnen

wandelde, dan moet je begrijpen, dat ik de weg er heen nooit had gevonden, als ik de heilige boeken van mijn Hugenotische voorvader niet in mijn knapzak had geborgen, en ze mij als landkaart en reisgids hadden gediend. Dank zij hun aanwijzingen mocht ik nu met de versleten schoenzolen een plaveisel betreden zo tintelend, dat het me toescheen, of ik over een door zon beschenen water liep, en mocht ik mijn verregende steek afnemen voor mannen en meisjes zo liefelijk en lichtend, dat zelfs een muzikantentong begint te stamelen, wanneer hij over ze vertellen moet.

Door de geopende deuren riepen ze mij de huizen in. Ik werd er als een lang verwachte broeder ontvangen, en zodra ik gespeeld had, was er tussen mij en mijn toehoorders een eeuwige vriendschap gesloten.

Natuurlijk vloeide daar, gelijk er staat geschreven, de stroom des levens onder de gewelfde brugbogen, en groeide de boom aan de oever, met de twaalf roodgouden vruchten van een gezegend zielejaar; maar bovendien was er een warmte in het hart wakker geworden, die je met geluk overstelpte, alsof je in de hemel te gast was gekomen, en die het je, wanneer je 's morgens het hoofd van het kussen ophief, niet eens nodig maakte het venster te openen, om alle vinken en lijsters in je bloed te horen jubelen, de bloemen er te zien opengaan, de zee er te voelen bruisen, en het blauw er over te weten heersen volgens de wetten der gelukzaligheid.

Spoedig daarna vertrok ik uit die stad, maar het wonder was, dat ik haar toch niet achter mij hoefde te laten. Want als ik weer een nieuwe plaats van bestemming bereikte, en van uit de verte de brokkelige wallen zag oprijzen, en een gepruikte schildwacht bij een vermolmde ophaalbrug op post zag staan, ging ik toch altijd weer een poort door die uit een kostbare parel was vervaardigd, en zong ik op het marktplein, nadat ik mijn gitaar had gestemd, voor de zusters en zonen van goden.'

Hier zweeg hij, en terwijl wij zo voort liepen, mijmerde ik over

zijn woorden na. Ik wilde hem naar aanleiding er van een vraag stellen en zeide:
'Valentijn, en dan de werkelijkheid?'
Omdat ik vergeefs op een antwoord moest wachten, herhaalde ik wat ik had gevraagd. De stilte deed mij opzien, en nu ontdekte ik, dat ik moederziel alleen, midden op de weg die wit was van het maanlicht, als een bezetene achter mijn haastige schaduw aansnelde.
Uit het veld geslagen bleef ik staan, en riep luid de naam van mijn makker. De wind slechts door het kreupelhout. Mopperend ging ik terug op mijn schreden, en een heel eind verder vond ik hem tenslotte aan de wegrand zitten, met zijn knapzak open op de schoot.
'Ik heb het toch op moeten geven, Frido,' lachte hij, 'kom naast me, om het nachtmaal te gebruiken.'
Wij aten, en als wij gereed waren en hij zich de handen en de mond had afgewist, ging hij rustig met vertellen verder, alsof hij het had vergeten, dat een al te ongeduldig hart hem had gestoord:
'In die nieuwe steden en landstreken, waarvan ik de Columbus geweest ben, werd ik ook binnengeleid in wat ik de Catharina-gemeenschap genoemd heb. Vrouwen waren het, zoals ze ook in mijn heilige reisgids beschreven werden, waar ze de kemels aan de welput drenkten en de bruiden werden van aartsvaderen, waar ze nederknielden, om vermoeide voeten te zalven, of bij de springbron naar een goddelijk troostwoord luisterden.
De eerste, die ik zo ontmoette, was een al oudere moeder, die zorgde voor een hulpbehoevende zoon, dan ook de kantwerkster die je kent met haar kinderen en eindelijk haar zuster in Floreuse, die ik liefheb, zoals ik het Catharina heb gehad.'
'Zo,' zei ik peinzend, en dan viel me de vraag weer te binnen, die ik hem daareven niet had kunnen doen, en om mijn verzuim te herstellen, zei ik:

'Valentijn, en dan de werkelijkheid?'
'De werkelijkheid!' riep hij geërgerd en haalde medelijdend de schouders op.

45

Een strozak van gloeiende kolen en een vossegezicht in het trapgat

'Ja zeker,' roept de herbergier uit, 'een geelgrijze reiswagen, een scheelogige koetsier, die drie kannen cider door het keelgat laat glijden en een halve ham heeft verzwolgen, het nichtje dat er doodsbleek bij zit met haar rood bekreten ogen en geen stuk aanraakt van wat er op haar bord is gelegd, en dan nog de tante, het blanketsel meer dan een duim dik op de wangen, en de boezem bepoederd, als een heuvellandschap in de wintertijd. Het wegrijden, en de naam van de plaats van bestemming, die ik duidelijk verstaan heb, het voortwaggelen van het krakend vehikel en het deksel van een mand, bovenop de bagage tussen de achterwielen, welke opgelicht wordt, en waaruit mij een aap toegrijnst met de spotlach van satan, voorwaar een kwalijk riekende geschiedenis.'
Wij eindigen ons morgenontbijt. Het is halflicht, want nog in het donker zijn we aangekomen. Ik ben blij, dat het spoor niet is verloren, maar Madeleen's gezelschap staat mij niet aan.
'Ik voel me moe gedraafd als een afgemend strijdros, laten we slapen gaan,' zucht Valentijn.
Maar dan horen wij, dat alle bedden door gasten bezet zijn, van wie nog niemand is opgestaan. Op de zolder, hier vlak boven de gelagkamer, zijn wel twee strozakken, en als we dat voor lief willen nemen kunnen we daar rusten.
Wij hebben geen keuze en klimmen langs een ladder naar boven. Wij tillen het luik op, en laten het daarna weer dicht vallen. De vliering, een stoffig zilveren zonnestraal, die door

een handbreed venstertje tussen de dakpannen naar binnen komt schijnen, aan elk van de twee zijwanden matrassen tegenover elkander, geen huisraad, alleen een paar meelzakken, zo is de landkaart van ons nieuwe gebied.
Zwijgend kleden wij ons uit en strekken wij ons neder. Beneden mij, duidelijk hoorbaar door de reten van de gebarsten vloerplanken, het aanzitten van gasten, verschuiven van tafels en banken. Dan plotseling voel ik mij tot steen worden onder mijn versleten dek, want een stem dondert:
'Kaas, brood, eierstruif en een kruik cider, en wat U, mijnheer de Pomponne?'
Behoedzaam keer ik het hoofd om naar de kant van mijn makker. Te spreken waag ik niet. Als hij zich alleen maar een beetje onbehouwen van de ene zij op de andere gooit, of wanneer hij het soms in de zin krijgt, om naar me toe te lopen over de zuchtende zoldering, dan zijn we verloren. Ik zou hem door een teken willen waarschuwen, maar ik kan niets dan zijn bult in het oog krijgen.
'Niet dat ik het de melkmuil al te euvel duid,' schatert mijn vader, 'misschien zou ik het in mijn groene jaren nog erger gemaakt hebben, hoewel het me toch al een aardige prestatie toeschijnt, om eerst in de jas van een struikrover, en dan in het pak van een rijknecht zonder een duit op zak langs de wegen te schooieren.'
Het antwoord dan van mijnheer de Pomponne, alsof een jongen een stok in een bijenkorf heeft gestoken, een zoemen, waarvan ik geen letter verstaan kan.
Mijn vader met een vuistslag op tafel:
'Voor de duivel, zeg het toch ronduit, dat het juist dat gebrek aan tucht geweest is, dat mijn loopbaan in de war heeft gestuurd. Ik wil het je toegeven. Nu ik een oud man ben geworden, heb ik in leren zien, dat het leven een ceremonie is, waarin je moet meespelen. Het begint er al mee met je geboorte: de bakers, een troep medicasters, het doopmaal, de doopjurk,

bezoeken, geschenken, en een naam, waarmee je als een jong veulen voor goed wordt gebrandmerkt, zonder dat iemand om je toestemming heeft gevraagd. Je huwelijk dan verder, dat aanvangt met een aanzoek in gala, en er mee eindigt dat je plechtstatig naar het bed van je vrouw wordt gevoerd. Tot besluit dan je dood nog als kroon op de pompe: het sterfbed, de neven, de nichten, de rouwkamer, de lijkrede, de kaarsen, de sluiers, en een steen met je wapen waaronder je deugdelijk weggeborgen wordt. En tussen die drie statiën in, heel een warboel van buigingen, woorden die fluisterend of luid moeten gezegd worden, handkussen en strijkvoeten. Ik weet het, omdat ik die plichtplegingen zo weinig in acht heb genomen, versuf ik daar nu, als een gepensioneerde edelvalk, die in een roestige kooi zit opgesloten, vergeten en nurks, op mijn landgoed. Claude dus zal ik het inprenten, dat hij zich te schikken heeft. Desnoods met de zweep en de boeien.'
Mijnheer de Pomponne dof mompelend, niet te ontwarren.
Mijn vader het uitproestend van het lachen:
'Aha, die Mathilde d'Almonde, die feeks, en dat dekselse manwijf. Mijn pruik er af, als de jongen geen heimwee zal krijgen naar zijn cel en zijn tralies, als hij haar papegaai aandraagt achter een schone, die hem de baas blijft in streken en euvele listen.'
Mijnheer de Pomponne...
Mijnheer de Lingendres driftig en met een vuist tussen de rinkelende bekers:
'Dat hij geholpen zou worden? Nu maar dan zweer ik, dat zijn medeplichtige, wáár ik die aantref, me al de zure wijn van deze dagen, de taaie schapenbouten, en het stof van de wegen, dat ik in heb geslikt, zal vergoeden. Ik zeg je, dat ik de schobbejak tot de vrucht zal maken van de eerste de beste oude appelboom.'
Voorzichtig speur ik uit naar Valentijn, maar hij ligt roerloos, of hij rustig in slaap is gevallen.

Een schuiven van hout over stenen, een slijpen van voetstappen, en dan weer mijn vader, nadat hij luidruchtig gegaapt heeft:
'Wat? 's Nachts reizen en ons overdag laten zoeken? Maar zo zou hij in iedere herberg, waar wij onze intrek nemen, verborgen kunnen liggen? Te beginnen met deze. Wij zijn dan genoodzaakt, om de boel van de kelders tot de zolders te doorzoeken, met een degenstoot of wat in het dichtst van de hooiberg. Hei, waard hier, we zoeken een man in een vaalbruine lijfrok. Waar is hij? Iedere leugen wordt met een dracht zweepslagen betaald.'
Een prevelen.
Mijn God, denk ik, natuurlijk spreekt hij, uit angst.
Een stilte, en dan de trapleer, die met zware stap wordt bestegen.
Ik heb mij opgericht van de strozak en Valentijn heeft hetzelfde gedaan. Overal kijken we rond naar een uitweg, een plaats van verberging, maar we vinden geen enkele. Mijn makker schudt het hoofd, terwijl hij bedenkelijk de hand aan de hals legt.
Tergend langzaam wijkt het valluik open, maar niet het steenrode hoofd met zijn toornige krulpruik, maar het pientere vossegezicht van de herbergier verschijnt in het trapgat.
Hij maakt een gebaar, of hij een vlieg vangt midden in de vlucht.
'Weg,' roept hij, 'en dezelfde kant uit, waar jullie vandaan bent gekomen.'

46

Hoe naar een verloren kleinood gezocht wordt, en de hand terecht komt in een slangennest

Als in een korenwan worden we door elkaar gehutseld, onze benen hangen te bengelen, en het daveren van de bolder-

wagen verdooft ons de oren. Het licht staat laag aan de hemel, de dag neigt ten einde.

De ganse nacht lang zijn we op pad geweest, alleen de morgenuren hebben we geslapen en omdat ons doel zo nabij is, gebruiken we, alle gevaren trotserend, ook de middag voor de tocht. Vóór de nacht hoopten wij ons doel te bereiken. En nu heeft het geluk ons gediend: Een landman, door wie we op zijn lege hooikar mee zijn genomen.

Achter bij het krat zitten wij schouder aan schouder als twee papegaaien tezamen, en laten ons heen en weer hotsen op het wielengebots. We rijden door de kastanjelaan, waarvan het loof al geel is geworden, en die door de zinkende zon tot een troonzaal gemaakt wordt. Valentijn's hoofd schijnt beslagen met goud als het gezicht van een godheid en:

'Kijk,' roept hij, terwijl hij naar een boerentuintje wijst vol asters, waarboven een bijenzwerm is opgestegen, 'dat brengt me dat oude verhaal van die dichter te binnen, wie, toen hij nog een knaap was, de bijen, als hij aan een bosrand in slaap was gevallen, een honingraat tussen de lippen hebben gebouwd, wat zijn latere zoetgevooisdheid voorspelde.'

'En ík zat juist aan een andere held uit de oudheid te denken; Alexander de Grote, bedoel ik. Je weet, dat hem zijn leermeester Aristoteles vooral daarom op zijn tochten als dwarskijker meegegeven was, om hem voor de listen en de lagen van het vrouwelijk geslacht te waarschuwen en te behoeden. Als nu op een morgen de jeugdige veldheer uitspiedt van de tinnen van een paleis ergens in Perzië, ziet hij, beneden zich, zijn knorrige mentor met een paardebit in de mond op handen en voeten langs het tuinpad kruipen, terwijl een schone, die op zijn rug is geklommen, hem ment. Wat betekent dat liefde sterker is dan wijsheid en wapenen.'

'Ja,' schreeuwt Valentijn mij in het oor, 'sprookjes zijn een prachtige manier van geschiedschrijven. Als ik op mijn oude dag de wederwaardigheden van mijn bestaan moet vertellen,

dan zal ik mijn leven mislukt achten, als wat ik te berichten heb, niet op een soort van sage lijkt.'

Waarop ik de tijd niet heb, om antwoord te geven, want plotseling staat de wagen stil, zodat we bijna achterover tuimelen. De landman heeft zijn plaats van bestemming bereikt. We springen van de kar af. De boer draait zijn biet-rode kop om. Niets wil hij aannemen, geen dank zelfs.

Vanuit de verte horen wij het geklap van zijn zweep nog, waarmee hij ons een groet nazendt. Dan trekken wij de stadspoort binnen, en zijn hem vergeten.

Sinds hoelang al heb ik het gewoel van de straten gemist? Het wemelen, het gegons, het gezwatel, ik voel ze me als wijn naar het hoofd stijgen. De venters, de werklui, de wafelverkopers, alles roept, schreeuwt en tiert door elkander. Uit een kopersslagers-smidse weerklinkt het gehamer, uithangborden knarsen op de wind. Karossen en draagstoelen maken ruim baan door de menigte. Een haastige rok sleept langs mijn benen, en een waterdrager duwt mij zijn kruik in de zij. En dan nog het joelen der straatjongens, het giechelen van meisjes, wie een al te vurige blik in het bloed is gesprongen, en de luide stappen van een vendel musketiers. Daarover ligt een lichtglans van purper. Ik glimlach gelukkig, want de zekerheid, dat Madeleen hier ergens uittuurt door een venster, draag ik teder met me, als een vader, die warm ingepakt zijn kind naar huis brengt in de armen.

Valentijn trekt mij bij de mouw. Een zijsteeg. Een herberg, die we binnengaan. Voorzichtig schuiven we voorbij aan de drinkers: kooplieden, gildengezellen, beurzensnijders en straatslijpers. En als we tot bij de schenktafel zijn doorgedrongen, en daar een kroes landwijn besteld en hem geledigd hebben, doet Valentijn de waard zijn vragen over de reiskoets en haar rode koetsier.

De man geeft mijn makker een daverende slag op de schouder, en dan buldert hij het uit, een proestend gezicht naar zijn klanten toekerend:

'Naar tante Porfina gaat de reis.'
Een schreeuwen, een hoonlachen.
'Om je bochel in de bloemetjes te laten zetten?' schatert een rosharige spotvogel.
'Of is het je vriend daar, die bleekneus, wie het om een zacht kusje te doen is, een kusje en de rest? Ze zeggen, dat er een aardig kippetje in het nachthok op stok zit, dat juist is neergestreken,' krijst een verrafelde kantoorklerk.
En zijn buurman:
'Maar dat is geen lekker beetje voor de beurs van een speelman, daar zijn de gouden schaapjes van een markies mee gemoeid.' En een rinkelen van beker, en een kruik die stuk rolt op de tegels.
Valentijn hoor ik nog antwoorden, rustig, dat wij bij tante Porfina besteld zijn met de klarinet en de gitaar. En de waard duidt hem de weg uit. Dan lijkt het me, of de zoldering op mij neer komt storten, en ik, God geve voor eeuwig, onder zijn balken begraven zal liggen. Een hand grijpt mijn arm vast en klemt er zich als een schroef omheen.
De kroeg door. Naar buiten.

47

Over de gedachtenbeelden in het binnenste van een geelgrijze reiswagen

De geelgrijze reiswagen, ja, daarin zitten we nu.
Madeleen's hoofd leunt aan mijn schouder, en ik heb mijn arm om haar middel gelegd. Tegenover ons heeft Valentijn zijn plaats ingenomen en telkens als door het voorbijvliegend schijnsel van een winkellamp of een lantaarn, het binnenste van de karos verlicht wordt, zien wij een schim opdoemen van zijn genoeglijke Polichinellen-gezicht. De wielen daveren over het ongelijke plaveisel, de voegen kraken, de veren knarsen, en de ruitjes rammelen door elkaar.

Wijzelve zijn de enigen die zwijgen, want geen kan de ander verstaan. Des te roeriger gebaren zich mijn gedachten. In flitsen, in snelle tonelen, die na een seconde weer verwisseld zijn, herhaalt het zich in mij, wat zich daareven, in de spanne tijds van zeker het kwartier van een uur niet, af heeft gespeeld: Het donkere huis, waarvan slechts één venster verlicht is; Valentijn, die de klopper doet neerdreunen, de deur, die op een kier geopend wordt, tegelijk de noodkreet verweg daarbinnen, en wij herkennen de stem. Een ketting in stukken gesprongen en een scheelogig gezicht, dat met een vuistslag opzij wordt geschoven. De koppelaarster, gillend, beide handen opgeheven, in de flauw verlichte gang.

Haar laat ik aan Valentijn over, en ik ben het, die de trap opsnelt. Een lichtstreep over de drempel, een duw van mijn schouder. Een slaapvertrek en alle kaarsen aangestoken; Madeleen tegen de wand steunend, een man die bij haar is, een man, die ikzelf had kunnen wezen, als op die nacht van zinsverbijstering in het grothuis mijn prooi mij niet was ontglipt. Zijn eigen pistool, dat hem op de borst is gericht, en het wordt mij een wellust Lingendres, mijn vijand, met het uit de schee gerukte rapier de laffe rug te dorsen, zo deugdelijk als geen landman het ooit nog koren onder zijn vlegel gedaan heeft. Het portaal op, mijn rapier breekt in stukken. Een stoot, en hij tuimelt de trap af. Beneden blijft hij roerloos liggen, maar eer ik hem bereikt heb, springt hij op, vlucht de gang door, en met een slag hoor ik de voorpoort in het slot werpen. En dan weer Madeleen . . .

Hier wil blijkbaar Valentijn mij wat meedelen, hij buigt zich voorover, schreeuwt mij iets toe. Geen woord, dat ik verstaan heb. Meteen plompt een wiel in een kuil neer, en de speelman schokt achterover tegen de verroeste veren, die te voorschijn puilen door het gescheurde fluweel.

Ja, Madeleen, en het is haar kleine, half verlichte beeltenis, die voor de mijne geknield ligt, en zij kust mij de handen, en

smeekt mij om vergiffenis. En ik hoor het haar uitsnikken, dat zij waarlijk geloofd heeft, mij met haar dolksteek te hebben omgebracht. 'En om de verachtelijkste reden, waardoor de liefde ooit is beledigd,' bekent ze in tranen. Uren heeft ze naar mij gezocht en geroepen. 'En ik heb je bedrogen.' Maar hier nu ben ik het, die haar niet verder spreken laat. Ook ik heb geheimen. En natuurlijk, als we nu toch over de gebeurtenis in de grot spreken, ben ik dan niet duizendmaal schuldiger? Op mijn beurt vraag ik vergeving. Ze wordt me geschonken. We zijn beiden grootmoedig. We nemen elkaar in de armen. Er blijkt oneindig veel goed te maken, en telkens weer iets te verzoenen. En daarom is het maar goed, dat ik mij plotseling bij een blik op de gluiperig medeplichtige omgeving van mijn verantwoordelijkheid bewust word, en aan de demonisch begerige gelaatstrekken van neef Victor moet denken. Dit is dan ook de reden, waarom ik mij hier in het opflakkerende straatlicht, dwars door de karos schietend, zo terugvind in de herinnering, dat ik mij van Madeleen losmaak, en haar ernstig ten huwelijk vraag. Tegelijk ook onderscheid ik het weer, in een even bevreemden, dat ze terugwijkt, verstoord en verbijsterd, en zich op de bedrand nederzet, en 'trouwen?' mompelt ze, terwijl ze het hoofd op de borst laat zinken.
Daar staat ze weer plotseling opgesprongen, en haar gezicht is veranderd, verhelderd, beide handen heeft ze in de mijne gelegd. Ze ziet me in de ogen, en ik weet het dat ze bereid is, en dat we tezamen sterker dan alle gevaar zijn geworden.
Hand in hand gaan wij de trappen af. In de gang zijn het Valentijn en de koppelaarster, die ons staan op te wachten. Het wijf buigt zich tot de plavuizen voor ons neder.
'Mevrouw Porfina is zo vriendelijk geweest, om ons haar reiskoets aan te bieden.'
Dit van de speelman, met het gebaar van een hidalgo. De voorpoort, de schele koetsier, die het portier geopend heeft, en wij, die het vorig-eeuws voertuig in ons bezit nemen en er

achter elkaar inklimmen, of een tovenaar het zo maar uit het zwart van de nacht en een paar verdorde boomstronken voor ons in elkaar had gegoocheld . . .
Juist bolderen wij de Zuiderpoort door, en de ophaalbrug over. Nu zijn wij buiten, en het geraas is bedaard.
'Hoe was dat mogelijk, Valentijn?' vraag ik, mijn gedachten vervolgend.
'O,' lachte hij spottend, 'door een paar vicomtes in het vuur te brengen, een luitenant-generaal van politie, l'Hôpital, en een deportatieoord ergens aan de Mississippi.'
En dan buigt hij aandachtig naar voren, om Madeleen's geschiedenis te horen.
Ze heeft zich van mij losgemaakt. Rustig doet ze haar verhaal. Niet veel blijkt het, wat ze ons heeft te berichten. Hoe zij na haar zoeken, uitgeput en verslagen van wanhoop, aan de wegkant ineen is gezakt, en hoe zij in dezelfde reiskoets, waarin wij nu naar de liefste van alle vervullingen rijden, is wakker geworden, terwijl een onbekende haar een reukflesje onder de neus hield. Hoe ze zich willoos mee had laten nemen, hoe zij in een vreemde omgeving, waarvan de verdachte opschik haar nauwelijks op was gevallen, onverschillig had verder geleefd, totdat deze avond een onverlaat, doorgedrongen in haar slaapvertrek, de hand op haar gelegd had. Haar roepen om hulp toen, en plotseling . . .
Valt de lichtglans van de flambouw bij een tolgaarderswoning dwars door het portierraam, en zien we dat Valentijn is ingeslapen, knikkebollend in elkaar gezonken tot een hoopje dove alvergetelheid.
'En plotseling was jij het, o Frido,' en met een snelle zijblik naar mijn goedwillige makker, slaat ze mij de armen om de hals. En ik weet niet, hoelang onze kus duurde; maar de lente look er in op, het herfstloof viel er in neder, zeeën reisden we er in over, wij stierven er in en werden herboren.

48

Hoe er door een ruitje wordt gegluurd

'Halt, voor de donder!'
Met een schok staat onze gammele reiskoets stil. Flambouwgloed en een losbranden van vloeken, waar een snerpende stem bovenuit kijft.
'Mijn God,' zucht Madeleen, terwijl ze mijn hand loslaat.
Valentijn, die zijn hoofd door het portierraam heeft gestoken, trekt het weer naar binnen.
'Boeven zijn het zeker niet,' tracht hij ons gerust te stellen.
Het is een troep ruiters, die aangevoerd wordt door een wonderlijk soort van kleine kerel. Hij zit met zijn steek en zijn degen op een geweldig groot paard, als een sprinkhaan, die zich op een kameelrug laat meerijden.
Madeleen glijdt uit mijn armen. Valentijn rukt het portier open, en terwijl ik al mijn zorgen aan de bezwijmde geef, hoor ik wat ze buiten verhandelen.
'Wie zijn jullie?' piept de overslaande stem.
En Valentijn dan met zijn krachtig, metaalrijk geluid:
'Als het je aangaat, een trits muzikanten, die naar een nabijliggende jaarmarkt op reis zijn, ik, mijn makker en zijn vrouw. Zij is in blijde verwachting, die door dat optreden van jullie weleens tot een droevige ontknoping zou kunnen worden gebracht. Maar dan zweer ik, dat je, binnen een uur tijds, achter de tralies er berouw over zult hebben.'
En hiermee stapt hij, fier zijn bochel naar het toortslicht kerend, weer het voertuig binnen, en smijt het deurtje dicht.
Een ogenblik stilte, beraadslaging zeker. Dan worden wij helder door de weerschijn van een paar aangedragen fakkels verlicht, en door een van de raampjes zien wij een vuistgroot gezicht turen, gerimpeld als een overjarige goudreinet.
Het bloedrode geflakker stort zich over Madeleen. Roerloos ligt ze en ik schrik van haar. Haar mond is vertrokken, het wit

der ogen staart ons glansloos aan, ze lijkt me verwisseld, betoverd, een vreemde.
Bevelen, hoevengetrappel, en de bende trekt af.
Ook de karos zet zich weer in beweging. Valentijn snoert zijn knapzak open, hij haalt er een kleine fles uit, ontkurkt haar. Madeleen doet hij drinken, nadat hij haar lippen eerst bevochtigd heeft. Er vleugt weer kleur over haar wangen, en diep zuchtend rijst ze op.
'Waar zijn ze?'
'Doorgereden nadat er iemand met kraalogen in het hoofd van een half beurse appel naar je gekeken heeft.'
'O, als je wist, wat een wonder,' roept ze, terwijl ze haar hand in de mijne legt.
Valentijn blijkt dadelijk weer ingeslapen, en we vieren ons dankfeest tezamen. Fluisterend vertel ik haar dan van de hulp, die de pastoor van Floreuse beloofd heeft, en hoe ik hoop, dat hij ons trouwen zal. Verder breng ik verslag uit van mijn ganse reeks van avonturen, maar zó dat ik zorg draag, dat ze niet de vicomte de Lingendres, maar de zoon van de deurwaarder zijn overkomen. Toch verwijt me mijn geweten geen ogenblik, dat ik bedrog pleeg. Bèn ik in werkelijkheid dan niet de platzakke speelman, die zijn huis heeft verloochend, en er het dak van de hemel voor verkozen heeft, en is het geluk, dat ik nu aan het hart druk, niet uit een paar schone liederen en wat blijde accoorden tot een schone gestalte geworden, zoals Venus uit het zeeschuim opgerezen is?
Wat zou het haar zeggen, wanneer ik bekende, hoe ik eigenlijk genoemd moet worden? Zou de voorstelling niet vals zijn, die ik met 'Ik ben een edelman' zou hebben opgewekt? En zo kwam ik in mijn onschuld tot de waarheid, dat de waarheid de waarheid niet is.
Ook moet ik vrezen, dat ik de moeilijkheden, die mij benard hadden, bij mijn vertelling wat al te breed heb uitgemeten. Maar hier wil ik mij mee verontschuldigen, dat telkens als het

bloedrood vaantje van het gevaar werd gehesen, Madeleen het nodig vond, mij in haar omhelzing te verbergen, en ik dus dikwijls de noodvlag liet wapperen.
Valentijn slaapt door; en daarom verbaast het me, Madeleen op dezelfde zachte toon, waarop ze tot mij heeft gesproken, hèm te horen vragen, of wij misschien in de buurt van de grot komen.
Dadelijk, en dit verwondert mij ook, veegt de muzikant met zijn mouw een ruitje af dat is beslagen. De morgen schijnt al aan te breken. Er grijst een flauwe schemering.
'Alsof je het gevoeld had,' knikt mijn kameraad, 'we zijn er vlak bij.'
Hij laat de reiskoets stilhouden. Ik moet blijven om er op te passen, dat wat een tovenaar uit niets op vier wielen gezet heeft, niet even plotseling zich weer in het ijle verliest.
Samen dringen ze het kreupelhout binnen, maar niet voordat mijn makker zijn onuitputtelijke knapzak nogmaals heeft ontsloten en hij de roodgerokte voerman, hem hartelijk op de schouder kloppend, van een stevig ontbijt heeft voorzien. De schimmels, uitgespannen, zoeken zich langs de berm van de weg wat zij zo rijkelijk verdiend hebben, en ikzelf schik mij in een hoek van de kussens terecht.
Wakker word ik in het volle ochtendlicht van een wiel over een steen schokkend, en naast mij zie ik Madeleen zitten met haar donkere reismantel, die ze tot de kin heeft dichtgeknoopt, en op haar schoot het in een witte doek gebonden bundeltje, waarvan de kostbare inhoud mij in gedachte tegenschittert.

49

Van boeken, bloemen en hun hovenier

Ik wandelde met vader Nicol, de pastoor van Floreuse, onder een vlekkeloze najaarshemel door een bloeiende tuin, waarover de scheef gemutste schaduw van de toren zich uitrekte.

Immers ik had mijn intrek in de pastorie genomen en Madeleen bij Catharina, Valentijn's vriendin, achtergelaten, terwijl mijn makker zelve in de herberg van Jacobus logeerde. Aandachtig genietend dwaalden wij langs de paarsblauwe asters, de dahlia's en de zonnebloemen, en keken bekoord op naar dansende zweefvliegen, het bonzen van hommels en het buitelen van een vlinderpaar.

Voor onze voeten maakten twee Barbarijse windhonden hun sprongen, en op een zonnige schutting begluurde ons een fraai gestroomde Cyperse.

De pater, hijgend en zwetend, had de gescheurde soutane losgeknoopt, en met zijn blote, bruine nek, zijn opgestroopte mouwen, leek hij, zwaargebuikt en plantaardig, op de, voor de zielsrust van de dorpsgenoten gelukkig verminkte, Priapus, die ons op zijn voetstuk van hardsteen tussen het struikgewas toeglunderde.

Zelfbehagelijk wees hij mij het veldje, waarop hij in het voorjaar zijn tulpen geteeld had, de Belle Bruxelles, de Orientale, La Veuve, Agathe, en de witte Dorothee. Dan leidde hij mij langs de perken, waarin zijn lievelingsbloem, de anjer, had gepraald, om mij vervolgens naar de boomgaard te brengen, waar heel de oogst nog aan de takken hing. Hij reikte mij een rijpe appel, in het gras gevallen, en met de ogen half gesloten at ik die. Zijn bijenstand ook moest ik bewonderen, vijf goudgele korven, bruin om het vlieggat, zoetreukig, en in hun binnenst vol muziek.

Daarna plukte hij een ruiker, en bij iedere bloem, die hij afbrak, scheen hij, geestelijk gaardenier als hij ook was, zich een van zijn parochianen te herinneren, en vertelde mij er een blijhartige geschiedenis van.

De armen beladen met herfstpluk gingen wij het huis binnen. Wij brachten onze last naar de keuken, lieten het water boven een stenen bekken over onze handen stromen, en maakten het ons dan gemakkelijk in het studeervertrek.

Ik was vervuld van de vraag, die ik hem doen moest, maar die ik nog niet over de lippen kon dwingen.
Hij bood mij een pijp aan, en als wij de koppen gestopt hadden, en ze aangestoken, steeg de rook op naar de zoldering. Weer gonsde het spinrad in de nevenkamer. Nu wist ik, dat het pater Nicol's moeder was, die daar heur wiel deed wentelen, en, oeroude bewindvoerster, ons het wijsje van haar onverstoorbare roerigheid toesnorde.
Nog kreeg ik geen gelegenheid om mijn verzoek aan het daglicht te brengen, want de priester rees zuchtend op van zijn zetel, om mij zijn bibliotheek, die rond ons, van de vloer tot de zolderbalken, in brede rijen was tezaam geschaard, met de trots des bezitters te tonen. En het werd mij te moede, of ik opnieuw door een tuin wandelde, bloemen brak, en gulden raten uit de korven tilde.
'Ge zult me in stilte,' glimlachte de pater, 'wel bij een diefachtige raaf vergelijken, die zijn nest tot een voorraadschuur gemaakt heeft van oude knopen en zilveren lepels, maar zijn we niet allen bezwaard met de luimen en lusten der dieren?'
Boek na boek gaf hij mij in de hand. Hij begon met de kerkvaders, niet te torsen folianten: Augustinus de Godsstaat. Over de heilige Geest van Basilius den Grooten, Ambrosius' Exameron, Chrysosthemus' Commentaren, Hieronimus' Homiliën, de brieven van Ignatius van Antiochië, die hij aan zijn vrienden richtte, op weg zijnd naar zijn martelaarschap; het Leven van de zalige Matrina, door haar broeder Gregorius van Nyssa beschreven, Laktantius, Hilarius, Eusebius. Dan haalde hij een deel of wat, bestoft en beschimmeld, van de gnostici tevoorschijn: Simon Magus, Valentinus en Basilides, een wonderlijk soort kettersekte, die gelijk zou hebben gehad, dat de wereld door een duivel was geschapen, als het waar was, dat we hier niet anders dan bitterheid zaaien en leed konden oogsten. Vol piëteit sloeg hij een Virgilius voor mij open, die hij een bode gods noemde, door wie de Heiland aan is gekon-

digd; een deel van Livius hield hij tegen mijn oor aan en vroeg mij ernstig, of ik de dreunende pas der legioenen niet hoorde, het sein van de tuba, het juichen over zegepraal.

'En hier mijn confraters,' schaterde hij vergenoegd, twee banden tegen elkander kloppend, 'van de curé van Meudon dit, Cargantua, Pantagruel, en van Amyot dat, die een abt was, en Plutarchus vertaald heeft en bovendien nog Daphnis en Chloë, het lieflijkste juweel in de kroon van de schoonheid.'

Nog liet hij mij van de nieuwe La Rochefoucauld zien en La Bruyère's Karakters, ik kende ze beide, terwijl hij glimlachend mij aanwees, hoe hij Fénélon, de zachte, onschuldige, naast zijn vijand, de spraakgeweldige Bossuet, had gezet, als het lam naast de wolf in die kostelijkste der fabelen.

Eerbiedig betastte ik wat mij werd gereikt, ik voelde de koelte van het perkament aan de vingers, en het warme leven van het korrelig weke leder. Voorzichtig sloeg ik een blad om, las ik een zin na, of had mijn vreugde over slechts een enkel langs mij lichtend woord. Dit was een nieuw soort verheuging, en het gaf mij de voorsmaak van wat eens mijn liefste lust zou wezen.

'Maar luister nu toch,' riep mijn gastheer geestdriftig, en nadat hij zijn hoornen bril had opgezet, reciteerde hij uit Amyot's herdersverhaal, dat hij in de hand had gehouden, terwijl hij met de punt van zijn pijpesteel de regels bijwees:

'Amor is een god, mijn kinderen. Hij is jong, mooi en heeft vleugelen, waarom hij in de jeugd behagen schept, de schoonheid opzoekt, en de harten steelt, meer macht dan Jupiter bezittende. Koning is hij over de elementen, en de gesternten, heeft het bestier over de wereld, en leidt de andere goden, als gij, o herders, Uw geiten en Uw lammeren met Uw staf regeert.'

Haastig viel ik hem in de rede, vol warmte mijn bijval betuigend: 'Als de Liefde dan zó is,' riep ik in de stijl blijvend

van die pastorale regelen, 'dan moet ik U in Zijn naam een gunst vragen.'
'Spreek,' zei hij gelaten, zich in zijn krakende stoel neervlijend, de handen over zijn op en neer ademende buik vouwend, de dubbele kin in de borst drukkend, en met de ogen gesloten.
Ik vertelde hem alles; te beginnen met het huwelijk met Mathilde d'Almonde, een rijke erfgename, die ik zelfs niet eenmaal ontmoet had, en waartoe mijn vader mij dwingen wilde.
'Mathilde d'Almonde?' vroeg de priester, terwijl hij de ogen opsloeg.
'Ja, Mathilde d'Almonde,' en nu ging ik voort, om hem van mijn ontmoeting met Madeleen te verhalen, en ik eindigde ermee, om hem het verzoek te doen, of hij onze band wilde heiligen op deze wijze, dat mijn naam eerst voor het altaar zou worden genoemd, en dan zonder mijn titel.
Hoofdschuddend zag hij mij aan.
'Mijn jonge vriend,' zei hij, 'je begrijpt wel, dat iemand, die zoals ik van de bloemen houdt en de bijen, die vreugd vindt in dans, muziek en in liederen en die vaak een melodieuze zin, welke hem bij het bladeren in een boek getroffen heeft, een dag lang in de gedachten laat naklinken als de echo van een feestelijk klokkenspel, ook voor een zuivere liefde moet voelen, en terwille daarvan wel tot een kleine verkrachting van wet en recht kan worden gevonden. Maar dit is een zaak, die eerst rijpelijk dient overwogen, en in elk geval is het nodig, dat ik van te voren met dat meisje spreek. Natuurlijk dan met de belofte, dat ik zal verzwijgen, wat je niet gezegd wilt hebben.'
Waarna het mij niet meer mogelijk was nog iets in het midden te brengen; want hij had alweer een wichtige foliant voor mij opengevouwen, en op het jaartal onder aan het titelblad wijzend, riep hij fier: 'een wiegedruk!'

50

Waarin een snuifdoos openvalt, en over een kus wordt gesproken

Ik wachtte, mijn hart bonsde, ik plukte een bloem af, en wierp haar weer weg tussen de struiken; met grote stappen liep ik de paden van de pastorietuin op en neer.

De beslissing ging vallen. Madeleen was daarbinnen en sprak met vader Nicol over haar verzoek.

Een juichkreet, zijzelf op de drempel, knikkend, wuivend, en 'ja' riep ze, terwijl ze dwars over een bloemenbed sprong.

'Morgen?' jubelde ik verrukt. Lachend schudde zij het hoofd. 'En dan nog acht dagen.'

Ons huwelijk. Later hebben wij het onschatbare er van eerst begrepen, maar ook dat het zo zwaar is, om het de berg op te dragen, als de goudklomp uit het wonderverhaal. Nú vonden wij ons in onze verbijsterende blijdschap, als twee kinderen, eensklaps midden op het kale tulpenveldje staan. Wij maakten een zwierige buiging, vatten elkander bij de vingertoppen, voerden een pas uit, wendden, weken, naderden en negen nogmaals diep. Met slechts een bende zwart-rokkige kraaien in de boomgaard als toeschouwers dansten we onze vreugd uit in die menuet. Dan stak Madeleen een arm onder de mijne, en zo snelden we door een achterpoortje de eenzaamheid tegemoet.

'Ja,' zei ze, terwijl ze zich dicht tegen mij aandrukte, 'alles heb ik hem verteld, meer dan aan jou, Frido.'

Dit een beetje schuldbewust en bezorgd, waarop een breed gebaar van mij volgde, inhoudrijker dan de wijdlopigste rede: genoeg onze liefde, niet storen, niet breken, geduld nog, voor later; het gebaar van een jeugdige dromer, die toch niet vast op de hechtheid van zijn droom vertrouwt.

'Je had hem daar moeten zien zitten,' ging ze ademloos voort, 'hij en ik tegenover hem, en tussen ons een zonnestraal, die het

perkament van een bijbel verzilverde. En hij zo aandachtig, zo goedgezind en gulhartig, dat het me een zelfde gevoel gaf, als je soms van een naar aarde geurende akker kunt krijgen, die wordt omgeploegd. Hij luisterde geduldig met zijn hoornen snuifdoos in de hand. Het zal zowat midden in mijn verhaal geweest zijn, dat hij me eensklaps uit wijd open ogen aanstaarde, en de inhoud van zijn snuifdoos over het boek stortte, louter leek het van verwondering. Allebei werden we door een niesbui overvallen, en toen was het, terwijl we nog proestten en schaterden, dat hij zijn toestemming gaf.'

Ik wilde me neerbuigen, maar 'neen, pas op toch,' fluisterde Madeleen.

Er naderde ons iemand over de verlaten velden. Een meisje was het, hups als een klaproos, met een houten hooihark over de schouder en een rode hoofddoek om het haar. Terwijl ze voorbij ging, lachte ze schelms, kreeg een kleur tot over de oren, sloeg de ogen neder, en klemde de lippen opeen.

'Wie was dat?' vroeg Madeleen haastig.

Ik voelde, dat het mijn plicht was, om over alles, uitgezonderd natuurlijk mijn naam, staat en titel, want die telden niet mee, de waarheid te zeggen, en daarom bekende ik mijn dans op de zomerse avond, en mijn afscheidskus van het zingend Floreuse.

Madeleen antwoordde niet, maar ze scheen plotseling een ongemene belangstelling te hebben gekregen voor haar kleine, bruin geschoeide voeten en het stof, dat ze omhoog deden dwarrelen.

Een tijdlang gingen we zo zwijgend en met stijve stappen naast elkander verder, en ik ving er al mee aan om mijn al te argeloze openhartigheid te verwensen, toen ze het hoofd ophief en begon te spreken, een beetje haastiger en ademlozer dan ze gewoon was; aan de kus en mijn biecht echter geen woord meer verspillend. Over haar nieuwe tehuis en vooral over Catharina bleek ze allerlei te vertellen te hebben, over de rus-

tige goedheid, de moederlijke zorg van haar gastvrouw; en ze eindigde ermee te beschrijven met welk een ontzag en een innige eerbied daar altijd over Valentijn gesproken werd.
'Zo,' zei ik, opgelucht en blijhartig, terwijl ik mij aan de wegrand neerliet, Madeleen zachtjes aan mijn zijde trekkend, 'zo,' en in mijn dankbaarheid Catharina's en Valentijn's namen ineenstrengelend, voelde ik een koen plan rijpen, waar van ik mij beloofde, dat het dadelijk ten uitvoer zou worden gelegd.

51

Belegeringen, nederlagen en een kind dat de vlag plant

Altijd is het een begeerte van me geweest, om in de edele krijgskunst uit te munten. Toen het dan ook de belegering gold van de vesting, die Valentijn's hart was, stelde ik al mijn krachten in het werk, dat die onderneming zou lukken. Ik richtte schansen op in mijn gedachten, en groef loopgraven, maskeerde mijn batterijen, veldslagen, kartouwen en falconetten, ik legde een vendel of wat musketiers in hinderlaag en liet de soldaten van de garde du roi aanrukken.
Dit gebeurde bij een bosje kreupelhout, op een kwartier uur afstands van het dorp, dat vóór ons ten Oosten, onder aanvoering van de scheef getopte toren tegen de matgouden herfsthemel zijn post had betrokken.
Ik opende de aanval door mijn makker kortweg te verklaren, dat hij Catharina trouwen moest, tegelijk met ons tweeën, en dat hij zo de vreugde van ons feest verdubbelen zou.
Hij glimlachte hartelijk, terwijl hij mij warm aanzag. Dan keek hij opzij naar zijn schaduw, waarvan de zon op het blinkende zandpad een onwelwillende caricatuur had getekend. 'Je merkt wel,' zei hij naar beneden wijzend, 'dat ik de ransel van de reiziger voor eeuwig op mijn schouders met me draag. Het was al een hele opgaaf voor me, om je iets van die stad in

de verte te berichten, maar hoe zal ik je duidelijk kunnen maken, wat het betekent, om als een zwerveling geboren te zijn? Dit kan ik je verzekeren dat het een onuitsprekelijk geluk is, om van de avonturen, die je beleefde, en de moeiten die je overwon, aan de vrouw, die je liefhebt, de verhalen te doen. Het is, of door haar luisteren je tocht zijn betekenis eerst en een ziel krijgt. Maar terwijl je daar spreekt en in het vragen van twee stille ogen staart, moet er naast je een venster zijn, dat open is geworpen, zo'n venster in de lijst waarvan je, als op een oude houtsnede, een landschap ziet oprijzen met zijn paden, zijn stromen, zijn bruggen, kastelen op bergen en een vlucht vogels, die zich in de verte van een gulden horizont verliest. En van dat landschap moet je dan weten, dat je er morgen, nadat je afscheid hebt genomen, met je gitaar op de rug langs zult wegtrekken. Neen Frido, het spijt me.'

Ja en daar zat ik dan nu, verslagen en overmeesterd, tussen mijn vernagelde bombardes en onder de voet gelopen bastions, en het ergste was, dat ik mijn vriend niet eens had begrepen. Zeker kreeg hij medelijden met mijn benardheid, want hij zeide goedmoedig:

'Frido, mijn jongen, dat beduidt in het geheel niet, dat ik jouw huwelijk niet een heerlijk wonder vind, allebei samen en een bende kinderen dan, die je zorg gespannen houden, grond, die je goud maakt van oogsten en een dak, dat zijn pannen boven je wikkend brein in elkaar voegt.'

Zo sprak hij, maar als hij dit tot mijn troost had bedacht, dan bleek hij wel deerlijk voorbij het doel te hebben geschoten.

Had ik eerst op een in het nauw gebracht krijgsman geleken, nu kwam ik me voor als een kind, dat een melkkan op de grond heeft laten vallen, en achter is gelaten bij de scherven van een stukgeschoten droom.

Mijn God ja, wat moest ik beginnen? Voor het eerst in de roes van die zalige dagen, onrustbarend, dook de gedachte daaraan bij mij op. Ambten en titels, zouden ze niet voor mij zijn

afgesloten? Wel kon mij niemand mijn erfdeel ontnemen, ach, maar wat deed ik ermee; ik die kon kussen, een liedje kon blazen, maar verder de blanke, zachte handen van een meisje had.
Ik bekende Valentijn mijn schrik over wat ik ontdekt had.
Even stond hij peinzend, en dan zeide hij monter:
'Frido, gauw wat, haal je klarinet voor de dag.'
Hij was al bezig zijn gitaar te stemmen.
En daar begonnen we samen te spelen, zo blij, zo frank, zo uitgelaten, als nog nooit de klank van snaren zich aan het kirren van het zingende hout heeft gepaard. Wij zetten het ene lied in na het andere, en zulk een wonderdadige macht wisten wij in de jubelende tonen te leggen, dat de hemel er door vaneengescheurd werd als de voorhang van een tempel en de aarde er door ontbloot werd als de borst van een moeder. Midden onder een wijsje zag ik Valentijn met de ogen wenken en, de richting volgend van zijn blik, ontdekte ik, half achter een heester verborgen, een jongen. Ik herkende in hem de zoon van Jacobus, de waard. Hij luisterde roerloos met het hoofd achterover, in een aandacht, die de tranen op mijn wangen bracht. En evenals op die eerste middag, toen wij door het korenland waren getrokken en hij bij het venster zat, voelde ik, dat alles opgelost werd wat mij verwarde, en ik als een kind mocht vertrouwen.

52

Handelt over een oplossing, waarvoor geen betere kon gevonden worden

Een stofwolk naderend uit de verte, in de wemeling waarvan wij het flitsen van wapenen meenden te zien blinken, een verward stemmenrumoer, dat aanzwol, meer dan genoeg was dit, om twee opgejaagde zwervelingen dringend uit te nodigen, zich aanstonds achter het dichte struikgewas te verbergen.

We deden het dan ook zonder verwijl, hoewel we wisten, hoe onwaarschijnlijk het was, dat òns gevaar zou kunnen dreigen. Immers waakte niet heel Floreuse over ons? Warm en hartelijk waren we hier ontvangen, als twee verloren zonen voor wie het vetste kalf aan het spit wordt gestoken.

Al op de eerste avond had Valentijn op het kerkplein een concert gegeven, en weer liep er een lied langs de straten, dat, zoals vader Nicol het uitdrukte, de biechtstoel overbodig had gemaakt. Dat ik hier eenmaal als edelman was verschenen, scheen vergeten te wezen, of anders had Valentijn het hun uit de hoofden gepraat. De bakker begroette mij met Meester Fridolin, wanneer ik mijn verse krakeling kwam halen, en als voor de weerklinkende smidse een gebruind èn een met roet besmeurd gezicht naar de heldere hemel werd opgeheven en het schone najaarsweder werd geroemd, was er geen sprake van een monseigneur of een vicomte. En zelf ook, zo vaak ik, door Madeleen's verdraagzaamheid overmoedig geworden, bij zekere boerenhoeve een morgenwelkom over een doornhaag riep, hoorde ik luidop en vrolijk mijn zwerversnaam noemen. Ieders hart was ons hier goed gezind, overal waar wij ons vertoonden, schenen wij geheimzinnige beraadslagingen onderbroken te hebben. Een feestelijkheid leek in de lucht te hangen, en als de bruidegom en zijn makker, wandelden wij onder de gedroomde erepoorten dier genegenheden. Neen, wij konden ons hier veilig achten. Dadelijk bij onraad zouden wij gewaarschuwd worden, men zou ons verbergen en desnoods met de hooivork verdedigen.

Langzaam kwam de stofwolk naderbij. Wij konden nu de dienaren van het gerecht onderscheiden, gesteekt, getrest, gedegend, op hun paarden een kring sluitend om de door een koppel oude merries voortgezeulde boerenkar.

Toen de stoet onze schuilplaats voorbijtrok, herkenden wij de drie mannen, die, de handen op de rug gebonden, op de bolderende wagen zaten. Een vader, twee broeders, elkander ge-

lijkend in de doffe dierlijkheid van het lichtloze wezen: natuurkrachten, bedwongen ten slotte, geketend, wrokkend over hun machteloosheid. Ze werden gevolgd door een joelende menigte, kinderen, landvolk en leeglopers, die spotliederen zong, en ze ijverig galg en rad voorspelde.

Toen ze bij een bocht van de weg waren verdwenen, doken wij te voorschijn en trachtten een paar achterblijvers uit te vragen. Wij hoorden de boer en zijn zonen de schrik van heel de omtrek noemen, brandstichters, stropers en afpersers, die bovendien nog een moord op hun geweten schenen te hebben.

'Dus zo is de oplossing,' zeide Valentijn, terwijl hij zich tot mij keerde, 'en misschien wel een goede. Je hoort soms van mensen, die voor geen liefde zijn toegankelijk geweest en zelfs voor het crucifix van de priester blind zijn gebleven, dat ze eindelijk hun les nog geleerd hebben uit de schaduw van een naakt traliekruis, dat een verdwaalde zonnestraal op een grauwe celmuur heeft getekend. Maar ik zal op staande voet nu naar de hoeve gaan. Als de feestelijkheden voorbij zullen wezen, wil misschien Catharina zich over mijn moeder ontfermen en aan háár ontkomt niemand.'

Wij liepen op het dorp toe, waar hij voor een dag of wat afscheid van moest nemen. Velerlei werd nog besproken en zo vertelde ik hem ook, dat, waar ik Madeleen over het overstelpende der voorbereidselen had horen zuchten, ik gedacht had om Martha, Catharina's zuster, met een kist vol kanten sluiers, zijden stoffen en bovendien nog met haar achttal, over te doen komen, en vroeg wat hij vond van dat plan.

'Prachtig,' lachte mijn makker, terwijl hij me op de schouder klopte, 'dadelijk zenden we er een bode op uit met een wagen.'

53

Beschrijft dagen die geen andere kleur dan die van het verlangen bezitten

Valentijn was vertrokken, en de wagen met zijn heugelijke, jubelende lading was het dorpsplein opgezwenkt.

Voor de huisdeur hadden wij hem met ons drieën staan afwachten; en daarenboven nog heel wat Floreusenaars, kinderen, moeders, lichtzinnige schoenmakers en snijdersgezellen waren uitgelopen, om bij de intocht tegenwoordig te wezen. Een voor een werd elk van het terdege voor de vochtige herfstkou ingebakerde achttal aan ons overgereikt, en een feest werd het, om heimelijk de uit de doeken te voorschijn blozende frisheid van een blij kindergezicht tegen het mijne te drukken, en dan het wollen bundeltje voorzichtig op de voeten neer te zetten.

Het laatst klom Martha uit de kar. Catharina legde een hand op haar schouder en fluisterde haar een paar woorden in, en dan maakte de kantwerkster voor mij een hupse buiging, stak mij glimlachend een wang toe en groette mij met een 'dag Frido'. Neen, ik geloof niet, dat er op heel mijn zwerftocht zo'n stralende zon heeft geschenen als die op deze middag de stille witte wolken verguldde.

Nu moest ik nog helpen om de kisten af te laden, twee grote van Martha, die gemakkelijk te vertillen waren, en dan nog een zwaardere, bestemd voor mijzelve. Immers ik had de bode ook een opdracht voor Basque meegegeven, mijn lijfknecht en deugdelijk beproefde getrouwe. Om klederen had ik hem gevraagd en een geldbeurs, maar mijn verblijfplaats was hem niet bekend gemaakt.

Samen met de voerman droeg ik onze vracht de pastoriegang binnen, vader Nicol opzij duwend, die, geweldig gebuikt en geschouderd, het hele deurgat met zijn nieuwsgierigheid vulde. Uit straf ervoor werd ik dadelijk daarop aan de mouw getrokken en de pater loodste mij zijn bibliotheek binnen.

Hier lag alweer een open boek te wachten: 'De preken over het hooglied van de heilige Bernardus' ditmaal, en vol zalving las hij mij een paar plaatsen uit 'Over Gods kus, die de heilige geest is', voor, en stichtte mij door de scherpzinnigheid van zijn commentaren.

Ja, hoeveel bronaren en goudmijnen zijn mij in dat stille heiligdom, waar de wierook door een tabakswolk werd vervangen, niet bloot gelegd en aan de dag getoverd. Nu eens wees hij mij op een wijdluftige vergelijking, die door Augustinus gebruikt was, dan weer, de kerk en haar vaders vergeten, droeg hij mij een schalksheid uit de Ars amandi aan.

Uren ook, en door een open venster volgde ons het snorren van het spinnewiel, waren we in het tuintje bezig met de laatste weelde van dat schatrijke jaar. We bonden de knikkende trossen der asters aan stokken, schudden een stam in de boomgaard, hoorden het ooft op de grond ploffen en vulden de manden, op het grasveld klaar gezet. Dan onderzochten wij de bijenkorven, juist als de engelen in de hemel met een zingende wolk om de hoofden.

Totdat wij aan de dis werden geroepen, die helder en fonkelend voor ons gedekt stond in een vertrek, dat uitzag op de bloemenhof.

Hier veranderden we onder het bewind van de oeroude en runenkundige Sybille, die aan het hoofd der tafel troonde, in onmondige kinderen, vader Nicol in een schooljongen, die verslag uitbrengt over zijn lesuren, en ik in nog iets nietigers, dat nauwelijks uit de windsels losgewikkeld is.

Toch gaf het een vreugde, om op deze nederige wijze aan een vroede bedaagdheid eer te bewijzen, bovendien werden we vergast op een schat van vertellingen, zo heerlijk vergeeld en van eertijds, dat ze uit folianten, in kalfsleer gebonden, opgeslagen leken te worden, en eindelijk bleek het gevogelte en het wildbraad, dat we op onze borden uiteen sneden, juist bruin genoeg gebraden, de groente zacht gestoofd, zonder

haar pittigheid te hebben verloren, het fruit niet zuurder en niet rijper dan de meest verwende tong het zich zou kunnen wensen.
Wat allemaal ten gevolge had, dat we lang pleegden te tafelen, en niet oprezen voor de stand van de zonnewijzer, op het grasveldje buiten, zijn vermanende schaduw tot ons geweten deed doordringen of wanneer er iemand zich aanmeldde om de pater te spreken.
Dit nu gebeurde het vaakst, en daar ontwikkelden zich dan fluisterende beraadslagingen uit, die plotseling gestaakt werden als mijn naderende voetstap gehoord werd en er meestal mee eindigden, dat een dorpeling zich de reismantel omlei, en dat er een dreunende hoefslag langs de stille straten werd gehoord.
Raadsels, waarvoor ik geen oplossing kon vinden.

54

Van allerlei kantwerk

Mooi bleef het weer steeds, lichtblauw, koel en nauwelijks nevelig. Echter Madeleen naar buiten lokken kon ik niet, en daarom stak ik maar het pleintje telkens over, en zocht haar in heur werkcel op.
Voor Catharina's drempel veegde ik eerst de schoenen af en sloeg het stof van mijn pikeursjas.
Ja, want de reinheid, hoe wordt ze omschreven? Niet was het bij Valentijn's vriendin zo wonderbaar helder, omdat er gekuist en geschuurd was; eerder leek het van de wanden uit te tintelen, of over de eenvoud van het huisraad heen gespreid. Op de trap al was het een weelde om diep adem te halen, alsof ik de longen met berglucht wilde vullen. Altijd klonken mij daar ook de vogelachtige geluiden van gesprekken tegen, of de tonen van een driestemmig gezang. Een feestelijk welkom. En dan de witheid, waar ik in ontvangen werd. Over

de stoelen, de tafels, die ragfijne webben der kanten, de fonkelende zijde en het wolkig neteldoek! En ieder van de drie ijverigen, die heur naald en heur draad voerde, en haar schoot vol smetteloze blankheid had! Niets mocht ik aanraken, maar in geestdrift vroeg ik naar de vorderingen.

Een beetje op een afstand zette ik mij neer, en dan begon er een vrolijk gesprek op de maat van de arbeid. Invallen, raadsels en kwinkslagen; hoger van de takken vlogen wij nooit op. Ach, als ik aan die uren terugdenk, kan ik een gevoel krijgen, of we toen de wereld tot duizenden kleurige scherven hebben stuk gebroken, en er iets fonkelends van samengeschikt hebben, dat schoner dan de waarheid is.

'Wat zijn dingen, die een vreugd voor het hart zijn?' vroeg ik ze.

'Tien rijpe appels op een tinnen schotel,' verzekerde Madeleen, begerig de lippen vaneen plooiend.

'Een kind, dat wakker wordt met de zon op zijn kussen.' Van Martha dat antwoord.

'Een verlangen, waarvan God niet toestaat, dat het wordt vervuld,' zo Catharina.

'Drie hemelse vrouwen, de morgen, en een sterveling, die ze bezoeken komt.' Mijn eigen oplossing.

'En wat geeft géén vreugde?'

'Een kus, die je niet zelf hebt gekregen,' een uitlating, die me wel wat te denken geeft over Madeleen's grootmoedigheid bij mijn bekentenis op het eenzame landpad.

'De koning, als hij in zijn nachthemd staat.'

'En een man, die het in zijn hoofd heeft gekregen, dat zijn woorden meer waard zijn dan een werk, dat hij door zijn praatjes in de war begint te sturen.'

Waarna ik oprijs en een diepe buiging maak.

Maar voor ik naar huis ga, klop ik eerst nog bij de woning aan naast die van Catharina, waar ze Martha's achttal ingekwartierd hebben.

In een grote, kale kamer vind ik ze, onder aanvoering van de twee oudsten, met allerlei roerigheid bezig. Dadelijk klommen ze mij op de knieën en zetten zich rond mijn voeten op de vloer. En dan is mijn herinnering wel zo goed, om een of andere historie, die me als jongen door mijn voedster is verteld, uit haar as te laten oprakelen, en begin ik met de geschiedenis van de schone slaapster, om te eindigen met het verhaal van de dief in de schatkamer des konings.
Wanneer ik tenslotte wegvlucht, heb ik de nagalm van een vinkennest in de oren, en zijn er weer een paar van de uren, die me nog gescheiden houden van de dag der bekroning, langs me heen gegaan en verdwenen, maar niet toch voor ik ze ieder naar hun verdienste met een krans geëerd heb en beschonken.
En het wordt avond en morgen, en een kist komt aan met Valentijn's feestpak, dat ik bij de gebochelde kleermaker besteld heb. Valentijn zelf keert dan terug. En nu, ja, godlof, gaat de zon op, die over vervulling en volheid zal schijnen.

55

Hoe in een ontknoping onze band wordt vastgeknoopt

Een vlekkeloos heldere najaarsmorgen. De stoet trekt het huis uit.
Ik heb een eenvoudig lijfrok van blauwe zijde aan, en ik ben gesteekt en gedegend, maar van Madeleen heeft Martha's vaardigheid een jonge, witte bruid gemaakt, zo wonderbaar van aanbiddelijke gratie, dat alleen een lovend prijslied van mijn broeder en makker haar naar waarheid zou kunnen beschrijven.
Even ben ik geschrokken, toen ik de juwelen zag schitteren, waarmee ze zich heeft getooid, paarlen, groot als duiveneieren, voor oorbellen, en een halssnoer van opalen, dat een fortuin waard is.

'Hoe is haar dat toegestaan?' vroeg ik mij af.
Maar dadelijk hebben mijn geluk en mijn liefde die twijfel verdreven, zoals een laatste handvol dorre blaren door een lente-windvlaag wordt verstrooid.
Trouwens, hoe zou er ruimte kunnen zijn voor ook slechts één gedachte, waar wij over bloemen lopen?
De Floreusenaars hebben ze voor ons neergestrooid van Catharina's huis tot aan de kerkdeur. Jubelend en wuivend verdringen zij zich op het pleintje. Door een dubbele haag knapen en meisjes worden ze tegengehouden. De rij aan beide zijden heft sparretakken in de hoogte, waaronder wij doorgaan. En het lijkt me, of het eenzame bos, waarin wij elkander hebben gevonden, zijn murmelende beek heeft verlaten, en zich zelf met zijn harsgeur, zijn zonglans, zijn ruisen, op de bruiloft uitgenodigd heeft.
Langzaam vorderen we, want onze bruidsmeisjes, Martha's twee oudsten, helemaal in het wit en met een krans in de haren, aandachtige sleepdraagsters, maken passen, die niet langer dan mijn handpalm zijn.
Eindelijk naderen wij de kerk, en er krioelt een gedrang om de ingang, die aan het bruin omkrielde vlieggat van vader Nicol's bijenkorven doet denken.
De pastorie, de sacristie, en dan bruist ons een welkom van zangstemmen en orgeltonen in de oren.
Voor mijn ogen wemelt het. Ik zie, dat het kerkruim tot berstens gevuld is, hoofden bij hoofden, en honderden voor wie alleen een staanplaats overbleef. Tegelijk maakt zich een vreemde en koortsachtige onrust van mij meester, die ik niet verklaren kan. Ik voel Madeleen's hand zich krampachtig om mijn arm sluiten, en als ik haar zachtjes wil vragen, zie ik haar dodelijk verschrikt voor zich uit staren.
Speurend in de richting waar ze heenblikt, vind ik in een van de banken een span-lange gedaante, met het hoofd van een gerimpelde appel, weggedoken, en plotseling word ik aan de

nachtelijke verschijning herinnerd, die door de ruitjes van tante Porfina's reiskoets heeft gegluurd.
Maar een nog veel verpletterender schrik jaagt het me aan, als ik, naast die uit een kindervertelling ontsnapte kabouter, vaders steenrode gezicht en vertoornde krulpruik zie opdoemen, en terwijl ik hulpeloos rondtuur meteen ook, recht en mager, mijnheer de Pomponne ontdek, en in zijn nabijheid Benserade, Soyecour en Villeroi, mijn vrienden, mevrouw de Soubise; en op een achterbankje Basque bovendien nog met een rijtje van mijn heidukken en huisknechten gewaar word. Mijn eerste gedachte is: alles verloren; maar dan put ik weer sterkte uit mijn vertrouwen in de verknochtheid van de dorpsgenoten, en als ik verder nog de priester bemoedigend voor zijn witte, fleurig opgetooide altaar zie wenken, druk ik Madeleen's arm tegen mijn borst aan, en voor we het weten, liggen wij tezamen al geknield en horen wij vader Nicol zijn gebed uitspreken.
Ik versta er geen woord van, doch het lijkt me of ik, overboord geworpen, worstel met de golven, en niemand het voorspellen kan, of ik land zal bereiken tenslotte of omkomen.
Maar nu maakt een vraag, die met een kalme, duidelijke stem aan me gedaan wordt, me klaar wakker:
'Claude de Lingendres, wilt gij met Mathilde d'Almonde, hier tegenwoordig, in vrede en liefde leven naar de wetten van God en zijn heilige kerk?'
Verbijsterd kijken Madeleen en ik elkaar aan, maar ook met de glimlach van kinderen, die uit een verwarrende droom zijn geroepen en de morgenzon op hun peluw zien schijnen. En: 'ja – ik wil,' zeg ik, zo luid en nadrukkelijk, dat er overal achter ons zacht wordt gelachen.
Madeleen, ja nu Mathilde, antwoordt nauwelijks hoorbaar, als ook háár de vraag gedaan wordt. En nu geven we elkaar de rechterhand en de priester sluit het huwelijk.
Als door een mist van wonderen zie ik verder, hoe het wijwater

over de ring wordt gesprenkeld, en met een tedere handkus uit het warmst van mijn verbeelding, schuif ik hem Mathilde behoedzaam aan de vinger. Het gebed dan, het amen.
Daarna staan wij op, en nu waag ik het, achter mij om, over dat verstilde veld van aandachtige hoofden, ergens in een van de kerkbanken naar een steenrood gezicht rond te speuren. En dadelijk ontdek ik het, lachend en stralend en glunderend, als een grote, warme zon, die boven de morgenmist is opgestegen en met zulk een hartelijke vreugde knikt het me tegen, dat het me een schrik van geluk geeft.
Maar vader Nicol keert zich tot ons, om ons toe te spreken. Wit rijst hij op voor het sneeuwwitte altaar; toch is het niet de priester alleen, die het woord voert, maar híj ook, die de boeket van zijn knikkende asters aan het hart gedrukt heeft, als hij ze opbond, en die de schoot van zijn versleten soutane met rijpe appels gevuld heeft, ja, en de handen, waardoor de heerlijkheid van de hemelen over ons uitgestort wordt, ik ken ze als dezelfde, die ik zwart van de geurige grond heb gezien.
Een rede houdt hij, waar hij als tekst voor heeft gekozen: 'En ik zag een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, en de eerste hemel en de eerste aarde waren voorbijgegaan.' En hij roemt onze verbintenis. Een huwelijk prijst hij ze, waarvan ieder zou willen getuigen, dat het geen ander is, dan wat juist zó en zonder die stoornis van avonturen en zwerftochten in die andere wereld daar had kunnen worden gesloten. En hierbij maakt hij een gebaar, alsof hij over de onvruchtbare ziltheid van oneindige zeeën heenwijst.
'Maar ik kan verklaren,' roept hij uit, 'dat het er even weinig mede gemeen heeft als een roos met een goudstuk, en dat het onder zonnestralen en regenvlagen uit Gods handen ontbloeid is, en nu aan zijn borst ligt geborgen.'
Waarna hij weer tot zijn tekst terugkerend, de nieuwe aarde beschrijft, in wier boomgaard een jong mensenpaar is binnengetreden.

Maar dan schijnt hij zich plotseling op zijn beminde kerkvaders en apologeten te bezinnen, en terwijl de namen van Cyrillus van Alexandrië, Petrus Chrysologus en Leo de Groote vaag tot me doordringen, geef ik mij aan mijn gedachten gewonnen, en zoek ik in alles wat er gebeurd is, het duistere op en hoe het nu verlicht kan worden. Weer blinkt mij het bundeltje met kleinodiën tegen, en ken ik de waarheid, de allereenvoudigste, dat Mathilde d'Almonde ze, bij haar vlucht voor mij, de opgedrongen bruidegom, heeft medegenomen, omdat ze haar eigendom waren. En dan ook de dolksteek, die door een edelvrouw de knecht werd toegebracht, die haar naderde.

Ach, en mijn ogen worden vochtig, als ik aan het offer denk, dat de schat van zo'n hoge geboorte in zulke nederige handen gelegd heeft, als ze de mijne moest vinden.

Ik wend het hoofd om, langzaam en voorzichtig, en misschien droomt zij over hetzelfde als wat mij ontroert, want de tranen stromen over haar wangen, en ze ziet mij aan met zulk een dankbare innigheid, dat ik een schaamte over mijn werkelijk wezen naar de wangen voel stijgen.

Doch nu moet ik mijn aandacht weer op vader Nicol richten. Hij spreekt mij persoonlijk toe. Over mijn toekomst.

Niemand kan het voorspellen, zegt hij, of ik een veldheer of een staatsman zál worden, daar immers alle wegen voor mij openstaan; ook is het mogelijk, want heeft hij mij niet als een vriend van de dichtkunst leren kennen, dat ik een geschiedenis van het land zal schrijven, mijn volk een nieuwe waarheid zal brengen, of mij in liederen uiten zal. Maar dit weet hij zeker, dat wat ik ook moge beginnen, ik het anders dan wie ook ten einde zal brengen, daarom alleen al, omdat het door een sprankel van die zalige dwaasheid zal doorlicht wezen, die ik van de wildzang der vogels, het ruisen der bladeren en bovenal ook uit het gonzen van de snaren van een oude gitaar heb geleerd.

En nu richt hij zich met warmte tot Valentijn, die op zijn paasbest vlak achter ons is gezeten, en hij noemt hem een gids en een genius, onder de schaduw van wiens vleugelen het een zegen is, om de verborgen paden van de wereld langs te dwalen.
Het is, of me een zomerse windvlaag uit die woorden tegemoet suist, de wonderen van de maanden, die verlopen zijn, in een zoet ruisen mij toevoerend. En weer hoor ik de sprookjes dier wonderbare herscheppingen, mij op dat ziekbed toevertrouwd, en begrijp ik nu wat hij bedoeld heeft, toen hij mij zei, dat ik het recht had, om alles te weten, en dat mij later de reden daarvan duidelijk worden zou.
En terwijl die goedheid van vroeger rijk opbloeit, begint weer het orgel te spelen, stemmen heffen het lied aan, dat ons uitgeleidt. Mathilde's hand zoekt de mijne, en een zonnebaan, door een der hoge vensters binnen stromend, verenigt ons beiden, de vrienden, de priester, het blinkende altaar, in de omhelzing van zijn verblindende goud.

56

Waarin de feestvreugde bij zonneschijn een aanvang neemt

Overal uit wijd gapende deurgaten en open geworpen venstertjes, ziedde het, siste het, wolkte braadgeur, dreven dampen. Heel Floreuse deed zich langs het rumoerige kerkplein op lange banken aan de overvloedig bestapelde tafels te goed. Van alle kanten hadden we, wat een feestmaal van vader Nicol's vriend, Gargantua, evenaren moest, aan laten rukken: karrevrachten hammen, lendestukken en reebouten; manden tot aan de rand gevuld met bellefleuren, prinsessenobels en blinkende limoenen, zo wichtig, dat ze aan een stok, tussen de hengsels gestoken, door de sterksten van het dorp moesten worden aangetorst. Aan de hoeken der straten borrelden

overkokende soepketels, en naast de kelderdeur roosterden ze een os aan het spit.
Omdat Jacobus de verantwoording niet alleen op de magere schouders had durven nemen, hadden we bovendien nog de lijvige herbergier, bij wien Madeleen in dienst geweest is, over laten komen, en de waard ook met zijn vossegezicht, die nog een stuk of wat zweepslagen van de oude heer de Lingendres te goed had.
Voor ons samen, Mathilde en ik, bedoel ik, de twee vaders, de priester en de kameraden uit de stad was gedekt in de gelagkamer. Maar telkens rezen we op van onze plaatsen om, de deur uit, die bijenkorf van gulden overdaad en stemmengonzen in te vliegen.
Het vaakst zocht ik de plek op, waar Valentijn naast Catharina troonde, en Martha met dát viertal van haar kinderen, dat juist nog boven de tafel uit kon kijken, een plaats had gevonden. Vrolijk zette ik mij bij hen neer.
Ik keek naar mijn vader; gulhartig ging hij rond van de een naar de ander, en knoopte de luidruchtigste gesprekken aan. Natuurlijk had hij ook dadelijk het boerinnetje ontdekt, van wie ik vroeger van Floreuse afscheid had genomen, hij boog zich en fluisterde haar iets in het oor. Zij proestte; en toen de grap voor de disgenoten herhaald werd, barstte er zulk een gelach los, dat het door de andere tafels werd overgenomen, en het, een vonk gelijk die in het kruit is gevallen, het ganse pleintje in vuur zette.
Telkens als hij mij in het oog kreeg, liep hij op mij toe, legde een arm om mijn schouder en wilde weer iets spannends weten van mijn avontuur.
Omdat hij hem kende, vertelde ik hem van Victor, de vijand, en hoe ik hem in het afzichtelijke huis van tante Porfina bij Mathilde aangetroffen had.
'Mijnheer de Pomponne!' bulderde hij, purper van woede. Aller ogen in het ronde werden naar hem opengesperd, en

menig mes en vork kletterde van schrik neer op de tinnen borden.
En dan zei hij wat zachter en een beetje meelijdend:
'Begrijp je het waarachtig niet? Toen die goudvis, die jij was, ontsnapte, heeft hij zijn netten ergens anders uitgezet, om je arme vriendinnetje, achter de ware naam van wie hij was gekomen, op zo'n godslasterlijke manier, met vermogen en al, op het droge te trekken.'
Verscheen mijnheer de Pomponne en maakte een deftige buiging.
'Die lettre de cachet!'
De plechtstatige rentmeester vouwde hem te voorschijn uit zijn onafscheidelijke wasdoek.
Mijn vader spreidde hem uit en vulde er met zijn schrijfstift een naam op in.
'Maar U begrijpt toch,' glimlachte ik, 'dat hij nu alweer lang over de grens is, en dat hij nooit meer terugkomt.'
'Zoveel te beter', gromde hij nijdig, en meteen hoorde hij naast zich van een van de gasten een kwinkslag, die hem deed schateren zo smakelijk, dat hij er alle volle monden van mee liet genieten.
Daar zag ik vader Nicol's door de zon beschenen hoofd achter een midden op de dis staande schotel met rode wijnappels opdoemen als de rijpste en volste der vruchten. Ik nam zijn hand in de mijne en keek hem hartelijk aan met de vriendschappelijkste van alle verwijtingen.
'Ja,' meesmuilde hij genoeglijk, 'acht dagen waren een krappe termijn, om een stel over velden en wegen rondrennende vaders bij de panden te pakken, en ze op tijd in een kerkbank te brengen,' en hij veegde zich het zweet van het voorhoofd.
Eer ik hem kon antwoorden, werd ik door het voorbijtrippelen van de oude d'Almonde afgeleid. In een razende vaart schoof hij voort tussen de schragen en banken, niets dan een reusachtige pruik op twee benen. Overal stak hij de neus tussen,

wat menig meisje gillend deed opstuiven, of ze door een wesp was gestoken. Hij posteerde zich bij het braadspit en deelde daar zijn raadgevingen uit, hij inspecteerde de wijnvaten en de ciderkuipen, waaruit schuimende stralen de kannen in kletterden en natuurlijk had hij er iets te misbillijken.
Ook mij klampte hij ontelbare malen aan. Nu eens moest hij de wonderlijkste dingen van mij weten, en hij zette de kroon op zijn speurlust door mij de meest onkiese vragen over Mathilde te stellen, dan weer slingerde hij zijn bespottelijk machteloze banbliksems tegen ons trouwfeest, en bezwoer mij, hoeveel plechtiger het geweest zou zijn, als de bisschop zelve, en niet zo'n verschooierde landgeestelijke, met een schoon klinkende rede ons huwelijk ingezegend had, als het voorplein van de huize d'Almonde gezwermd had van koetsen en draagstoelen, als in plaats van die dorpers en speellieden, de bloesem van de adel met ons aangezeten had, en als hij zijn beroemde kristal, zijn zilver en zijn porseleinen vaatwerk uit schrijn en kast voor de dag had mogen halen.
Ik ergerde mij vreselijk, maar toch voelde ik, dat mijn welgezindheid ook hèm wachtte, en hij mij dierbaar zou worden, evengoed als een landloper zich hecht op den duur aan de vlo, die hem tussen de huid en het hemd huist.
Met Mathilde kon ik weinig samen wezen. Dat de ongelofelijke droom, dat ik haar mijn eigen mocht noemen, in werkelijkheid waar was, kon ik eigenlijk alleen nog maar afleiden uit Benserade en Villeroi, die haar met de steek in de hand en de degenpunten in de hoogte wippend, mevrouw Lingendres noemden, en uit de hoffelijke afgunst van mevrouw de Soubise.
Even soms konden wij elkaar bij de hand grijpen of een kort warm woord wisselen; maar dan werden wij weer dadelijk met een heildronk bedacht, bejubeld, en toegesproken, en onder zoveel gelukkige jaren begraven, als Genesis over de patriarchen uit heeft gestort.

57

Waarin de feestvreugde bij fakkellicht voortgezet wordt

Flambouwen, kienspanen, vetpotten en olielampen, overal zijn ze langs het kerkplein aangestoken, als om op die manier de ontvluchtende dag bij de vleugels vast te houden, of tenminste het stralen van zijn blinkende gezicht er in te bewaren. Weer wordt een bal gegeven aan de dorpelingen, doch met dit grote verschil nu, dat de dans niet door Valentijn's gitaar wordt aangevoerd, maar dat hij zelf er een genodigde is, de meest geëerde van de gasten.

Een heel muziekkorps hebben ze over laten komen. De schalmei schreit als een klein kind van de buikpijn en wordt door een dreunende doedelzak goedmoedig begeleid met geruststellende tonen; ook zijn er nog een paar violen bij en een horen.

Op het geraas van hen samen, en in het rossig gewuif van de vuurschijn, zwiert de bloem van Floreuse.

Huldigingsdansen en bruidsdansen, dansen met linten en slingers en geurige takken, waarbij de zolen op de bodem stampen in de maat van heldhaftige versvoeten. En naar die verrukkelijke ronden, die van oeroude tijden berichten, en in hun onschuld de gratie van palmen bewaard hebben en de onstuimigheid van de wind door de bladeren, zitten we rustig voor de herberg, onder de nu diep rood geworden wingerd. toe te kijken, ik tussen Valentijn en Mathilde. Mijn vader schijnt met de pater een plotselinge vriendschap te hebben gesloten, want telkens hoor ik, bij het broederschap drinken, hun kroezen tegen elkaar tikken, en wordt er om een vers gevulde kruik geroepen.

Wat verder terzijde hebben zich onze stadsvrienden genesteld. een beetje onwennig zich achter de onzeker gebleken bescherming van hun manieren verschuilend.

De oude d'Almonde hebben ze in hun midden genomen, en

als die er eindelijk na veel heen en weer gepraat de zuchtende waard toe gebracht heeft, om een mandvol dik bestofte flessen, waar de spinnewebben aan bibberen, uit zijn kelder naar boven te brengen, gaat nergens de beker zo ijverig rond.
Zonder dat iemand het merkt, heeft mijn hand die van Mathilde gevonden, en terwijl ik mijn andere op Valentijn's schouder leg, zeg ik:
'Vertel eens, heb je Madeleen's geheim van het begin af geweten?'
'Neen, dat niet, mijnheer de Lingendres.'
'Mijnheer de Lingendres?'
Hij maakt een gebaar, dat iedere tegenspraak afsnijdt.
'Neen dàt niet. Wel wist ik, dat ik U met mijn lied wakker moest roepen, U meelokken, en naar de herberg brengen aan dat meer. Ook weet ik nog dingen voor later zó stralend, dat als ze U openbaar werden, dit feest, als de as van die fakkel, die U daar opgebrand in elkander ziet zinken en waarvoor een nieuwe in de ring wordt gestoken, er bij zou verbleken, en U God zou danken, dat hij U het leven heeft gegeven.'
Echter, als ik er meer van wil weten, schudt hij lachend het hoofd, zodat ik die hele bewering maar als een of andere dichterlijke geheimzinnigheid opgevat heb, die op de wijze van een zeepbel opstijgt, alsof zij tussen de wolken wil gaan wonen, en dan opeens is verdwenen.
Luidruchtiger verheffen zich de schalmei met de vedels, en de dansers wervelen vrijer en vuriger. Als er een menuet wordt ingezet, rijst mijn vader van zijn bank op en grijpt een van de bekoorlijkste Floreusesen in danspas bij de vingertoppen. Ook Valentijn en Catharina zijn opgestaan, ja zelfs de vrienden uit de stad hebben zich in de menigte verloren, behalve dan mijnheer d'Almonde, die achterover getuimeld, met zijn rood gehakte laarzen tussen de lege flessen in de wijnmand, getroost zijn roes ligt uit te ronken.
Nu wordt het ook tijd, dat wij samen ons wegpakken. Behoedzaam sluipen we in de schaduw langs de huizen.

Eensklaps ontdek ik bij een straathoek, die door een uitstervende toortsvlam begloeid wordt, Villeroi en mevrouw de Soubise, allerlei gebaren en plichtplegingen makend, als een paar spelers, die op een slecht verlicht toneel hun rollen vervullen, en dan zie ik hèm haastig de beleefd groetende steek op het hoofd zetten, háár de waaier dichtklappen, en ze dan beiden, arm aan arm, zich in het diepst van het steegje verliezen, dat uitmondt ergens buiten in het struikgewas.
Ik weet het niet of Mathilde iets van dat blijspel gemerkt heeft, maar wij snellen verder, tot we de openstaande deur van de pastorie hebben bereikt. Wij lopen de muisstille gang door, en als we in de eenzaamheid van de tuin zijn gekomen, kussen wij elkander onder een toef maan-witte asters, zo ademloos lang en verloren, dat wij meer dan één appel in de boomgaard op de doffe grond horen ploffen, wat een klank van vervulling en vruchtbaarheid in de ziel geeft.
Als eindelijk onze kus zichzelf heeft overleefd en wij elkander aanstaren, fluister ik:
'Dus ìk was die losbandige jonker, die over de haag van de schoolmeester heeft gekeken, en om wie je dat bundeltje hebt gepakt en de vlucht hebt genomen?'
'En ik die oude toverkol uit de Antillen, die je uit je have en goed heeft gedreven?'
En het wonderlijke is, dat wij beiden hierbij de tranen in de ogen krijgen, en dat ons dit de tederste woorden lijken, die we nog ooit over onze liefde gezegd hebben.
Luisterend steekt ze een vinger in de hoogte; flauw in de verte horen wij onze namen roepen.

58

Waarin de feestvreugde met een afrekening eindigt

'Oordeelsdag en uur van vergelding!' buldert mijn vader. Voor de herberg zijn twee tafels neergezet, op ieder waarvan een druipend talklicht flakkert.

Hij zelf heeft achter de ene plaats genomen, met een gezicht, dat steenroder dan ooit is, en als zijn mederechters zetelen ik en Mathilde aan zijn linker- en zijn rechterhand. Rondom ons hebben zich de vrienden verzameld, behalve Villeroi met mevrouw de Soubise en de oude d'Almonde, die ze naar zijn bed hebben gebracht.

'Waar is de dorpsschrijver?' roept mijnheer de Lingendres, 'dat hij zich dadelijk aanmelde met een protocol bij zich, zijn inkthorentje en zijn ganzeveder.'

Het orkest verstomt, de dansende voeten zijn tot rust gekomen en, de nieuwsgierige hoofden bij elkaar gestoken, staan de Floreusenaars dicht opeen gepakt in het ronde.

De menigte wijkt uit elkander voor een kleine, gebogen gedaante, door een wollig-witte krulpruik bekroond, die aan een slaapmuts doet denken. Hij zet zich neer achter de andere tafel, strijkt zijn perkament uit de plooien en, nadat hij zijn bril heeft afgeveegd, schrijft hij, met zijn verstopte neusgeluid het geschrevene herhalend:

'Heden compareerden voor mij Sebastiaan Fabritius, de vicomtes Charles Louis en Claude de Lingendres benevens vrouwe Mathilde de Lingendres geboren d'Almonde, ten einde te ordonneren . . .'

De rest gaat verloren, doordat mijn vader Valentijn's naam afroept.

Hij verschijnt voor de drieschaar, en neemt de steek af, zodat het edel gewelfde koepeltje van zijn zonnige gedachten in de toortsgloed zichtbaar wordt.

'Hier staat dus de spitsboef, die een zoon aan de hoede zijns vaders ontrukt heeft, en van wie ik heb gezworen, dat ik hem aan de eerste de beste boomtak zou doen bengelen. Claude, wat moet diens mans straf zijn?'

Dit allemaal op een barse toon gesproken, maar met een twinkeling van schelmse scherts in de ooghoeken.

'Omdat ik zijn afkeer ken van aardse goederen en zijn onles-

bare zwerfdorst,' zeg ik, 'kan ik hem niet anders dan de last van mijn eeuwige vriendschap opleggen.'
Mijn vader krabt zich nadenkend achter het oor.
'Schrijf op,' roept hij in de richting van de bedrijvige dorpsklerk.
'Omdat bovengemelde, enzovoorts, een vies gezicht trekt, zodra hij het gouden belletje van een geldbeurs hoort luiden, en hij de duivel in de benen heeft, de toezegging hierbij van altijd een bed en een hartelijke handdruk, zo vaak hij voorbijkomt, en als hij ooit vermoeid mocht worden van wandelen en zin in een haard en een leunstoel mocht krijgen, een huis dan, dat op een heuvel is gelegen, met een tuin er bij, die een uitzicht heeft van een dagreis ver in de omtrek, of als hij van plan is, om tot zijn dood toe langs de grote weg te schooieren, een rustplaats tenslotte terzijde van mijn slotkapel, waar wilde rozen bloeien en een kerselaar vrucht draagt.'
Ik geloof, dat mijn beste makker iets in het midden wil brengen, maar hij wordt door een jubelen, dat langs heel het kerkplein opgolft, overstemd.
'Vader Nicol, pastoor van Floreuse.'
'De allerergste boosdoener dit nog van de hele bende,' gromt mijn vader vriendschappelijk, als de pater zich voor onze tafel heeft geposteerd, 'maar uit égards voor zijn ongelukkige parochianen zal ik verder afzien van een opsomming van al zijn misdragingen. In mijn boekerij thuis bezit ik een manuscript van Tertulianus' Apologetische geschriften, dat enig in de wereld is, nog een bijbel zal ik er bij doen, die door Johannes Gutenberg is gedrukt, om ze met elkander, deugdelijk verpakt en verzegeld, naar de pastorie van Floreuse te sturen.
Mijnheer Sebastiaan Fabritius neem daar goede nota van.'
En vader Nicol wordt bleek van verbijstering, alsof hij een goudmijn in Peru present had gekregen en zijn gemeenteleden laten hem driewerf 'lang leven'.
'Catharina . . .'

Plotseling breek ik af, en in plaats van de hare noem ik Martha's naam. Waarom ik zo doe, weet ik zelf niet; misschien wel omdat Valentijn's vriendin mij altijd het beeld van een droom heeft geleken, en het mij daarom onmogelijk is, haar in levende lijve voor onze rechtbank te halen.
De liefelijke moeder verschijnt in de lichtkring, en die dienaresse, die ze maakt, is zo schalks en bekoorlijk, dat mijn vader met een blijhartige lach uit zijn rol valt, verklaart, dat hier geen enkele snoodheid is ten laste te leggen, maar dat aan een ijver, die het mooiste kantwerk van heel Frankrijk vervaardigt, een atelier in het hart van de stad toekomt en de klandizie van iedere sterveling, die een zijden jas, of een keurs van satijn draagt. 'Een nieuw atelier, zet dat neer, schrijver!'
Weer vindt het juichen geen einde.
'Goliath Cornemuse,' lees ik af.
Weerstrevend en schoorvoetend, maar door de menigte vooruitgeduwd, verschijnt, terwijl hij bedremmeld de muts in de hand ronddraait, de dikste der waarden.
'Daar heb je dan,' roep ik, terwijl ik ernstig oprijs, en met de vinger naar hem wijs, 'de man, die dat meisje, dat zich Madeleen noemde, heimelijk heeft verborgen gehouden, die haar, bijna verrast door haar vader, met twee muzikanten door een venstertje heeft laten ontsnappen, en tenslotte de man ook, die het geleide van zekere gevangene een wonderlijk soort wijn heeft gebrouwen, wel heel erg slaapwekkend, zodat ondertussen de geknipte vogel uit zijn kooi kon ontvluchten.'
'Wel god beter me', dondert mijn vader, waarbij hij de vuist op de tafel doet neerkomen, dat het talklicht een voet hoog er van opspringt.
'En Goliath is de man ook,' gaat Mathilde meedogenloos verder, 'die, als hij toevallig al niet met een vrouw was gezegend geweest, met míj zou getrouwd zijn.'
De herbergier wendt wanhopige pogingen aan, om zich uit de voeten te maken, maar stevig houden ze hem vast bij de ellebogen.

'Ik herinner me,' zegt mijn vader, 'dat, toen ik daar overnacht heb, we onze kleppers in al een heel wonderlijk soort hok hebben moeten opbergen. Schrijf op dus: een nieuwe stal zal gebouwd worden, groot genoeg om er een postwagen met een zesspan in onder te brengen. En voeg er dan nog zijn benoeming tot postmeester bij.'
Eer hij de tijd vindt, om zijn dank te betuigen, hebben twee krachtige Floreusenaars hem al op de schouders genomen, en wordt hij in triomf over het pleintje gedragen.
'Calafre Fouine!' de pientere waard met zijn vossegezicht, op wiens zolder we het gesprek van mijnheer de Lingendres en de Pomponne af hebben geluisterd. De zweepslagen, hem toegedacht voor zijn leugens, worden hem kwijtgescholden, voor nu en voor later, maar de zwéép zal hij krijgen, met een zilveren handvat er aan, en in plaats van zijn eigen de rug van een trekpaard, dat hij er vrij mee mag kittelen.
Gejoel weer, hoera roepen.
En nu wordt verder nog bekend gemaakt, dat iedereen, die een of andere schuld tegenover ons op zijn geweten voelt drukken, nu de gelegenheid krijgt tot een biecht en een kwijtschelding.
Als eerste zie ik mijn boerinnetje aanstappen, dat zeker door de feestroes overmoedig is gemaakt. En ze verklaart nederig, terwijl ze de handen uiteenspreidt en de ogen terneerslaat, dat ze op een mooie zomermorgen van een zwierige edelman een geschenk heeft gekregen, dat haar eigenlijk niet toekwam, omdat het voor een ander bestemd was.
En dan decreteert mijnheer de Lingendres dat, wat op onrechtmatige wijze van de zoon is verkregen, aan de vader zal worden terugbetaald.
Lachend buigt ze heen over het blad van de tafel, en drukt hem op allebei zijn wangen de kwijting van haar schuld.
Wat ten gevolge heeft, dat Sebastiaan Fabritius heeft aan te tekenen, dat, zodra er een vrijer aan de horizont opdoemt, er nogeens nader over een uitzet zal worden gepraat.

En dan meldt zich de procureur van de koning aan met zijn kleine knaap op de armen, Valentijn's vriendje, de enige, die we niets kunnen geven, omdat hij reeds alles bezit op de wereld, en verder de smid, ook de bakker.
Ten laatste wordt voor heel Floreuse nog een fonds gesticht, waarvan ieder jaar een feest zal worden gehouden.
De dorpsklerk leest nu het stuk voor, en als hij er onder gezet heeft: 'gedaan te Floreuse, de ... van de wijnmaand ...,' ondertekenen wij het document met ons drieën.
Wanneer het jubelen en heil wensen bedaard is, treedt weer het kuslustige meisje, dat aan mijn vader haar uitzet heeft ontfutseld, naar voren, en vraagt uit naam van heel Floreuse, om voor het laatst nog een lied van de speelman, door de klarinet en de gitaar te begeleiden. Onze muziekinstrumenten zijn al voor de dag gehaald.
Wij preluderen, beginnen:

'In de dans kom ik je binden,
O jonge borst en je beminde.'

Mathilde is er het vlugste bij, om met haar reine, heldere stem bij het refrein in te vallen. Dan volgt het ganse koor der dorpsgenoten, zo luid, zo geestdriftig, dat de ruitjes rinkelen van de herbergramen, en ik in mijn ontroering er over een hele valse notenreeks laat ontglippen.
Als het lied uit is, ontsnappen wij beiden in de verwarring van de eindigende feestvreugd, wij volgen dezelfde weg van daareven; maar als we in de koele donkere gang zijn gekomen, gaan we in plaats van de tuin in, de trap op, naar de kamer, die voor ons in een afgelegen gedeelte van de pastorie in gereedheid is gebracht, en waar niemand van weet, zelfs niet mijn vader.
En dan weer wat later: de stilte, het wenkende licht naast de toogkast, en de klederen van de trouwdag op de stoelen neergevlijd, het fris geurende laken, uitgespreid over ons beiden, en een dorstig naar mij toegekeerd gezicht, dat op het kussen

rust naast het mijne. In de verte sterven, nauwelijks hoorbaar, de laatste klanken weg van het feestlied. Toch zijn het de woorden van dít zangetje niet, die me plotseling door de gedachte heen neuriën, maar wel wat te onpas, die van dat andere wijsje, 'kalm Cupido', waarmee we onder het priëel bij het bergmeer onze liefde hebben ingeleid.

INHOUD

roman

Een luchthartige geschiedenis, die zich afspeelt in de tijd van gepoederde pruiken, duels en hoofse coquetterie in Frankrijk. Een rijk adellijk jonkman, Claude de Lingendres, wordt door zijn vader gedwongen de hem onbekende Mathilde d'Allemonde te huwen. Het lied van een bultenaar wekt een onbestemd verlangen in hem op, dat hem de gebruikelijke, oppervlakkige genoegens vergalt, en onder de hoede van die speelman ontvlucht hij het huwelijk.
Samen zwerven zij rond en voorzien in hun onderhoud door muziek en zang. Hun komst is een feest voor ieder dorp, en in de omgang met de alom geliefde speelman Valentijn wordt de schone werkelijkheid een fantastisch gedicht. Een reeks van spannende avonturen jaagt hen op; zij worden geplunderd door rovers, achtervolgd door papa en een sluwe neef, die erfgenaam zal zijn, als hij Claude, thans Fridolin, zal kunnen doden.
Een bekoorlijk, flink meisje, Madeleen, dat in dezelfde omstandigheden verkeert als Claude, sluit zich bij hen aan, waardoor de verwikkelingen nog geheimzinniger en boeiender worden. Zij denken van elkaar dat zij weggelopen personeel zijn, want hun afkomst houden zij geheim. Er groeit een spontane liefde tussen hen en tenslotte horen zij voor het altaar elkaars ware naam.

30e druk

illustratie omslag: walter nikkels
ISBN 90 236 5023 9

uitgeverij nijgh & van ditmar